

145

112

Stadtbi

Aug

70

**ROBERTI
BELLARMINI**

Politiani ex Soc. Jesu
S. R. E. Cardinalis

**CHRISTIANÆ
DOCTRINÆ
LATIOR
EXPLICATIO.**

In Ducali Monasterio Campidonensi
apud Casparum Roll Anno 1711.

1972,550

EXPLICATIO DOCTRINAE CHRISTIANAE.

CAPUT I.

*Quæ sit Doctrina Christiana, & quæ
illius partes principales.*

*Disci-
pulus.*

V M intelligam
cognitionē do-
ctrinæ Chri-
stianæ ad salutē
necessariā esse,

in primis mihi declarari desidero,
quænam Doctrina Christiana sit.

Magister. Doctrina Christiana
breve quoddam compendium sive
summarium est, eorū omnium,
quæ Christus Dominus noster,
cū viam nobis salutis monstraret,
edocuit.

D Quænam sunt principales &
magis necessariae partes huius Doc-
trinæ?

A 2

M.

M. Hæ quatuor , videlicet : Symbolum Apostolorum , Oratio Dominica , decem præcepta , & septem Sacramenta.

D. Quare quatuor tantum partes sunt , & neque plures neque pauciores ?

M. Quia tres etiam principales virtutes sunt , videlicet Fides, Spes, & Charitas. Symbolum enim Apostolorum ad Fidem est necessarium : docet namque quæ credere debeamus. Oratio Dominica necessaria est ad Spem , quippe quæ speranda nobis proponat. Decem præcepta ad Charitatem necessaria sunt , cum ea doceant , quæ nobis , ut Deo placeamus , sunt facienda. Denique septem Sacramenta etiam sunt necessaria , quia sunt instrumenta, per quæ obtinemus , & conservamus virtutes , quas jam diximus ad salutem esse necessarias.

D. Da quæso similitudinem , per quam

quam harum quatuor partium necessitatem meliùs intelligam

M. S. Augustin⁹ (a) desumit similitudinem à domo. Quemadmodum enim ad structuram domûs primò necessaria est fundamenti collocatio, dein murorum inædificatio subsequitur, ac denique tecti impositio: ad quæ omnia varia requiruntur instrumenta: sic ad structuram salutis in anima nostra faciendam opus est fundamento Fidei, muris Spei, ac tecto Charitatis: quæ sunt ipsa sanctissima Sacramenta.

CAPUT II.

*Explicatio signi sanctissimæ
Crucis.*

D. PRIUSQUÂ primam huius doctrinæ partem inchoes, optarem, ut mihi specimen aliquod credendorû proponeres, cum rudi succinctaque mysteriorum, quæ

A 3

ma.

(a) serm. 22 de verbis Dom.

magis necessaria sunt , explicatio-
ne.

M. Rectè mones , & sic faciam.
Itaque nosse debes duo esse princi-
palia Fidei nostræ mysteria , quæ
utraque in signo s. Crucis conti-
nentur. Primum est Unitas ac Trini-
tas Dei : alterum Incarnatio ac Pas-
sio Salvatoris

D. Quid sibi vult Unitas ac Tri-
nitas Dei ?

M. Hæc sunt admodum sublimia
& quæ deinceps in progressu doctri-
næ hujus paulatim explicabimus.
Nunc satis fuerit , si ipsa nomina
teneas & quoad fieri potest intelli-
gas. Unitas Dei significat , dari ens
aliquod omnes res creatas longè
transcendens , quod nullum ha-
beat principium , sed semper fuerit,
semperque futurum sit. Illud ip-
sum omnes res alias creavit easque
conservat , & gubernat : estque præ
omnibus altissimus potentissimus-
que

que rerum omnium Dominus. Et hic Deus vocatur: qui unicus est, siquidem non nisi una vera Deitas esse potest, hoc est unica natura & essentia, infinite potens, sapiens, bonus &c Quo non obstante invenitur hæc Deitas in tribus Personis, nempe in Patre, Filio, ac Spiritu S. quæ tres Personæ unus Deus sunt, quia eandem Deitatem atque essentiam habent. Exempli gratia: Si darentur hîc in terris tres personæ Petrus, Paulus, Ioannes, qui omnes eandem animam, idemque corpus haberent, dicerentur quidem tres personæ, quia una foret Petri, altera Pauli, tertia Ioannis; sed tamen unus homo essent, non tres homines utpote qui neque tres animas, nec tria corpora haberent, sed unum corpus & unam animam. Hoc quidem in humanis fieri non potest, quod essentia hominis, utpote exilis atque finita, in pluribus

personis esse nequeat Verum Dei essentia ac Divinitas cum infinita sit, ideo illa eadem quæ est in Patre, est etiam in Filio, ac Spiritu sancto. Itaque tres Personæ sunt: nam una Patris est, altera Filii, tertia Spiritûs sancti: unus tamen Deus sunt: cum unam eandemque Deitatem, eandem essentiam, potentiam, sapientiam, bonitatẽque habeant.

D. Quid est Incarnatio, & Passio Christi Salvatoris nostri?

M. Scire debes, secundã in Trinitate Personam, quam Filium nominamus, præter esse suum divinum, quod ante mundi creationem, imò ab omni æternitate habuit, humanam naturam integram & perfectam in utero purissimæ Virginis assumpsisse, & hoc pacto ille qui antè solummodo Deus erat, exinde Deus & Homo esse coepit. Qui postquam triginta tribus annis cum ho-

hominibus conversatus fuisset, viam salutis demonstrans, multaque patrans miracula, tandem in Crucem se tolli permisit, in eaque expiravit, ut Patri pro totius mundi peccatis satisfaceret. Verum tertio post mortem die ad vitam rediit, & quadragesimo die post resurrectione coelos ascendit, ut in explicatione Symboli deinceps dicemus. Et hæc est Incarnatio ac Passio Salvatoris

D. Quamobrem hæc præcipua sunt fidei nostræ mysteria?

M. Quia prius hominis principium finemque ultimum complectitur: posterius verò unicum ac efficacissimum medium continet ad primum hoc principium cognoscendum, finemque ultimum consequendum. Deinde quia per fidem confessionemque horum duorum mysteriorum à falsis Gentiliū, Turcarum, Iudæorum & Hæreticorum

corum sectis discernimur. Denique quia sine fide & confessione horum duorum mysteriorum salvari nemo potest.

D. Quo pacto hæc mysteria in signo Crucis cōprehenduntur?

M. Crucem formantes dicimus : In nomine Patris , & Filii , & Spiritûs sancti : signamusque nos interim per modum Crucis. Dexterâ enim frontem tangimus dicendo : In nomine Patris , dein pectus, dicendo , & Filii : denique attollimus dexteram , & à sinistro humero ad dexterum progredimur , dicendo , & Spiritûs sancti. Vox , in nomine, significat unitatem Dei : dicimus enim : in nomine, non , in nominibus. Item per illud, in nomine , divina potentia & authoritas designatur , quæ in tribus personis una eademque est. Porro verba , Patris , & Filii , & Spiritûs sancti , Trinitatem personarum demonstrât.

Cō.

Cósignatio verò ipsa, quia per modum Crucis fit, Passionem, & consequenter etiam Incarnationem Filij Dei repræsentat, progressio autem manus dexteræ à sinistro humero ad dexterum, non contrà à dextero ad sinistrum, significat nos per Passionem Domini nostri à trāsitorijs ad æterna, & à morte ad vitam translatos esse.

D. Quibus de causis signum Crucis formamus?

M. Primò quidē, ut testemur nos Christianos esse, id est, milites Christi Imperatoris nostri, quod Symbolum quoddā, & tanquam vexillum sit, quo milites Christi ab hostibus Ecclesiæ distinguantur; quales sunt Pagani, Judæi, Turcæ, & Hæretici. Secūdo, formamus hoc signum Crucis etiam ideo, ut divinum auxilium in omnibus actionibus nostris invocemus. Nam hoc signum SS. Trinitas invocatur per merita

Passionis Christi. Et propterea consueverunt boni Christiani hoc sibi signū imprimere, quādo aut lecto confurgunt, aut domo exeunt, aut mensæ accumbunt, aut cubitum concedunt, aut aliquod negotium adoriuntur ( ) Deniq; utimur hoc signo, ut adversus diabolicas tentationes armemur. Nam quemadmodum malefactores visis fascibus, sic diabolus signo hoc viso perterritescit & fugit (b) Et per hoc signum Crucis sepiissimè liberatur homo à multis tam spiritualibus, quàm tēporalibus periculis, si cum fide ac fiducia divinæ misericordiæ meritorūque Christi, qui in eā mortuus est, eā utatur.

CAP.

(a) Terral. de coron. milit. c. 3.

(b) Aug. 83. 99. 9. 79.

CAPVT III.

Declaratio XII. Articulorum
Symboli.

D. V Eniamus nunc ad primam
doctrinæ Christianæ partem.
Doce me quæso Symbolum Apo-
stolorum.

M Symbolum Apostolorum duo-
decim partib⁹ cōstat, quos articulos
vocamus, suntque duodecim, pro
numero Apostolorum, à quibus
compositi sunt (a) videlicet:

1. Credo in Deum Patrem om-
nipotentem, Creatorē cœli & ter-
ræ.

2. Et in Iesum Christum Filium
eius unicum, Dominum nostrum.

3. Qui conceptus est de Spiritu
sancto, natus ex Maria Virgine.

4. Passus sub Pontio Pilato, cru-
cifixus, mortuus, & sepultus est.

5. Descēdit ad inferos: tertiâ die

A 7

ref.

(a) Leo ep. 17. ad Pulcheriam.

resurrexit à mortuis.

6. Ascendit ad cœlos , sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.

7. Inde venturus est judicare vivos & mortuos.

8. Credo in Spiritum sanctum.

9. Sanctam Ecclesiam Catholicam : Sanctorum Communionem.

10 Remissionem peccatorum.

11 Carnis Resurrectionem.

12 Vitam æternam. Amen.

D. Explica mihi verbotenus primum Articulum. Quid sibi vult , Credo ?

M. Tantūdem , atque si diceret , firmiter , & indubitanter assentior omnibus illis , quæ his 12 . Articulis comprehenduntur , idque ideo , quòd ipsemet Deus Apostolos suos eos docuerit , Apostoli verò Ecclesiam , & Ecclesia illos tradiderit nobis. Et quia impossibile est mentiri Deum , ideo credo res illas
mult.

multò firmiùs , quàm quas vel oculis video, vel manibus contrecto.

D. Quid est , in Deum.

M. Idem est ac si diceret : Firmiter credo unum Deum esse , tametsi illum corporalibus oculis non videam : Et quod ille Deus unus sit ; quapropter dicit , in Deum , & non in Deos. Nec imaginari oportet Deum alicui rei corporeæ similem esse , quantumvis magna ac speciosa illa sit : sed contrà, imaginandum Deum esse rem spiritua-lem , quæ semper fuerit ac futura sit , quæ omnia creaverit , omnia repleat , omnia gubernet , sciatque ac videat universa. Denique quidquid vel oculis vel imaginationi tuæ sese offert , de eo dicere debes : Quod modò mihi repræsentatur , Deus non est , Deus enim est res quædam illo infinitè melior.

D. Quare Deus , Pater vocatur ?

M. Quia revera Pater est sui uni-
geni-

geniti Filij , de quo in secundo articulo agemus. Deinde quia Pater est omnium proborum , non per naturam , sed per adoptionem. Denique quia Pater est omnium creaturarum , non per naturam , nec per adoptionem , sed per creationem , quemadmodum infra hoc eodem articulo dicemus.

D. Quare dicitur , Omnipotens.

M. Quia hoc unum est ex nominibus Deo propriis : qui , licet multa ejusmodi habeat , ut esse æternum , immensum , infinitum , & similia ; nihilominus hoc loco convenientissimè Omnipotens vocatur , ne difficulter inducamur ad credendum , quod ipse cœlos terramque ex nihilo condiderit , quemadmodum statim subjungitur. Illi enim , qui omnia facit quæ vult , ideoque Omnipotens est , nihil potest esse difficile. Quod si contra dixeris , Deum mori , aut peccare non posse

sc

se, & ideo non posse omnia: respondeo quòd posse mori & peccare non potentia, sed impotentia fit: ac si de milite quopiam fortissimo diceretur, quòd possit omnes vincere, nec vinci quidem ab uno, nihil sanè ipsius fortitudini detraheretur; quia vinci posse fortitudo non est, sed infirmitas

D. Quid nomen illud, Creator, significat?

M. Significat Deum omnia ex nihilo creasse, & illum solum omnia denuo in nihilum posse redigere. Possunt quidem Angeli & homines facere rem aliquam & iterum destruere; quod etiam possunt dæmones: verum non possunt eam facere, nisi ex præexistente materia; neque illam in nihilum redigere, sed solum in rem aliam commutare. Sic Architectus domum ex nihilo construere non potest, sed ex lapidibus, calce, lignis

nis aliisque id genus ; neque jam constructam potest in nihilum redigere, sed in lapides, rudera, ligna &c. Itaque solus Deus Creator vocatur, eò quòd solus ille ad rem aliquam creandam præexistente materiâ non indigeat.

D Quare Creator cœli & terræ dicitur ? Numquid Deus etiam aërē aquam, lapides, animantia, homines, aliaque omnia creavit ?

M. Nomine cœli & terræ, illa quoq; omnia intelligenda sunt, quæ cœlo terraque continentur : sicuti dicimus hominem constare corpore & animâ : ubi certè etiam illa omnia cõprehendi volumus, quæ in hominis corpore inveniuntur, videlicet venas, sanguinem, ossa, nervos & similia. Item omnia quæ sunt in animâ, scilicet intellectū, voluntatem, memoriam, sensus interiores & exteriores &c. Sic quoque cœli nomine, aërem, voluc-

lucres cœli, item nubes ac stellas
 cœlorum complectere, & denique
 Angelos: nomine verò terræ, om-
 nia, quæ aëre ambiuntur, ut aquas
 maris ac fluminum, quæ sunt in
 inferioribus terræ partibus consti-
 tutæ; insuper omnia animalia,
 herbas lapides, metalla, & uni-
 versa vel terræ, vel maris gremio
 compræhensa. Itaque Deus Crea-
 tor cœli & terræ dicitur, quia hæ
 duæ sunt partes mundi principales,
 una quidem superior, quam Angeli
 inhabitant, altera inferior, in qua
 homines degunt: quia & hæ duæ
 principales creaturæ sunt, quibus
 reliquæ omnes inserviunt: quæ ad-
 modum utraque, eo quòd ex nihi-
 lo creata, & ad tam sublimem dig-
 nitatem evecta sit, ad serviendum
 Deo est obligata.

Secundi Articuli explicatio.

D. Explica mihi nunc alterum
 ar-

articulum , videlicet , Et in Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum.

M. Omnipotens ille Deus , de quo in primo articulo egimus , Filium habet verum & naturalem , quem Jesum Christum dicimus : & ut ruditer intelligas , quomodo Deus hunc Filium suum generaverit , accipe similitudinem à speculo. Quando quis seipsum in speculo intuetur , illico producit imaginē sibi ipsi adeo similē , ut nullum possit discrimen inveniri , utpote quæ non solum vultū ejus referat , sed etiam singulos motus ; nam uti homo movetur , sic movetur & imago. Et hæc imago tam perfectè similis homini , sine ullo labore , momento temporis , sine ullo instrumento derepente formatur. Eodem pacto considera Deum , cū oculo intellectus speculum Deitatis suæ intueretur , statim imaginem sibi met-

metipſi ſimillimam formaffe. Et quia Deus huic imagini totum eſſe ſuum, totamque naturam contulit [quod nos intuendo facere non poſſumus] ideo hæc imago verus Dei Filius eſt, tametiſi noſtræ imagines, quas in ſpeculo formamus, filii noſtri non ſint. Et hinc colliges, quomodo Filius Dei, Deus ſit, perinde ac Pater Deus eſt, & idem Deus cum Patre, quia eandem cum Patre ſubſtantiam habet. Deinde Filium Patre non eſſe juniorem, ſed ſemper fuiſſe, uti Pater ſemper fuit: quandoquidem eò ipſo ſit genitus quo Pater ſeipſum intuebatur quod fecit ab æterno. Denique intelliges Filium non cooperatione ſceminæ generatum, neque paulatim, nec ex vitioſa libidine, neque alijs imperfectionibus concomitantibus: ſed ex ſolo Patre, ſolâ, ut dictum eſt, intuitione ſuiipſius, puriſſimoque divini intellectûs oculo genitû eſſe. D.

D. Quare hic Filius Dei, Jesus Christus vocatur?

M. Hoc nomen Jesus Salvatorem significat : Christus verò quod cognomen ejus est, significat summum Sacerdotem & Regem regum. Nam, ut suprà in explicatione signi Crucis attigi, ideo Filius Dei factus est homo, ut sanguine suo nos redimeret, & ad salutem æternā perduceret. Atque ita, postquam factus est homo, hoc Salvatoris nomen assumpsit, ut ad salvandos homines se venisse ostenderet. A Patre etiam honorifico summi Sacerdotis titulo donatus est, ac supremi Regis, quæ omnia hoc nomen, Christus, designat : à quo nomine nos Christiani dicimur.

D. Quare dum nominatur Iesus, aut caput aperimus, aut genuflectimus, quod alio Dei nomine audire non facimus.

M. Ratio est, quia hoc est proprium

prium nomen Filij Dei , cum reliqua omnia fiat communia Item quia per hoc nomen docemur , quantopere Deus hominem assumendo , sese propter nos humiliaverit : atque ideo in gratiarum actionem genua curvamus audito hoc nomine : quod non modò nos homines facimus , sed etiam Angeli Dei in cœlo , & dæmones in inferno : illi quidem ex amore , suaque sponte , hi verò timore coacti : voluit namque Deus , ut omnes rationales creaturæ curvarentur coram Filio suo , quandoquidem ipse ad mortem usque crucis sese nostrâ causâ humiliaverit.

D Quare Jesus Christus , Dominus noster vocatur ?

M. Quia unâ cum Patre nos creavit : ideo enim Dominus noster est : magis verò quia per acerbos dolores suos ac labores , uti paulò post dicemus , à potestate diaboli nos in libertatē asseruit.

Ex.

Explicatio Articuli tertii.

D. Sequitur jam tertius articulus explicandus : Quid sibi vult , Qui conceptus est de Spiritu sancto , natus ex Maria Virgine ?

M. Explicatur hoc articulo modus novus & admirandus Incarnationis Filij Dei. Nosti omnes homines nasci ex patre ac matre , matremque , postquam concepit & peperit , virginem non manere. At filius Dei cupiens homo fieri , noluit habere hominem patrem , sed solam matrem , cognomento Mariam , quæ semper virgo intemerata permansit. Nam Spiritus sanctus , qui est tertia in Deitate Persona , & unus idemque cum Patre ac Filio Deus , pro infinita sua omnipotentia , ex purissimo sanguine hujus Virginis corpus perfectissimi infantis , ac simul eodem momento nobilissimam animam creavit ,
& cor-

& corpori hujus infantis univit : & hæc omnia Dei Filius in suam Personam assumpsit : atque ita Iesus Christus , qui antea solummodo Deus erat , homo esse cœpit : Et quemadmodum quâ Deus , Patrem habuit sine matre , sic quâ homo , matrem habuit sine patre.

D Libenter exemplo aliquo aut similitudine propositâ intelligerē , quo pacto virgo concipere potuerit.

M Arcana Dei mysteria tamen si non intelligantur , credenda tamē sunt : plura enim Deus facere potest , quàm nos intelligere : ideoque initio Symboli dictum est , Deum omnipotentem esse. Habemus tamen hujus rei perpulchrum exemplum in mundi creatione. Scis terram ordinariē non producere triticum , nisi prius arata sit & consita , madefacta pluviâ , & sole calefacta ; & nihilominus in principio , quando primū granum produxit , neq; arata fuit,

fuit, neque confita, nec compluta, nec calefacta; adeoque suo modo quasi penitus virgo fuit, & ex solius Dei omnipotentis mandato & virtute illicò frumenta produxit. Sic quoque virginalis uterus Mariæ, absque ullo humano commercio, ex solo Dei præcepto, per operationem Spiritus Sancti pretiosissimum illud frumentum, scilicet animatum corpus Filij Dei produxit.

D. Quandoquidem Jesus Christus de Spiritu Sancto conceptus est, videtur non inconvenienter dici posse Spiritum sanctum quoad humanitatem Patrem ejus esse.

M. Non est ita: ut enim quis alicujus rei pater sit, non satis est quod illam efficiat; sed requiritur ut hoc faciat de propria substantia: ideoque non dicimus architectum patrem esse domus à se factæ, quia illam ex lapidibus, non verò ex pro-

propria carne construxit. Sic Spiritus sanctus fecit corpus Filij Dei non de sua propria substantia, sed de substantia Virginis; ideoque Filius Dei non est Filius Spiritus sancti: sed est Filius Dei Patris in quantum Deus, quia ab illo habet divinitatem, & est filius Virginis in quantum homo, quia ab illa carnem humanam suscepit.

D. Quare opus Incarnationis Filij Dei adscribitur Spiritui sancto? nunquid etiam Pater & Filius ad illud sunt cooperati?

M. Quod operatur una Persona divina, id operantur simul reliquæ duæ: quoniam eandem habent potentiam, sapientiam ac bonitatem, sed nihilominus opera potentiae attribuantur Patri, sapientiæ verò Filio, amoris denique Spiritui sancto. Cum igitur hoc opus maximè propriam amoris fuerit, quo Deus erga humanum genus exarserat, ideo

Spiritui sancto tamquam proprium defertur.

D. Velim exemplo aliquo doceri, quo pacto tres Personæ ad Incarnationem concurrerint, & solus tamen Filius sit incarnatus.

M. Si unus aliquis vestem induat, & duo alij illum in induendo adjuvent, tunc omnes in illo opere occupantur, & tamen unus solus induitur: Sic in Incarnatione Filij Dei facienda, tres Personæ cooperatae sunt, sed solus Filius carnem induit, & homo factus est.

D. Quare in hoc articulo additur: Natus ex Maria Virgine?

M. Quia & hic magnum miraculum latet: siquidem post novem menses Filius Dei ex utero Virginis, sine dolore, & sine detrimento Virginitatis egressus est, nullum egressionis suæ signum relinquens: uti fecit etiam, cum in Resurre-

ctio.

atione sua è clauso sepulchro prodiit, & quum postmodum clausis foribus in cænaculum est igressus, ubi ipsi discipuli ejus erant congregari, iterumque disparuit. Et propterea dicitur mater Domini nostri Iesu Christi, virgo ante partum, in partu & post partum permansisse.

Explicatio Articuli quarti.

Q. Quomodo intelligendus est quartus articulus, Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus est?

A. Articulus iste mysterium utilissimum continet redemptionis, cujus hæc est summa. Posteaquam Christus conversatus esset in hoc mundo triginta tribus annis, nosque suâ vitâ sanctissimâ, & doctrinâ ac miraculis viam salutis docuisset, à Pontio Pilato innocenter flagellatus est, lignoque crucis af-

fixus in eo mortuus , & à quibusdam viris sanctis sepultus.

D Super hoc mysterio aliquot mihi dubia occurrunt, quæ ut mihi explices desidero, quo tanto me Deo gratiorem exhibeã ob tantum beneficium, quanto illud meliùs intellexero. Dic mihi igitur, si Christus est Filius Dei omnipotentis, cur manibus Pilati à Patre suo non fuit ereptus? imò si ipse filius Deus est, cur semetipsum non eripuit?

M Potuisset Christus mille modis se manibus Pilati subducere, si voluisset: imò mundus universus nullo illum malo afficere potuisset, si noluisset permittere. Patet hoc ex eo, quod præsciverit, discipulisque prædixerit se à Judæis ad mortem quærendum, irridendum, flagellandum ac denique occidendum: neque tamen sese abscondit, sed potius obviam inimicis suis processit, quibus se apprehendere volentibus,

tibus , non tamen agnoscentibus dixit se esse quem quærebant. Et cum eodem momento illi retrorsum caderent ut mortui , non fugit ut potuit , sed expectavit donec redirent ad se , & surgerent. Atque ita sese ut agnum mansuetissimum , quocumque vellent abduci permittit.

D. Quâ de causa Christus , cum adeo esset innocens , se passus est injustè crucifigi & occidi ?

M Multis de causis , quarum præcipua est , ut Deo Patri pro peccatis nostris satisfaceret. Sciendum enim est offensam ex dignitate ejus qui offensus est ponderandam , contra verò satisfactionem ex dignitate satisfaciæntis æstimandam. Patet hoc in exemplo : si servus Principi colaphum infringat , is propter dignitatem Principis , gravissime deliquisse censetur , at contra si Princeps id servo faciat , id

ter vilitatem servi, admodum parvi æstimabitur. Item si servus principi caput aperiat, parvi penditur, contra si princeps servo idem faciat, notabilis gratia esse dicitur secundum regulam jam dictam. Quia igitur primus homo, & nos omnes cum illo, Deum qui infinitæ dignitatis est, offendimus, offensâ factâ infinitam satisfactionem exigebar: quâ dignitate cum nec homo nec Angelus polleret, Filius Dei ipse-
met venit, qui ut Deus, infinitæ dignitatis est: & assumptâ carne mortali, in ea se morti Crucis ad honorem Dei subjecit, & hoc pacto, passionem suam pro nostra culpa satisfecit.

D. Quæ est altera causa cur Christus tam acerbam mortem subire voluerit?

M. Ut exemplo suo virtutem patientiæ, humilitatis, obedientiæ, & charitatis nos doceret, quæ
qua-

quatuor virtutes, quatuor extremi-
tatibus Crucis designantur. Patiē-
tia enim major inveniri nequit,
quàm mortem adeo ignominiosam
innocenter pati: nec major humi-
litas, quàm quòd Dominus omnium
dominorum, in medio latronum
crucifigatur: nec major obedientia,
quàm quòd mortem potius appete-
re voluerit, quàm præceptum Pa-
tris non adimplere; nec denique
major charitas, quàm vitam in ho-
stium suorum salutem expendere.
Ubi nota, charitatem factis potius
quàm verbis, & patiēdo magis
quàm agendo demonstrari: quare
Christus non solum infinitis pene
in nos collatis beneficiis, sed etiam
passione ac morte ipsa, quòd nos
ardentissimè diligeret, ostendit.

D. Cùm Christus Deus & homo
sit, ut suprà dictum est, & Deus, ut
videretur, neque mori neque pati
possit, quo pacto hîc dicimus eum

B s

pas-

passum & mortuum esse?

M. Quia Christus simul Deus & homo est, potest simul pati & non pati; mori & non mori. In quantum Deus, non potest pati nec mori; in quantum homo, potest utrumque. Unde dixi, quod cum Deus esset, homo factus sit, ut pro peccatis nostris satisfaceret, tormentum mortis in sanctissima carne sua suscipiendo: quam utique si homo factus non fuisset, sustinere nequivisset.

D. Si ergo Christus patri pro peccatis omnium hominum satisfecit, unde fit quod tot homines damnentur: & quare opus est nos pro peccatis nostris poenitentiam facere?

M. Christus quidem pro peccatis omnium hominum abunde satisfecit, sed necessarium est illam satisfactionem à quolibet sibi in particulari applicari: quod fit per fidem, Sacramenta & bona opera: & præ-

sertim per poenitentiam: & ob hanc causam poenitentiae ac bonis operibus insistendum est, tametsi Christus pro nobis sit passus ac satisfecerit. Quapropter & multi damnantur, & inimici Dei manent, sive quia fidem recipere recusarunt, ut Iudaei, Turcae, haeretici: sive quia Sacramenta suscipere noluerunt, ut sunt ij qui baptismum admittere renuunt, aut confiteri: sive etiam qui peccata sua per poenitentiae opera diluere non contendunt, neque divinis praecipis congruenter vivere proponunt.

D. Velim id mihi aliquo exemplo declarari.

M. Sume exemplum ab eo, qui multo labore ac sudore tantam pecuniae summam lucratus esset, quae ad universa hujus urbis debita dissolvenda sufficeret, eamque ad mensam daret, distribuendam iis omnibus & solis, qui eius christi gaphu
 B 6 ad.

adferrent. Is certe quantum ex parte sua esset, pro omnibus satisfacisset: quantumvis multi adhuc obæratî remanerent, qui nempe aut superbia aut desidia sua, aut alio affectu ducti, dictum chirographum petere, illud ad mensam afferre, & pecunias accipere noluisissent.

Explicatio Articuli quinti.

D. Supradicta rectè intellexi; ut autem etiam quintum Articulum intelligam, qui sic habet, Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis: peto quid sit Infernus.

M. Infernus est infimus & profundissimus locus totius mundi, id est centrum terræ: ideoque S. Scriptura multis locis Inferno opponit cælum, velut locum altissimum loco infimo. Ceterum in illa terræ abyssu quatuor distinctæ cavernæ sunt, seu magna receptacula, unum damnatorum, quod omnium profundissimum.

fundissimum est. Sic enim convenit, ut superbī diaboli, & homines eorum sequaces sint in loco profundissimo, & à paradiso quàm maximè fieri potest, remoto. In altero receptaculo quod paulò altius est, animæ quæ poenas Purgatorii sustinēt detinentur. In tertio verò quod utroque prædictorum adhuc altius est, sunt animæ puerorum sine baptismo decedentium, quæ ignis poenā non torquentur, sed solam poenam damni, id est, visionis beatificæ privationem sustinent. In quarta autem, quod tribus præcedentibus multò superius est, degebant olim animæ Patriarcharum, aliorumque Sanctorum, qui ante Christi adventum obierunt; tametsi enim hæ sanctæ animæ nullā indiguerint purgatione, non ante tamen cœlestem gloriam intrare potuerunt, quàm Christus morte suā æternę vitæ portas reserasset. Quare in illo

loco altiore degebant : qui etiam limbus Patrum sive sinus Abrahæ vocatur : in quo tãtum abest ut pœnam sustinuerint , ut etiam jucundâ quiete perfruêtes magno cum gaudio adventum Domini expectarint. Hinc in Evangelio legimus animâ Lazari mendici in sinum Abrahæ velut ad quiescendum delatam esse, ubi à divite Epulone visa fuit ; cùm enim ille in infernalibus flammis arderet , oculos sursum levavit , & Lazarum in longè altiore loco degentem , magnoque gaudio & consolatione perfusum & fructum patientiæ suæ percipientem , conspexit.

D. Ad quem ergo horum quatuor locorum Inferni descendit Christus post mortem suam ?

M. Non est dubium, quin descenderit ad limbum Patrum , eosque repente beatos reddiderit , & ad cœlorum regnum postmodum secum

cum deduxerit. In aliis etiam Inferni locis seipsum spectandum præbuit, territando dæmones, ut victoriosus triumphator; damnatos ut supremus Judex percellendo: animas verò Purgatorii, ut earum advocatus & liberator consolando. Sic enim descendit Christus ad inferos, quemadmodum subinde Rex carcerem ingreditur, ut miseros invisat, gratiamque quibus visum fuerit præstet.

D. Si Christus jam obierat, & corpus ejus in sepulchro jacebat, ergo non integer Christus descendit ad inferos, sed sola ejus anima: quomodo ergo dicitur Christus ad inferos descendisse?

M. Tametsi mors animam Christi à corpore separare potuerit, non potuit tamen Personam divinam ab ejusdem Christi sive corpore, sive anima separare. Hinc credim⁹ divinam Personam Christi unà cum corpore

corpore in sepulchro decubuisse, eandemque unà cum anima ad inferos descendisse.

D. Quomodo verificari potest Christū tertiā die à mortuis resurrexisse, cum à vespere diei Veneris, quando sepultus fuit, usque ad noctem, quæ præcessit diem Dominicam, quando resurrexit, non sint duo dies integri;

M. Non dicimus Christū post tres dies integros à mortuis resurrexisse, sed tertio die, quod est verissimum: nam in sepulchro die Veneris fuit, qui est primus dies et non integer; deinde die Sabbati solido, qui alter dies cēsetur; & denique aliqua parte diei Dominicæ, qui tertius numeratur. Nam dies naturales initium ducunt à vespere præcedente, quo dies à nocte dirimitur:

D. Quare Christus non fuit resuscitatus statim post mortem, sed triduum expectare voluit?

M. Ut

M. Ut se reverà mortuum esse ostenderet : ideo quippe tamdiu in sepulchro morari voluit , ut sufficienter hujus rei veritas probaretur. Ubi & hoc considerandum est, quod quemadmodum Christus triginta tribus aut quatuor annis in mortali hac vita vixit ; sic quoque mortis dominio triginta tribus , aut quatuor horis voluerit subesse : tot enim horæ numerantur , si unam horam diei Veneris , cujus vigesima tertia hora sepultus fuit , & viginti quatuor horas Sabbati, & octo aut novem horas diei Dominicæ computemus : fuit enim resuscitatus post mediam noctem , illucescente aurora.

D. Quare de Christo dicitur quòd resurrexerit, de aliis verò defunctis, ut Lazaro & filio viduæ, quod resuscitati sint ;

M. Hujus ratio est , quòd Christus existens Filius Dei, seipsum resuscitavit.

caverit, id est, virtute Divinitatis suæ animam corpori univerit, & sic de novo vivere cœperit. Alii verò mortui, cum ad vitam propria virtute redire nequiverint, ideo dicitur quòd ab alio resuscitati sint: uti in extremo judicii die omnes nos à Christo resuscitabimur.

D. Estne aliud insuper discrimen, inter resurrectionem Christi & aliorum qui ad vitam redierunt;

M. Hoc discrimen est, quòd alii resuscitati sint mortales, ideoque denuo morituri: Christus autem immortalis resurrexerit, nec amplius mori possit.

Sexti Articuli declaratio.

D. Nunc ad sextū articulum progrediamur, qui de Christi ascensione agit: ubi primū scire desidero, quā diu Christus post resurrectionem in terris manserit, & qua de causa?

M. Qua-

M. Quadraginta diebus mansit ,
 uti colligere possumus ex numero
 dierum , qui à festo Resurrectionis
 usque ab festum Ascensionis ejus
 decurrunt. Causa vero , propter
 quam tamdiu in terris cōmoratus
 fuit, est, ut multis diversisque ap-
 paritionibus infallibilis resurrecti-
 onis suæ mysterium stabiliret :
 mysterium illud est reliquis diffici-
 lius , quod qui credit , in aliis cre-
 dēdis nullam habet difficultatem.
 Siquidem qui resurrexit, hunc antea
 mortuum fuisse necesse est : item
 mortuum , jam ante nasci oportuit.
 Atque ita qui Christi resurrectioni
 assentitur, haud se difficilem in cre-
 denda ejus morte ac nativitate præ-
 bebit. Insuper cum corpori glori-
 oso mansio terrestris non conveniat,
 sed cœlestis, ideo qui credit resur-
 rectionem Salvatoris, ejus etiam in
 coelos ascensionem nullo negotio
 credet.

D. Qua

D. Qua de causa tribuitur Christo, quòd ascenderit ad coelos, & de ejus sanctissima Matre dicitur quòd assumpta sit, non verò quòd ascenderit?

M. Hujus facilis est causa, quia Christus, ut Deus & homo, virtute propriâ coelos penetravit, uti etiam virtute propriâ resurrexit: Mater autem ejus, quia creatura erat (etsi omnium dignissima) non propriâ, sed Spiritûs sancti virtute resuscitata fuit, & ad cœlum assumpta.

D. Quid significant illa verba: sedet ab dexteram Dei Patris omnipotentis?

M. Cave imagineris tibi, Patrem à sinistris Filii confidere: aut Patrē in medio consistere, à sinistris verò Spiritum sanctum, corporearum rerum more, constitutum esse, Quoniam uti Pater, sic & Filius, quantū ad Divinitatē suam, & Spiritus

ritus sanctus ubique sunt : nec dici potest eorum unus à dextris, alter à sinistris propriè loquendo existere. Stare ergo à dextris in hoc articulo tantundem est arque in æquali celsitudine, gloria ac majestate versari : nam qui alteri à latere sedet, non sedet altiore nec humiliore loco quàm ille. (a) Quò verò hic loquendi modus meliùs intelligatur, aut Scriptura in Psalmi 109. qui incipit, Dixit Dominus, nūc Filiū à dextris Patris sedere, nūc verò Patrē à dextris Filii: utique significans eos paris eminētiæ esse, ut jam diximus: adeo ut quemadmodum Christus cœlos ascendēs, ante omnes Choros Angelorum, & sanctarum animarū coetum, quem eò secum traduxit, locum occupavit, thronumque gloriæ Altissimi attigit; sic etiam ibid.

(a) Gregor Naz. or 38 quæ est de Nativ. Domini. Ambros. ep. 82. ad Eccles. Vercell.

ibidem substitit, neque supra Patrem conscendit, nec infra Patrem confedit: sed ad Patris latus ut sic dicam, Sedet, ut qui parem cum eo gloriā maiestatemque possideat.

D. Quandoquidem Christus Deus & homo est, velim scire num ad dexteram Patris, solum in quantum Deus est, an verò etiam in quantum homo.

M. Christus in quantum Deus, est æqualis suo Patri; & quantum homo est minor patre: nihilominus quia Deus & homo non sunt duo Christi, nec duæ personæ, sed tantum unus Christus, unaque persona, propterea dicimus Christum, Deum & hominem, sedere ad dexteram Dei Patris: & sic humanitas Domini nostri, id est, corpus ejus & anima, sedet in throno divino, ad dexteram Dei Patris, non ex dignitate propria, sed quia cum persona veri & naturalis Filii Dei unita est.

D.

D. Hoc ipsum quaeso ut mihi in aliqua similitudine proponas.

M. Accipe similitudinem à purpura. Quando Rex eâ induc^r in regali solio refidet, & omnes Imperii Principes humiliori loco sedent, Purpura Regis excelso in loco est, quam isti Principes; scilicet in ipsomet solio regali: quod ita fit, non quasi purpura æqualis dignitatis cum Rege sit, sed quia cum Rege, tanquam vestis ejus unita est. Sic quoque sedet quidem corpus & anima Christi supra omnes Cherubinos & Seraphinos in ipsiusmet divinitatis throno, verum non propter dignitatem naturæ, sed propter unionem cum Divinitate, eamque multo arctiorem, quàm purpuræ cū Rege, nimirum per unionem personalem, ut dictum est.

Articuli septimi declaratio

D. Inde venturus est iudicare vivos &

mortuos. Quandenam Adventus ille Domini nostri fiet,

M. Erit in fine mundi adventus ille, (a) Quare scias velim, mundū hunc aliquando finiendum, & omnino destruendum esse quodam ignis diluvio, quo omnia quæ in terris sunt conflagrabit: neque deinceps dies aut nox erit, neque matrimonia, mercatura, aut ullæ res aliæ quas modo videmus. Et tunc in ultimo mundi die (qui quā vicinus aut remotus sit nemo novit) descendet Christus de cœlo ut generale iudiciū instituat. Et verba illa, Inde venturus est, monent ne credamus cuiquā, qui se Christū esse iactitet, & nos decipere contendat, uti sub finem mundi Antichristus facturus est: nam verus Christus ex deserto non veniet, nec à loco inognito sed à summo cœlo descēdet cum tanta gloria & majestate

(a) *Matt. 24. 2. Pet. 3. 12*

state, ut nemo dubitare possit an sic ipse: quemadmodum sol cum tanto lumine in ortu suo prorumpit, ut nemo dubitare queat num sol ille sit an non.

D. Quare dicitur judicaturus vivos & mortuos? nonne tunc omnes mortui erunt, & à morte resuscitabuntur?

M. Per vivos & mortuos accipi possunt boni, qui spiritualiter per gratiam Dei vivunt, & mali, qui per peccatum spiritualiter sunt mortui. Ceterum etiam verum est descensurum Christum, ad judicandum vivos & mortuos corporaliter. Nam in illo die multi erunt mortui, & multi quoque vivi invenientur; & quidam eorum adolescentuli & minores pueri, qui tamen uno momento omnes morientur, ut debitum naturæ persolvant, & statim resuscitabuntur. (a)

C

D. Fr.

(a) Aug. Civ. l. 20. c. 2.

D. Frequenter audiui, eum qui moritur in peccato mortali statim ad infernum descendere; eum verò, qui in gratia Dei, vel ad Purgatorium tendere vel ad Cælum, quomodo ergo judicandi sunt, si sententia jam est lata?

M. In cuiusque hominis morte, particulare iudicium super anima ex corpore tum decedente instituitur: sed post extremum mundi diem generale iudicium instituetur super toto mundo, idque multis de causis. Primò propter honorem Dei: multi enim videntes felicitatem impiorum, & tribulationem malorum, iudicant mundum non rectè à Deo administrari, sed tunc clarissimè patebit Deum vidisse omnia & annotasse, iustoque iudicio impiis temporariam felicitatem indulsisse, ut levia quædam eorum bona opera remuneraretur, æternam postmodum poenam ob peccata mortalia illis inflic-

inflicturus. E diverso verò bonos temporalibus poenis exercuisse, tum ut illos ob venialia peccata castigaret; tum verò ut illis suppeditaret materiam patientiæ ac meriti, quos postmodum propter bona opera infinito gloriæ thesauro sit donaturus.

Secundò propter honorem Christi, qui cùm injustè damnatus sit, & à paucis ut par erat agnitus & honoratus; rationi consentaneum est diem constitui, in quo totus mundus, sive coactè sive spontaneè, eum ut Regem ac Dominum universorum agnosceret ac honoraret.

Tertiò propter gloriam Sanctorum, ut omnes videant quantopere Deus illos honoret, qui mundi tyrannidem persecutionesque sustinuerunt.

Quartò ad confusionem superborum hostium Dei.

Quintò, ut corpus & anima simul

sententiam suam, siue beatitudinis
siue damnationis accipiant.

Articuli octavi declaratio.

D. Articulus octavus est, Credo
in Spiritum sanctum. Quid sibi
vult, Spiritus sanctus?

M. Hic declaratur tertia persona
sanctissimæ Trinitatis, uti in primo
articulo prima, & in secundo se-
cunda persona est declarata. Nam
Spiritus sanctus nec Pater est, nec
Filius, sed tertia persona à Patre
Filioque procedens; verus Deus
cum Patre & Filio; imo idem Deus,
quippe qui eandem quæ in Patre &
Filio est, Divinitatem habet.

D. Idipsum aliquâ mihi similitu-
dine ostende.

M. Res divinæ per exempla res-
um creatarum, & præsertim ma-
terialium perfectè ostendi non pos-
sunt: nihilominus similitudinem
lacus accipe. Nam lacus à flumine
pro-

cedit, uti flumen à fonte: quæ tria licet diversa sint, una tamen sunt aqua: sic & Pater æternus ut fons, producit Filium tanquam flumen, denique Pater & Filius ut fons ac flumen Spiritum sanctum producunt, ut lacum aliquem: & nihilominus Pater & Filius & Spiritus sanctus non tres Dei sunt, sed unus Deus.

D. Quare tertia persona in sanctissima Trinitate Spiritus sanctus vocatur? nonne etiam omnes Angeli, & animæ beatæ sancti spiritus sunt?

M. Deus per excellentiam vocatur Spiritus sanctus, ideo quia summus spiritus est, summeque sanctus, & omnis creati spiritus, omnisque sanctitatis origo. Quemadmodum licet multi inter homines sint, qui patres sunt, & sancti, sive ex vi officii, sive ob vitæ integritatem, ut multi boni Episcopi, Presbyteri, & Religiosi; nihilominus nemo

Pater sanctus vocatur, nisi Summus Pontifex: quia id ei per excellentiā convenit, tanquam omnium supremo, & qui sicut officii dignitate, sic & vitæ sanctitate omnes antecellere debet, tanquam qui personam Christi nobis repræsentet.

D. Quod si nomen Spiritus sancti convenit Deo per excellentiam, quare tertiæ dumtaxat personæ tribuitur? nonne etiam Pater & Filius Spiritus sunt, & sancti per excellentiam?

M. Omnino sunt: Verum cum prima persona proprium nomen habeat, nempe Patris, & secunda persona proprium, nempe Filii, ideo hoc nomen commune, tertiæ personæ cessit, quo ab aliis duabus discerneretur. Insuper scire debes, cum tertia persona Spiritus-sanctus vocatur, duas illas voculas unum nomen efficere, sicut unus idemque homo Ioannes-Petrus dicitur: quæ
con-

conjuncta unum nomen designant, tametsi divisim duo nomina propria sint Ioannes & Petrus.

D. Quare Spiritus sanctus in columbæ Specie depingitur, præsertim supra Christi ejusque Matris effigiem?

M. Nequaquam hic cogitandum est, Spiritum sanctum corpus habere, aut corporalibus oculis videri posse: sed ideo sic depingitur, ut illius effectus explicentur, quos in hominibus operatur. Et quia columba simplex, pura, zelosa & fecunda est, ideo supra Christum ac Divam Virginem pingitur, ut Christum ac D. Virginem omnibus donis ac gratiis Spiritus sancti repletos fuisse intelligamus; & præsertim sanctâ simplicitate, puritate, animarum zelo, ac spirituali fecunditate, quibus infinitos filios, nimirum fideles omnes acquisivere.

D. Quare super Apostolos Spiritus sanctus

sanctus in specie ignearum linguarum pictus collocatur?

M. Quia Spiritus sanctus, decimo post Ascensionem Christi die in Apostolos descendit, eosque omni scientia charitate ac eloquentia adimplevit, eosque qualibet lingua loqui posse dedit, ut fidem prædicando in universo mundo disseminarent. Et in signum horum admirandorum effectuum, hæc illis linguæ apparuere. Nam lumen ignis hujus scientiam significat, ardor charitatem, & linguæ figura, eloquentiam. Quod quidem cum unum ex maximis beneficiis sit, quæ Deus Ecclesiæ præstitit, idcirco magnū illud festum, quod Pentecostes vel Spiritus sancti dicitur, quotannis agitur Ecclesia.

Declaratio Articuli noni.

D. Quid nono articulo designatur: Sanctam Ecclesiam Catholicā,
Sanct-

Sanctorum communionem?

M. Incipit hîc altera pars Symboli Apostolici : nam prima de Deo agit , altera verò de Ecclesia tamquam Dei Sponsa. Et quemadmodû in Deo Divinitatem & tres personas credimus : ita quoque de Ecclesia , eam unam esse credimus , quodque tria præcipua bona habeat, quorum primum ad animam pertinet, nempe remissio peccatorum ; alterum ad corpus, scilicet Resurrectio carnis : tertium ad animam & corpus simul nempe vita æterna , ut in sequentibus articulis videbimus.

D. Hunc quæso articulum verbotenus mihi explica : & primò quid sit Ecclesia.

M. Ecclesia est quædam convocatio & congregatio hominum baptizatorum , qui eandem fidem & legem Christi , sub Romani Pontificis obedientia profitentur. Vocatur autem convocatio, quia non nasci-

mur Christiani, quemadmodū nascimur Belgæ, Itali vel Franci, aut alterius cuiuslibet nationis; sed à Deo vocamur, & in hanc congregationē per Baptismū, qui tamquā janua Ecclesiæ est, ingredimur. Neque verò solus Baptismus sufficit ut simus in Ecclesia, sed opus est credere, & fidem Christi ac legem eius profiteri, sicut illam Pastores ac Prædicatores Ecclesiæ proponunt. Sed ne hoc adhuc satis est, nisi etiam obedientiæ Romani Pontificis tanquam Christi Vicarii, nos subiciamus, hoc est, illum pro supremo capite, Christi locum tenente agnoscamus & habeamus.

D. Quemadmodū Ecclesia congregationem hominum significat, quare fabricas illas in quibus divina Officia peraguntur Ecclesias vocamus?

M. Quia fideles, qui vera Ecclesia sunt in illis fabricis congregantur

ut

ut exercitia Christiana ibidem tractant, ideo etiam fabricæ illæ Ecclesiæ dicuntur ; præsertim quando divino cultui dedicatæ & consecratæ sunt. Cæterum nos in isto Symboli articulo non loquimur de ecclesiis ex saxo lignoque fabricatis, sed de viva Ecclesia hoc est, fidelibus baptizatis, & sub obedientia Romani Pontificis, ut dictum est, viventibus.

D. Quare dicitur, Ecclesia, & non Ecclesiæ, cum multæ Ecclesiæ in diversis mundi partibus inveniuntur. ?

M. Quia nō nisi una Ecclesia est, fideles omnes totius mundi complectens ; non eos tantum qui jam vivunt, sed omnes quotquot à mundi principio fuerunt & usque ad ejusdem consummationem futuri sunt. Et ideo non solum una, sed etiā Catholica, hoc est, universalis vocatur, ad quamlibet mundi plagam,

& ad omne tempus se extendit

D. Quare Ecclesia hæc una dicitur, cum tantam hominum multitudinem complectatur?

M. Una vocatur, quia unum habet caput, scilicet Christum, & illius loco hinc in terris Romanum Pontificem: & quia uno spiritu vegetatur, & unam eandemque legem habet, quemadmodum Regnum aliquod dicitur unum, quod Regem duntaxat unum unamque legem habeat, tametsi in eo multæ provinciæ, oppida, ac pagi inveniatur.

D. Quamobrem hæc Ecclesia sancta vocatur, cum tamen per plures in ea scelerati existant?

M. Tribus potissimum de causis Sancta vocatur. Primò, quia Caput ejus, Christus, est sanctissimum: quemadmodum qui formosus est facie formosus dicitur, licet distortum digitum, aut maculam sive in pectore, sive in humero habeat.

Secun-

Secundò , quia Fideles omnes sancti sunt per fidem ejusque professionem : habent enim fidem verissimam atque divinam , profitentur Sacramenta sanctissima , legemque iustissimam, quæ non nisi bona præcipiat , & prohibeat mala.

Tertiò , quia quidam in Ecclesia reverà sancti sunt , non solùm respectu fidei ac professionis suæ , sed etiam respectu virtutis ac integritatis morum : sicut è contrario nullus Judæorum , Turcarum , Hæreticorum & similium sectariorum extra Ecclesiam existentium reverà Sæctus esse potest.

D. Quid significat , Communio Sanctorum ?

M. Hoc significat corpus Ecclesiæ eo modo unitum esse , ut si quid boni habeat unum membrorum , id omnibus reliquis comuniceretur. (4)
Hinc quantumvis in remotissimis

C 7

qui-

(4) Psal. 118. 63. Rom. 12. 5.

quidam regionibus degant, nobisq; ignoti sint, nihilominus Missæ sacrificiis, precibus, divinis Officiis, aliisque id genus bonis eorum operibus communicamus iisque juvamus. Et hæc communio non solum in terris est, sed etiam eadem jam dicta pia opera animabus in Purgatorio existentibus in primis profunt: uti quoque orationes in cælo degentium tam nobis, quàm animabus jam dictis utiles sunt, atque proficuæ.

D. Si hoc ita est, supervacaneum erit pro aliquo in particulari orare, aut pro hac aut illa anima in Purgatorio existente sacrificium Missæ offerre, quando bona opera omnia communia sunt.

M. Non est ita: tamen enim sacrificia Missæ, orationes, aliaque bona opera suo modo communia sint; tamen illis magis profunt, pro quibus particulariter offeruntur, & applicantur. D. Quid

D. Quid de excommunicatis dicemus ? à anne & illi bonorum operū à fidelib⁹ præstitorū participes fiunt ?

M. Ideo excommunicati dicuntur , quia Sanctorum communione sunt destituti , ramisque ab arbore , aut membris à corpore resectis similes , quæ humore per alios ramos vel membra unita se spargente privantur. Et hinc colligas licet quanti facienda sit Excommunicatio. Non enim potest Deum habere patrem , qui Ecclesiam noluerit habere matrem. (a)

D. Suntne ergo excommunicati extra Ecclesiam, perinde ac Judæi, aliique Infideles ?

M. Sunt omnino ; cum hoc tamē discrimine quòd Judæi & Turcæ sint extra Ecclesiam , eò quòd nunquam eam per Baptismum ingressi sint. (b) Hæretici , qui Baptismum perc-

(a) Cypr. de unit. Eccl. (b) Hier. in c. 3. ad Tit.

perceperunt; extra eam sunt, eò quòd fidem deseruerint & sponte ab ea egressi, facti sint fugitivi: quamobrem variis eos poenis Ecclesia cogit, ut ad verã fidem redeant; sicut pastor ovem profugam, ut ad ovile redeat, pedito compellit. Verùm excommunicati qui baptismum & fidẽ habent, in eam sunt ingressi, & non sua sponte, sed per vim ab ea proscribuntur: quemadmodum pastor ovem scabiosam ab ovili arceret, & lupis in prædam dimittit. Non tamen Ecclesia ea mente ejicit excommunicatos, ut perpetuò foris maneant, sed ut super inobedientia sua conterantur, eoq̃ue modo humiliati, ad Ecclesiam petant admitti, sinui materno Sanctorumq̃; communioni restitui.

Articuli decimi declaratio,

D. Quid est, Remissio peccatorum, quæ decimo Symboli articulo

lo continetur. ?

M. Hoc primum est trium illorū principalium bonorū, quæ in Ecclesia inveniuntur. Unde sciendum est, omnes homines nasci peccatores, & Dei inimicos, semper de malo in peius prolabi, quoadusque per gratiam Dei aboleantur eorum peccata & in Dei amicos ac filios denuo asciscantur. Quæ gratia nusquam, nisi in Ecclesia reperitur, in qua vera sunt sacramēta, & præsertim Baptismus ac Pœnitentia, quibus tanquam cœlestibus medicinis, homines ab omnibus animæ morbis, id est, peccatis liberantur, (a)

D. Paulò dilucidius mihi explana, quantum bonū sit remissio peccatorum.

M. Non est in mundo majus malum peccato non solū quia ex ipso universa tam hujus vitæ, quàm alterius mala nascuntur, sed etiam quia

(a) Ad Tit. 3. 5.

quia facit hominem inimicum Dei :
quid enim pejus dici queat , quàm
illius inimicum esse ; qui quidquid
vult facit , & cui nemo potest resi-
stere. Quis illum , cui Deus infen-
sus est , potest defendere ? Contra
autem non potest in hac vita majus
bonū dari , quàm esse in gratia Dei ;
quis enim nocere potest illi , quem
Deus defendit , in cujus potestate
sunt omnia ? Breviter , nosti in reb⁹
corporalibus maximè vitam æsti-
mari , quia ipsa omnium aliorū bo-
norum est fundamentum : scis etiā
omniū maximè timeri mortē , quia
vitæ è diametro opponitur. Cū i-
gitur peccatū sit spiritualis animæ
mors , remissio autem peccati ejus-
dem spiritualis vita ; facillimè col-
ligere poteris quantum bonum in
Ecclesia percipiatur , in qua sola re-
missio peccatorū invenitur.

Articuli undecimi declaratio.

D. Quid

D. Quid articulo undecimo, per Carnis resurrectionem significatur?

M. Hoc est alterū principale Ecclesiæ bonum, quòd nimirum in extremi iudicii die, omnes illi quibus remissio peccatorum collata fuerit, revivifcent.

D. An non & alii revivifcent, qui extra Ecclesiam sunt, aut remissionem peccatorum, non fuerunt affecti?

M. Quantum ad vitam naturalem attinet, certum est omnes ad eam redituros, five boni sint, five mali, (a) nihilominus cum resurrectio malorum eo fine instituta sit, ut poenis plectantur æternis, non autem ut bono aliquo fruantur, ideo hæc eorū vita jugis mors potius, quàm vera vita vocatur. Et ideo vera resurrectio, scilicet ad vitam beatam, non erit nisi bonorum, qui à pec-

(a) 1. Cor. 15. 51.

peccato invenientur immunes.

D. Dic mihi quæso, num eadem illa corpora quæ nunc habemus resurgent, an verò alia his similia?

M. Non est dubium, quin eadē ipsa, quæ nūc habemus resurgent. Nam vera resurrectio non esset, si nō resurgeret idipsum quod cecidit, nec ad vitam rediret idipsum quod mortuū fuit. Adhęc resurrectio corporis ideo fiet, ut corpus nostrū sive præmii, sive pœnæ particeps reddatur, quemadmodum sive boni operis, sive peccati particeps fuit: itaque necessarium est idem corpus esse: quoniam aliud nec pœnā nec præmium mereretur.

D. Quomodo possibile est exustum corpus, & cujus cineres aut vento abrepti, aut in flumen projecti sunt, reviviscere?

M. Propterea in principio Symboli dictum fuit, Deum omnipotentem esse, quia ea efficere potest, quas

quæ nobis impossibilia vidētur (a)
Verum si consideres Deum coelum,
terramq; ex nihilo condidisse, haud
difficiliter credes, illum hoc ad pri-
orem statum posse reducere, quod
etiam in favillas redactum est.

D. Quæso dic mihi, num viri ad
esse viri, & foeminae ad esse foeminae
redituræ sint: an verò omnes idem
esse, eandemque formam sunt habi-
turi?

M. Necessarium est credere, vi-
ros ad esse viri, & foeminas ad esse
foeminae redituras: (b) quia alias
non essent eadem corpora quæ erāt
prius; jam verò dixi eadem corpora
resurrectura. Et quamvis in altera
vita neque generatio filiorum, ne-
que conjuges futuri sint, nihilomi-
nus distinctio sexuum erit, ut qui-
libet propriarum virtutum præmio
fruat, quas in sexu suo exercuit.

Et

(a) Aug. de Civit. l. 22, c. 20.

(b) Aug. ibid, c. 17.

Et quemadmodum in cælo elegans spectaculum erit intueri gloriâ Martyrum ac Confessorum, sic quoque non minus erit elegans gloriâ Virginum, elegantissimum verò gloriam sanctissimæ Dei Matris videre.

D. Perge porro mihi dicere, in qua ætate & statura resurgemus, cum alii in pueritia, alii in juventute, alii in senectute decedant?

M. Omnes resurgemus in illa ætate ac statura, quâ habueram⁹, aut habituri eramus in trigesimo tertio aut quarto ætatis nostræ anno, in quo Christus resurrexit. (a) Quare pueri resurgent in ea magnitudine, quam si ad trigesimum tertium ætatis suæ annum pertigissent, habituri fuissent: & senes in flore ætatis suæ resurgent, quo fruebantur, cum triginta trium essent annorum. Si quis verò in hac vita cæcus, claud⁹, nanus, aut alio modo deformis fuerit, is sanus, omniq̃ue perfectione

(a) Aug. *ibid.* c. 15.

præ-

præditus resurget, quia Dei perfecta sunt opera (Deut. 32.) Ideoque in Resurrectione (quod opus est illi proprium) vitia ac defectus omnes naturæ emendabit.

Articuli duodecimi declaratio.

D. Quid ultimus articulus designat: Vitam æternam. Amen.

M. Hic perfectam, plenamq; animæ & corporis felicitatem significat: id est, summum bonum ac finem ultimum, quem ex eo, quod in Ecclesia sumus, acquirimus.

D. Dic mihi in particulari, quænam bona sint in vita æterna.

M. Mysterium hoc ex similitudine à rebus hujus vitæ petita, tibi declarabo. Nosti in hac vita corpus sanum, elegans, agile ac robustum desiderari: item animam sapientem, prudentem ac doctam, quod intellectui attinet: & quantum ad voluntatem, omni virtute ornatam. Insuper desiderantur bona exteriora, ut sunt di-

vi-

vitiae, honores, potentia, voluptates. Porro in vita aeterna, hoc corpus quoad sanitatem erit immortale & impassibile: (a) id est, nihil ei noxium esse potest. Quoad pulchritudinem, erit clarum & splendidum instar solis: quoad agilitatem, tanta celeritate erit praeditum, ut in momento ab una mundi extremitate ad alteram movere se possit, & à terra in caelum usque citra ullam defatigationem conscendere. Quoad robur tale erit ut sine cibo, potu, ac somno aut quiescere spiritui vacare possit in omnibus quae ei necessaria erunt, neque ulla res illi timorem incutiet. Quoad animam autem, intellectus plen⁹ erit sapietia: causam cum rerum omnium intuebuntur, hoc est, ipsam Deum, voluntas adeo plena erit charitate & bonitate, ut non possit vel unum peccatum veniale committere. Divi-

cie

(a) I. Cor. 15. 32.

riæ beatorum erunt, nullius rei indigere; quandoquidem in Deo bonum omne possidebunt. Honor eorum erit, quòd sint filii Dei, Angelis æquales, Reges item ac Sacerdotes spirituales in æternū futuri (a) Potestas autem, quòd unà cum Deo futuri sint totius orbis præsides ac correctores, & quidquid voluerint facere possint, quandoquidem voluntati Dei uniti erunt, cui res nulla potest resistere. Denique gaudiū eorum ineffabile erit, quia omnes eorum potentia, tam animæ quàm corporis objectis sibi convenientibus unientur, unde perfecta nascetur delectatio, pax inenarrabilis, & gaudium ac júbilus nunquam finiendus.

D. Si omnibus hæc cōmunia futura sint, omnesque eodem modo sua felicitate contenti, ergo in cœ-

D

lo

(a) Luc. 20. 36. Apoc. 5. 10. & 6. 20. 6.

Aug de Civit. l. 22. c. ult.

Io non erit unus altero beator.

M. Planè is cujus in hac vita me-
ritum majus fuerit, is etiam majus
præmium habebit, eritque beator:
sine nlla tamen invidia aut displicē-
tia: nam singuli pro capacitate sua
replebuntur: (a) & qui majora me-
rita acquisierint capaciores erunt,
adeoque majorem gloriam obtine-
bunt. Exempli gratia, si quis pater
plures haberet filios, alios aliis æ-
tate & staturâ majores & vestem u-
nicuique ex aurea tela contextam
cujusque staturæ conformem daret:
non est dubium, quin majores ma-
jorem & pretiosiore vestem essent
habaturi, & tamen omnes veste sua
contenti forent, nec minores majo-
rum vestes affectarent, utpote sibi
minimè convenientes.

D. Quamobrè hæc cœlestis glo-
ria vita æterna vocatur, an non et-
iam damnati æternùm vivent in
infernò?

(a) Aug. ubi suprâ.

M.

M. Vita propriè in illis rebus est, quæ à semetipſis movètur: quo pacto etiam aquæ fontanæ quadâten⁹ vivæ vocantur, quia moventur: aquæ verò paludosæ, quia stagnant, dicuntur mortuæ. Simili modo Beati in cœlo degentes dicuntur vitam æternam habere, quia omnibus potentiis suis, tam interioribus quàm exterioribus, sine ullo impedimêto agere possunt quidquid voluerint: adeoque semper se exercēt, aguntq; pro suo beneplacito. Verùm damnati in inferno tamenſi vivant, quia nunquã morte consumuntur, nihilominus dicuntur in perpetua morte versari, quia sunt in perpetuum igni ac tormentis alligati semperq; id reluctâte voluntate passuri quod nollent, neque umquã quod vel-
lent, facturi. Adeo ut Beati in cœlo fruâtur omni bono, sine ulla admixtione mali. Dãnati verò in inferno tolerent omne malum, neq;

D a

ulla

ulla unquam in re voluntatē suam
explere valeant.

D. Quid significat, *Amen*, quo
Symbolum clauditur?

M. Tantundem est ac si dicas:
Hæc veritas est: sive, id omne quod
dictum est, verū est ac certum.

C A P V T IV.

Explicatio Orationis Do- minicæ.

D. **C**Ognito jam satis eo, quod
credendum est, desidero sci-
re quid sperādum, petendumq; mi-
hi sit, & quo medio id obtinen-
dum.

M. Totum quod à me quæris in
Oratione Dominica continetur,
quam nos, Pater noster vocamus:
illa enim demōstrat quid, & à quo
petere debeamus; & simul ipsamet
Orationem medium esse quo peti-
ta impetremus.

D. Quæ

D. Quænam est Oratio Dominica?

M. Est hæc : Pater noster qui es in cœlis , sanctificetur nomen tuum. Adveniat regnum tuum. Fiat voluntas tua , sicut in cœlo & in terra. Panem nostrum quotidianū da nobis hodie. Et dimitte nobis debita nostra , sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos à malo. *Amen*

D. Quare Oratio Dominica cæteris omnibus orationibus præponitur?

M. Primò præponitur reliquis omnibus , eò quòd ab ipsomet Christo , qui summa Sapiencia est , sit composita. Secundò quia brevissima est , & ad discendum , memoriâque retinendum facillima : itemque omnia complectens , quæ à Deo peti possunt. Tertiò quia utilissima & efficacissima Oratio est , (a) utpote ab eo

(a) *Aug. Ep. 121, c. 12.* D 3 fa

facta, qui simul & Judicis & Advoca-
 cati partes sustinet, ideoque omni-
 um optimè novit, quo pacto petē-
 dum sit, quod voluerimus impetra-
 re. Quarto, quia omnium maximè
 est necessaria, (a) quippe ad quam
 tenendam memoriâ, & quotidie re-
 citandam Christiani omnes obligā-
 tur: unde & Oratio quotidiana, hoc
 est, in dies recitanda vocatur.

D. Ordire ergo aliquando hæc
 prima verba explicare, Pater noster
 qui es in coelis.

M. Hæc verba, brevis quædam
 præfatio sive præparatio ad oratio-
 nem sunt. Nam dicendo Deum pa-
 trem nostrum esse, animum nobis
 addimus, & fiduciam ad orandum.
 Item dicendo, qui es in coelis, nos
 ipsos monemus, quòd magna cum
 reverentia & humilitate illū adire
 debeamus: ut qui non terrenus, sed
 coel-

(a) Toletan. 4. can. 9. Concil. Rom.
 can. 2. Cypr. ser. 6. August. Ench. 71.

cœlestis pater sit. Deinde vocando eum patrem, consideramus fore, ut nobis gratificetur in iis quæ postulamus: Dicendo verò quòd sit in cœlis, ut mundi totius Dominus, intelligimus eum quidquid vult facere, posse. Denique dicēdo Pater, meminimus nos esse Dei filios, & regni cœlestis hæredes: cumq̃: addimus, qui es in cœlis, consideramus nos adhuc in terra degere, & recordamur nos hæreditatem nostrā necdum adiisse, sed ut peregrinos & viatores in hostili terra versari, ejusque auxilio inprimis egere.

D. Unumquodque verbum mihi sigillatim explana.

M. Vocula illa, Pater, tametsi Deo ut rerum omnium creatori rite conveniat, nihilominus in hac oratione Deo tribuitur quatenus bonorum Christianorū pater est per adoptionem. Præter quos tamen, etiam illi qui converti studēt, & filii

D 4

Dei

& filii

Ely & Ely

Dei fieri desiderant , Deo dicere possunt , Pater noster : non autem illi , qui neque iam filii Dei sunt , neque esse volunt , neque ullam de conversione sua cogitationem admittunt. (a)

D. Quare dicimus , Pater noster , & non Pater mi ?

M. Dicim⁹ , Pater noster , ut significemus nos omnes fratres esse , & ut fratres invicem amare debere , unumque esse tamquam unius patris filios. Dicitur etiam Pater noster , ut ostendatur communem orationem meliorem esse privatâ , ipsique orâti fructuosiore. Cùm enim omnes dicunt , Pater noster , singuli orant pro omnibus , & omnes pro singulis.

D. Quare dicimus , Qui es in cœlis , nonne Deus in omni loco est ?

M. Di-

(a) Cypr. ser. 6 Aug. l. 2. ser. in monte c. 8. Nyssen. Or. 2. de orat. Dom. Hieron. ep. ad Dam. de filio prod.

M. Dicimus, Deum in coelis degere non quasi in omni loco non sit, sed quia coeli nobilior pars mundi sunt, in quibus divina majestas potentia ac sapientia magis resplendet: denique in quibus se ab Angelis & Beatis à facie ad faciem videri permittat. Dici præterea potest in coelis Deum esse, quia modo quodam peculiari in Angelis sanctisque hominibus, qui spirituales quidam coeli sunt, habitat (a)

D. Veniamus nunc ad primam petitionem: Quid significat, Sanctificetur nomen tuum?

M. Nomen hoc loco famam notitiamque significat: ut cum dicimus: hic magnum nomen habet, quia multis notus est, aut certe, bonum vel malum nomen habet, quia famæ bonæ vel malæ est, & multis notus, à quibus vel ut vir bonus

D 5

lau-

(a) Aug. l. 2. de serm. in monte Cass.
cell. 6. Bern. ser. 6. de Quadrag.

laudatur, vel ut mal^o, passim profcinditur. Itaque nomen Dei sanctificare, nihil est aliud, quàm Dei notitiam per totum mundũ spargere, eamque in ore & corde hominum sanctam, illibatamque servare, ut in seipsa est. Quia verò in mundo multi inveniuntur infideles Deum non cognoscentes & multi mali Christiani in Deum blasphemi & maledici: ideo qui filii Dei sunt, & zelo paterni honoris ducuntur, magno cum desiderio precantur, ut nomen ejus sanctificetur, hoc est, ut ipse per orbem universum ut par est agnoscatur, adoretur, laudetur ac benedicatur.

D. Si desideramus Deum agnoscere & laudari ab hominibus, nonne apertius hoc ab hominibus peteremus, quàm à Deo?

M. Homo ex seipso Deum neque cognoscere potest, neque laudare: idcirco Deum rogamus ut per gratiam

etiam suam efficiat, ut infideles aliiq;
peccatores convertantur, & cōver-
si sanctum ipsius nomen cognoscere
& laudare incipiant.

D. Quare ab ea petitione hanc o-
rationem inchoamus, sanctificetur
nomen tuum?

M. Quandoquidem teneamur a-
mare Deum super omnia & quidem
magis quam nosmetipsos, ideo pri-
mū ac frequentissimum desiderium
nostrum esse debet de gloria Dei :
quia propterea quoque creati, & ra-
tione præditi sumus, ut cognosca-
mus & laudemus Deum: in quo etiā
summum bonum nostrum situm
est, ut infra dicetur.

D. Declara mihi nunc alterā pe-
titionem, scilicet: Adveniat reg-
num tuum.

M. In hac petitione propriam sa-
lutem petimus idque optimo ordi-
ne, quando Dei gloriam petivimus
in prima.

D. Quid per Regnum Dei intelligere debemus?

M. Trifariam accipi potest regnū Dei: Deus enim triplex habet regnum, naturæ, gratiæ, & gloriæ. Regnum naturæ est illud per quod creaturas omnes regit ac gubernat, ut absolutus rerum omnium Dominus. Tamen si enim mali ad peccandum incumbant, nec legē Deī observent, nihilominus etiam illos regit Deus: nam cum illi videtur, conatus eorum impedit, & si subinde quod volunt permittit, postmodum tamen severè punit: neq; ullus est qui ejus voluntati queat resistere, aut aliter facere, quàm ipse vel ordinet vel permittat.

Regnum gratiæ illud est, quo Deus animas & corda bonorum Christianorum moderatur ac regit, gratiam & spiritum dando, ut illi promptè serviant, illiusque honorem præ omnibus quærant.

Reg-

Regnū gloriæ in altera vita erit, post extremi iudicii diē : quia tunc Deus cum omnibus sanctis suis, super omnes res creatas sine ulla resistantia regnabit : tunc enim dæmonibus, flagitiosisq; hominibus potestas omnis eripietur, & in perpetuos inferni carceres detrudentur. Tunc etiam mors, omnisq; corruptio cum universis mūdi carnisq; tentationibus, quibus servi Dei nunc impetuntur, exterminabitur : adeo ut regnum illud prorsus quietum pacificumq; futurum sit, in secura possessione perfectæ æternæque felicitatis consistens.

D De quo trium horum regnorum agit hæc petitio ?

M. Non agit de primo, quia illud venturum non est, sed jam venit. (a) Nec loquitur de secundo, quia de illo in petitione prima

D 7

act-

(a) Cyril. cate. 5. Myst. Chrys. in c. 6. Matthæi.

actum est, & maiore ex parte iusta venit. Loquitur ergo de tertio quod adhuc venturum est, magnoq; cum desiderio ab illis omnibus expectatur, qui præsentis vitæ miseriam agnoscunt. Atque ita in hac petitione summum bonum nostrum, & gloria tum corporis, tum animæ perfecta postulatur. (*)

D Si regnum Dei quod hîc petimus ut cito adveniat, post extremum tantum iudicii diem initium sumat: ergo petimus etiam, ut hic mundus cito finiatur, utque ilico extremus iudicii dies adveniat

M. Sic est. Tamen enim amatores mundi hujus tristiora nova audire non possint, quàm si extremus ille dies frequenter eorum auribus insonet: nihilominus cives cœli, qui tanquam peregrini & exules hîc degunt, quoad in terris fuerint
ni-

(*) Aug. l. 2. ser. in monte Hier. in
c. 6. Matt Cass. col. 6.

nihil vehementius desiderant. Unde, quod S. Augustinus docet, (a) quemadmodum ante Christi in hunc mundum adventum, omnia SS. Patrum veteris legis desideria ad primum Christi adventum tendebant; ita nunc omnia Sanctorum novæ legis desideria ad secundum ejusdem adventum tendunt, qui perfectam nobis beatitudinem est allaturus,

D. Transeamus ad petitionem tertiam: Quid significant illa verba Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra?

M. His verbis gratiam petimus divinis mandatis perfectè obsequendi. Cùm enim in secunda petitione vita beata petatur, qui est finis hominis; nunc conveniebat, ut principale medium ad illum finem obtinendum peteretur, quod est observatio mandatorum Dei: quia sic Salvator noster ait (Matth. 9.) Si
vis

(a) Conc. 20. in Ps. 118.

vis ad vitam ingredi, serva mandata. Et quia ex nobismetipsis sufficientes non sumus, ad omnia mandata sicut oportet observanda, ideo petimus à Deo, ut illius voluntas à nobis fiat: hoc est, ut gratiam donet, suam voluntatem adimplendi, id est, sanctissimis ejus mandatis perfecte obediendi.

D. Cupere scire, an, præterquam quòd obligamur Dei voluntatem implere, observando ejus mandata, etiam teneamur, dum nobis immit- tit tribulationes, voluntatem nostram cum divina conformare?

M. Ad minimum obligati sumus non murmurare, nec contra divinam Providentiã querelas movere Quid- quid enim nobis vel immit- tit, vel sinit evenire, bono fine facit: hoc est, vel ad materiam majoris meriti, si boni sumus; vel purgationis; si mali (a)

D. Quare verba illa adduntur,
(a) Cypr. ser. de mortalit. Si-

Sicut in cœlo & in terra?

M. Ut significetur adeo nos debere ad obediendū Deo paratos esse, & cum tanta alacritate & promptitudine ad perfectè observanda illius præcepta ferri, cum quanta in cœlis ad id feruntur Angeli, qui ne minimum quidem defectum in universis Dei præceptis observandis admittunt (a) Potest etiam dici, nos hîc petere, ut peccatores per terram significati, sic obediant Deo, quæ admodum Sancti eidem obediunt, qui significatur per cœlum. (b) Aut certè ut tota Ecclesia, terre nomine intellecta, perfectè obediat Deo, sicuti Christus illi obedivit, qui per cœlum intelligitur.

D Veniamus nunc ad quartam petitionem. Quid significat, Panem nostrum.

(a) Aug. serm. 109. de temp. Cyril. cate. 5. Myst.

(b) Chrys. in 6. Matth. Cypr. ser. 6. Aug. l. 2. serm. in monte 6. 17.

nostrum quotidianum da nobis hodie?

M Valde rationabiliter hinc petimus panem, quo vita nostra sustentatur, posteaquam petivimus gratiā quæ ipsamet vita est. Nam qui incipit vivere, ante omnia cibum desiderat quo vitam sustentet. Verum adverte quòd in hac petitione primariò panis spiritualis petatur, qui cibus animæ est, secundariò verò cibus corporalis, qui cibus est corporis. Per spiritualē cibum sanctissimū Sacramentum Altaris intelligamus, quòd cœlestis ac divinus quidā panis est, mirabiliter vitam animæ nutriens. Item verbum Dei, quod per Prædicatores propositū, aut librorum spiritualium lectione haustum, non parum eandem animæ vitam nutrit. Denique inspirationes divinas, orationem, & ea omnia, intelligimus, quæ vel ad sustentandam gratiam, quam animæ

mae vitam esse diximus , vel eam augendam conducunt. Per panem corporalem, intelligimus id omne quod necessarium est ad sustentationem Vitae corporis, quo velut bonorum operum instrumento anima utitur.

D. Quare panis iste, panis noster vocatur?

M. Non sine magno mysterio panis ille, noster vocatur. Nam si loquamur de sanctissimo Sacramento, illud certè panis noster est, quia propter salutem nostram à Spiritu sancto in utero beatissimae Virginis formatum est, & in fornace sanctissimae Crucis excoctum, ac in Altari per manus Sacerdotum apparatus. Item noster, quia panis proprius filiorum est; nec canibus, id est infidelibus, aut mortali peccato obnoxiiis, dari debet. (A)

Si loquamur de doctrina, petimus
panem

(A) Cypr. ser. 6.

panem nostrum, id est illum qui a
 veris Prædicatoribus, S. Ecclesiæ
 filiis dispensatur: & non panem
 alienum, quem hæretici suis asseclis
 obtrudunt, qui panis corruptus &
 venenatus est. Si verò loquamur de
 pane corporali, petimus ut nostrum
 panem nobis largiri dignetur, non
 verò aliorum: id est ut in justo ac
 licito quæstu nobis assistere, & pos-
 sessionibus, omnibusque laboribus
 nostris benedicere dignetur; quò re-
 motis furto ac fraudibus, vitæ nos-
 træ necessaria provideamus.

D Quare vocatur panis quotidianus?

M, Panis quotidianus idem est,
 ac panis diebus singulis necessarius:
 quia neque superfluum quid, neque
 curiosum petimus, sed quod ad sim-
 plicem sive corporis sive animæ su-
 stentationē uno die sufficiat, maximè
 cum nos in hac vita peregrinos &
 hospites esse sciam⁹. (A) **D**,

(A) Cypri. ser. 6, Chrys. in c. 6. Matth.

D. Quare dicimus, Da nobis?

M. Ut intelligamus, quod licet ad obtinēdū sive spirituale sive corporale panem plurimū laboremus, tamen omnem laborem nostrū inane fore, nisi Deus per gratiā suam nobiscum concurrat: quemadmodū sæpe videm⁹, quantumvis homines in conferendis, ac demetendis agris laborent, tamen propter mundi peccata caritatem annonæ provenire. Petimus insuper ut Deus panem nostrum nobis det, id est, ut non solū in eo procurando succurrat, sed etiam dum illum percipimus, eum sanctificet ac benedicat, ut nobis ad animæ & corporis utilitatem proficiat. (a)

D. Quare vox illa, hodie, adiungitur?

M. Illa vox hodie, totum tempus vitæ nostræ temporalis significat. Quare petimus à Deo, ut nos in totis
hac

(a) Aug. serm. 135.

hac peregrinatione nostra donec celestē patriā obtinuerim⁹, pane spiritali juxta ac corporali enutriat; ubi non erit ampli⁹ opus vel Sacramentis, vel concionibus, nedum cibo corporali. (a) Potest etiam dici, nos à Deo petere, ut hodie illum panem nobis tribuat, quia nolumus de crastino esse solliciti, cū nesciamus an die crastino sim⁹ victuri. Ita enim Christus nos docuit non nisi de præsenti esse sollicitos (b) Quamobrem panem qui hodie sufficiat petimus hodie, panem cras necessarium cras petaturi.

D. Ex jam dictis dubium mihi subnascitur, Si enim non nisi de præsenti solliciti esse debeamus, utiq; malè faciunt illi qui à frumento, vino, aliisq; necessariis in totū annum sibi prospiciunt?

M. Dominus noster quando nos doc-

(a) *Cyrril. cate. Myst. 5. Aug. ep. 121. c. 11.* (b) *Matth. 6.*

docet non nisi de præsentī sollicitos esse, aliud non intendit, quàm ut nos à superfluis curis absolvat, quibus oratio aliaque ad vitam beatam acquirendam necessaria plurimùm impediuntur. Quapropter si cura illa de futuro non sit superflua sed necessaria, uti est ea quæ in dictas provisiones faciendas impenditur, tunc circa futurorum procurationem occupari non est malum. Imò talis cura de hodierno die est, non de crastino: si enim semper in crastinū expectare vellemus, nunquā nobis necessaria tempestivè provenirent.

D. Sequitur jam quinta petitio. Quid significat: Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittim⁹ debitoribus nostris?

M. In quatuor præcedentibus petitionibus omne bonum à deo petivimus, sive æternum sive temporale: nunc verò in tribus sequentibus oramus, ut ab omni malo præ-

præterito, præsentī & futuro liberemur. Ubi facile advertitis verum esse id quod suprà dixi, quòd quid peti potest hac oratione contineri. Petimus ergo in hac petitione, ut Deus nos à malo præterito eripiat, id est è peccatis quæ commisimus. Dominus enim noster Apostolos hanc orationem docens, declaravit per debita, peccata intelligenda esse.

D. Quare peccata, debita vocantur?

M. Triplici de causa. Prima est, quia quilibet homo peccās offendit Deum, atque ideo debitor illius est, ut ei pro irrogata injuria satisfaciat. Secunda: quia qui peccat legem Dei prævaricatur, quæ lex cum sui observatoribus præmium promittat, poenamque prævaricatoribus intenderet, hinc prævaricator debitor est, ut memoratam poenam exolvat. Tertia est, quia quilibet nostrum
ad

ad colendam animæ suæ vineam,
 & reddendos Deo fructus bonorum
 operum obligatur: quare qui bonis
 operibus non insistit, & multò ma-
 gis, qui eorum loco mala committit,
 Dei, qui omnium harum vinearum
 verus est Dominus, debitor est.
 Quandoquidem igitur omnes sæpe
 delinquimus, tum faciendo quod
 non deberemus, tum omitendo
 quod facere deberemus; ideo æquū
 est nos in dies magna cum animi
 demissione Deum precari, ut dimit-
 tat nobis debita nostra.

D. Quare hæc etiam verba ad-
 duntur: Sicut & nos dimittimus
 debitoribus nostris.

M. Hic similiter per debita offen-
 sæ ac injuriæ à proximo nobis illa-
 tæ accipiuntur: dicimusque Deo,
 ut nobis injurias in se commissas
 dimittat, sicuti nos offensas à proxi-
 mo acceptas illi remittimus. Quæ-
 admodum enim qui offensas proxi-

mo dimittit, ad veniam offensarū, quas ipse in Deum commisit, magis est dispositus: sic e diverso qui offensam proximo dimittere non vult, indignum se reddit, cui offensam remittat Deus. (a)

Denique dicendo nos etiā inimicis nostris injurias remittere, misericordiam nobis placere ostendimus & condonationē illam pro generosi ac nobilis animi argumento à nobis haberi: ut si quando nos à Deo misericordiam petimus, ille non respondeat: Quomodo tu misericordiā à me petis, qui hostis es misericordiā? & quomodo vis ut ego tibi condonem, qui condonationem ab iusti animi signum esse existimas?

D. Declara mihi sextam petitionem.

M. In hac petitione adversus futura mala auxilium petitur, videlicet adversus tentationes per quas in

(a) Gregor. Nyss. Or. 5. in Orat. Dom.

in peccatum impellimur. (a) Scias igitur, nos hîc præcipue Deum orare, ne nos à tentatione superari sinat. Verùm quia tentationes admodum sunt periculosæ, & incerta earum victoria, ideo petitur etiam ne nos Deus tentari permittat, tunc præfertim, quando videt diabolum fore victorem. Unde colligimus insigne documentum, quod nimirum diabolus non solû nos vincere non possit, sed ne tentare quidem nisi Deus permittat. (b)

D. Non satis intelligo has voces & ne nos inducas in tentationem, Videtur enim iis significari quòd Deus nos soleat in tentationem inducere, nosque ne id faciat rogare.

M. Inducere in tentationem, vel tentationem ad malum immittere, aut ad peccatum impellere, proprium diaboli est, noquaquam verò

E 2

Dei

(a) Cyr. catech. 5. Myst. (b) Hp. & Hic in 66 Matt. Aug. Ep 121. a. 11.

Dei, qui peccatū sumō odio perse-
quitur. (a) Nihilominus juxta S.
Scripturæ phrasim loquendo, ubi
subinde id Deo tribuitur, inducere
in tentationem nihil aliud est, quàm
quod Deus aliquem tentari, aut
tentatione superari permittat. Qua-
re sensus petitionis hujus, is est
quem diximus: nimirum, quòd
cū hinc naturæ nostræ fragilitatē
agnoscā⁹, inde verò diaboli fraudu-
lentiā & potestatē; Deum precemur
ut non modò non permittat nos à
tentatione superari, sed neq; tenta-
tione pulsari, tunc, quando videri
nos victoriam non relatueros.

D Restat ultima petitio, Sed
libera nos à malo. De quo malo
in hac petitione est sermo?

M Ultima hæc petitio partim
confirmat petitionem superiorem,
partim verò novi quippiam ap-
ponit: ideoque ait, Sed libera nos à
malo

(a) Gregor Nyss. or. 5. Cyr. ser. 6.

malo : id est, non solum petimus ut peccata præterita nobis condonet, & à futuris præservet ; sed etiam ut ab omnibus præsentibus malis nos liberet. (a) Adverte etiã quàm appositè ac sapienter Dñs noster nos doceat, ut liberationẽ ab omni malo in genere petamus, non verò ad particularia descendat, verbi gratia paupertatem, ægritudinem, persecutiones & similia : quia frequenter putamus rem aliquam bonam esse, quam nobis noxiam fore videt Deus ; & contrà, putamus noxiam, quam Deus videt nobis utilem futuram. Quare secundum doctrinam Domini petimus, ut nos liberet ab omni ea re, quam noxiam judicat, sive ea prospera sit, sive adversa.

D. Quid significat, *Amen* ?

M. Vocula hæc Hebræa est, & sic ut ante jam dixi, tantundem est

E 3

ac

(a) Cypr. ser. 6. Ang. lib. 2. de ser. in monte, Bepa & Rupert, inc. 5. Matth.

ac si diceretur , hoc fiat : aut, sic est.
Et quemadmodum Amen in fine
Symboli Apostolorum idem est at-
que , Sic est ; ita in fine Orationis
dominicæ, Amen tantundem est,
ac Ita fiat : sic desidero , sic rogo ut
fiat.

CAPIT V.

*Explicatio Salutationis
Angelicæ.*

QUandoquidem Orationem
Dominicam explicasti , pe-
tonunc ut Salutationē Angelicam
deinceps mihi explices.

M. Libentissimè id faciam , quia
desidero , ut beatissimæ Virginis
summus cultor evadas. Salutatio
autē illa his verbis continetur.

Ave Maria , gratia plena : Domi-
nus tecum : Benedicta tu in muli-
eribus, & benedictus fructus ventris
tui **JESUS**, Sancta Maria Mater Dei,
ora

ora pro nobis peccatoribus nunc, &
in hora mortis nostræ: Amen.

D. Quare Orationi Dominicæ Salutatio Angelica ordinariè subnectitur, potius quàm alia quævis oratio:

M. Ideo quia apud Christum neminem habemus potentiorum Advocatum & Mediatorem sanctissimam ejus Matrem: quare oratione quam Christus nos docuit ei oblatam, ad Matrem illius convertimur, ut sua nobis intercessione assistat, quò ea omnia quæ in oratione petivimus consequamur. Quemadmodum in mundo fit; ubi postquam supplicationem aliquam in scriptis Principi obtulimus, negotii successum ei qui apud principem majorem pollet auctoritate, commendare solemus.

D. Quis Salutationem Angelicam composuit?

M. Composuit eam Deus ipse: quamvis non per os suum, sed per

os Gabrielis Archangeli, S. Elisabethæ, & S. Matris Ecclesiæ nos eâ docuerit(^a): Nam verba illa, Ave gratia plena, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus, Gabriel Archangelus elocutus est, sed veluti legatus Dei, adeoque De⁹ ipse per os legati sui ea protulit. Porro hæc, Benedictus fructus ventris tui: S. Elisabetha adjecit, cum plena esset Spiritu sancto, uti Lucas Evangelista testatur; unde dicimus Spiritum sanctum per os Elisabethæ ea prolocutum esse. Reliqua verba omnia S. Mater Ecclesia adjecit; quæ ab eodem Spiritu sancto regitur atque instruitur. Quare merito dici potest post Orationem Dominicam, quam ore suo Christus Dominus docuit, nullâ prorsus Salutatione Angelicâ præstantiorem esse, utpote ab ipso Deo compositâ, nobisque per ora servorum ejus promulgatâ.

D. Veniamus ad ipsam **explicatio-**
^a *Luc. 1.* **tionem.**

tionem. Quare dicimus, Ave Maria.

M. Hæc est formula qua illam salutamus, ut nos amicos, illique nos nos monstremus, ideoque eam adire audeamus. Utimur verò verbis Angeli, quia scimus quanto opere gaudeat bonum illud nunciū frequenter audire, quod illi per Angelum, cum hæc verba diceret, afferebatur. Gaudet præterea, quòd divini benefici memores nos videt, & erga benefactorem gratos.

D. Quid significat. Gratia plena?

M. Gratia Dei tres potissimum effectus in anima operatur: primus est, quòd peccata deleat, quæ velut maculæ animam defœdant. Secundus quòd donis virtutibusque eam exornet. Tertius, quòd robur suppediet ut meritoriis operibus, Deoque gratis insistat. Beatissima Virgo Domina nostra gratia plena erat, quia quantum ad primum effectum attinet, nullius peccati maculâ, nec

originalis, nec actualis, mortalis
aut venialis unquam fuit infecta.
Quantum ad secundū, habuit om-
nes virtutes, donaq; Spiritūs sancti
in perfectissimo gradu. Denique
quantū ad tertium exercuit opera
adeo Deo grata ac meritoria, ut dig-
na fuerit omnes choros Angelorū,
cum corpore simul ac anima trans-
cendere.

D. Non apparet Dominam no-
stram, maiorem gratiā aliis Sanctis
habuisse, quia sæpe andivi dici S.
Stephanū aliosque Sanctos plenos
Spiritu sancto fuisse.

M. Tamen si alii Sancti etiam di-
cantur pleni gratiā fuisse, nihilomin⁹
illis omnibus maiorem gratiam ha-
buit sanctissima Virgo, quia Deus il-
lam maioris gratiæ quàm ullū San-
ctum, capacem fecit. Exemplo hoc
declarabo. Sint plura vasa quorum
unum altero majus & capacius sit;
hæc si impleantur balsamo, omnia
plena

plena erunt, & tamen in uno plus erit balsami, in altero minus. Et ratio est, quia Deus reddit homines majoris vel minoris gratiæ capaces, pro qualitate officiorum ad quæ illos destinat. Cū ergo nullum sit unquam majus officium in puram creaturam collatum, quàm esse Matrem Dei: ideo hæc capacior facta est & majore gratia, quàm ulla alia pura creatura impleta.

D. Quid significat, Dominus tecū?

M. Hæc altera singularis laus est

B. Virginis, qua significatur Dominū nostrum ab initio conceptionis ejus, illi affuisse, gubernasse, instruxisse ac tutatum esse. Unde factum est, ut nec cogitatione, nec verbo, nec opere ullum unquam peccatum admiserit.

(a) Quare Deus non solū eā ornavit omnibus gratiis, sed etiam cum ea, tanquam tanti thesauri custos, degere voluit,

E 6

D. Quid

(a) Aug. de nat. & gent. l. 30.

D. Quid sibi vult, Benedicta tu in mulieribus?

M. Hæc tertia laus est, quæ Dei-
paræ tribuitur : eâque ostenditur
non solum illam fuisse plenam gra-
tius Virgini convenientibus, sed illas
insuper habuisse, quæ maritatas ex-
ornat, ut absolute mulieres omnes,
sive quæ nunc sint, sive quæ futuræ
sint, transcendit. Benedictio muli-
eris maritatæ est, fecunditas, quæ
D, Virgini non defuit, quia filium
peperit centum millibus filiorum
pretiosorem. Potest etiam dici
Mater infinitorum pænè filiorum
esse : quia omnes boni Christiani
fratres Christi sunt, & consequenter
hujus Matris filii, non quidem per
generationem & naturam, quo
modo solus Christus filius ejus est,
sed per amorem maternumque
affectum, quem erga omnes induit.
Unde, meritissimè dicitur in muli-
eribus omnibus benedicta, quia
est,

cetæ vel Virginitatis honorem habuere, sine fecunditate, vel benedictionem fecunditatis, sine virginitate; hæc sola ex peculiari Dei privilegio, honorem virginitatis cum summa felicissimaque fecunditate conjunxit

D. Quid significat, Et benedictus fructus ventris tui Jesus Christus?

M. Hæc quarta laus est, quæ B. Virgini attribuitur: quod scilicet non solum ex seipsa omni honore digna sit, sed etiam propter fructum uteri sui. Ut enim fructus arborem ipsam commendat, sic quoque gloria filij in matrē redundat. Et quia Dñs Jesus non solum est verus homo, atq; inter homines benedictus, sed etiam Deus benedictus super omnia, D. Paulo teste; ideo & Mater ejus non solū est inter mulieres, sed etiam inter omnes tam cœlestes quam terrestres creaturas benedicta.

D. Declara mihi reliqua hujus

Salutationis verba.

M. In sequentibus verbis præcipuam laudem Dominae nostrae tribuit Ecclesia, quæ est, esse Matrem Dei, eâq; demonstrat illâ quidquid voluerit ab eodẽ Deo impetrare posse: quare precatur ut intercedat pro nobis, quandoquidem nos, utpote peccatores, ejus intercessionem indigemus: ac item ut quoad vixerim⁹ ac præsertim in articulo mortis, quando in maiore periculo versabimur, semper nos adjuvet.

D. Quare quotidie trino campanarum pulsu, ad Ave Maria dicendum monemur, mane, meridie, & vespere?

M. Ut erudiamur opus nobis imprimis esse sæpe ad auxilium Dei ac Sanctorum recurrere, cum in medio hostium nostrorum tam visibilibus, quàm invisibilibus degamus: nec satis esse nos ad orationis arma in principio operis recurrere, sed etiã
in

in progressu ac fine operis id ipsum faciendum esse. Aliud insuper mysteriū in trino hoc pulsu latet. Vult nimirū Ecclesia Mater nostra, nostrum principalium mysteriorum redēptionis nostrę continuā habere memoriā, nempe Incarnationis, Passionis, & Resurrectionis Christi. Quare jubet Matrem Dei salutari manē, in memoriā Resurrectionis, meridiē; in Passionis, vesperi in memoriam Incarnationis. Nam sicut certi sumus Christū circa meridiem cruci affixum, & mane resurrexisse, sic credimus illum noctu humanam naturam assumpsisse.

CAPUT. VI.

Explicatio Decalogi, seu decem Preceptorum Dei.

D. I Ntellecto jam Symbolo Apostolico, Oratione Dominica & Salutatione Angelica, Decalog-

logum mihi explicari cuperem, quī,
ut initio dixisti tertia pars princi-
palis est doctrinæ Christianæ.

M. Prudenter agis, quòd decem
Præcepta divinæ legis ediscere ac
intelligere desideras; nam fides &
spes sine charitate & observantiis
divinæ legis, non sufficiunt ad sa-
lutem.

D. Cū in mundo & Ecclesia tot
sint leges ac Præcepta, quid causæ
est cur hæc lex decem Præcepta cō-
tinens cæteris omnibus antepona-
tur?

M. Multæ rationes adduci poss-
unt ad legis hujus excellentiam de-
monstrandam. Primò, quia hæc
lex à Deo instituta est, & ab ipso-
met initio quidem in cordibus ho-
minum descripta, deinde verò du-
abus tabulis marmoreis incisa. Se-
cundò quia antiquissima est legū o-
nium & reliquarum quasi origo ac
fons (a)

Ter-

(a) Exod. 31. 18. & 34. v. 1.

Tertiò quia hæc lex est omnium legum quæ inveniri possunt generalissima : ut quæ non solum Christianos obliget, sed Judæos etiam ac Gentiles, ut viros sic & mulieres : ut divites sic & pauperes : ut doctos sic & indoctos. Quartò, quia hæc lex immutabilis est, nec hominis cujusquam dispensationem admittit. (a) Quintò, quia hæc lex omnibus ad salutem necessaria est, uti Dominus noster sæpius in Evangelio protestatur. Sextò, quia maxima cum solemnitate in monte Sinai promulgata fuit : tubæ scilicet Angelicis personantibus, cum tonitru ac fulgure, & in populi Dei præsentia. (b)

D. Antequam ad explicationem Præceptorum in particulari veniamus, scire desidero horum Præceptorum summam & ordinem.

M. Finis omnium Præceptorum est

(a) S. Tho. 1. 2. q. 100. a. 8.

(b) Matth. 19. 17 Exod. 20. 18.

est charitas Dei & proximi : (a) omnia enim docent nec Deum offendendū esse nec proximum: quare etiam in duas partes sunt distributa, duabusque tabulis, ut suprà dixi, marmoreis incisæ. In priori tabula tria præcepta, obligationem nostram erga Deum declarantia, continentur. In posteriore verò septem præcepta proponuntur, obligationem nostram erga proximum incalcantia. Sed scias velim, quod tametsi in una tabula tria tantummodò, in altera septem contineantur, nihilominus ambæ tabulæ æquales & Scripturâ plenæ fuerint : quia priora illa pluribus verbis, posteriora paucioribus descripta sunt. Atque ita septem illa præcepta, brevia quoad verba, æqualia sunt illis tribus latius expressis. (a)

D. Quare præcepta primæ tabulæ tria dumtaxat sunt ? M.

(a) 1. Tim. 1. 5. (b) Clem. A. lex. vii. 6. Aug. 9. 1. in Exod. & Ep. 112. 11.

M. Quia docent nos Deum amare debere corde, ore, & opere.

D. Quare sunt septem praecepta secundae tabulae?

M. Quia unum nos docet proximo benefacere: reliqua sex ne eidem faciamus malè, primò quidem personae, deinde honori ejus, tertio fortunis: & hoc nec opere, nec ore, nec corde.

D. Progrediamur nunc ad praecepta ipsa. Et primò quidem doce me verba illa, quibus à Deo in tabulis descripta fuere.

M. Verba sunt hæc. (a) Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis.

1. Non habebis Deos alienos coram me.

2. Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.

3. Memento ut diem Sabbati sanctifices.

4. Honora patrem tuum & matrem

(a) Exod. 20.

116   E X P L I C A T I O
trem tuam.

5. Non occides,

6. Non mœchaberis.

7. Non furtum facies.

8. Non loqueris contra proximū
tuum falsum testimonium.

9. Non concupisces uxorem pro-
ximi tui.

10. Non concupisces bona pro-
ximi tui.

D. Quid significant illa verba ,
quæ decem Præceptis præmittun-
tur ?

M. In Verbis illis quatuor ratio-
nes comprehenduntur , quibus de-
monstratur Deum nobis legem dare
posse , nosque ad illius observanti-
am obligari. Prima ratio illis verbis
continetur : Ego sum Dominus.
Cum enim Deus principalis ac su-
premus Dominus noster sit, qui nos
creavit ex nihilo , absque dubio po-
test nobis , tanquam servis suis
legē præscribere. Altera in verbo
Deus, comprehenditur : quo non
solum

solum Dominum illum esse ostenditur; sed etiam supremum Judicem ac Gubernatorem : adeoque posse leges condere , & prævaricatores punire. Tertia in voce, tuus, continetur : nam præterquam quòd Deo obligati simus obedire velut servi Domino , & subditi Judici , adhuc ulteriorem habemus obligationem ratione pacti quod nos cum illo , & ille nobiscum iniit in Baptismo.

Nā in eo nos De⁹ adoptavit in filios, & nos illū vicissim in Patrem delegimus : quemadmodum etiam Deus Fideles omnes in peculiarem sibi populum elegit ; & Fideles Deum pro Deo ac Domino suo assumpserunt. Quarta est in his verbis Qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis. Quia ad adeo multiplices obligationes , etiam obligatio gratitudinis accedit. Deus enim nos à servitute diaboli & peccati vindicavit , quæ in Ægyptiaca
Phar-

Pharaonicaque servitute, ex qua populus Judæorum à Deo liberatus est, adumbrabatur.

Explicatio primi Præcepti

D. Explica mihi nunc primum Præceptum.

M. Primum præceptum tria complectitur: Primum est, quòd Deum pro deo teneamur agnoscere. Secundum, quòd non liceat ullam aliam rem pro Deo habere. Tertium, quòd neque liceat idola, id est, statuas vel imagines fabricari, quæ pro dijs habeamus: neque ea adorare.

D. Explica partem primam.

M. Deus pro eo haberi vult qui est, nimirum pro vero Deo: quod tunc fit, quando se homo in quatuor virtutibus ad Majestatem divinam pertinentibus exercet, hoc est, in fide, spe, charitate & religione. Qui enim credit in Deum, agnoscit Deum.

Deum pro Deo, id est, pro summa veritate; in quo delinquunt hæretici, qui in illum non credunt. Qui sperat in Deum, ille similiter Deum pro Deo agnoscit, utpote quem pro fidelissimo, misericordissimo, ac potentissimo habet, & confidit quòd in omnibus necessitatibus ei possit & velit auxiliari. In quo peccant illi, qui desperant de misericordia Dei, aut qui in hominem magis sperant quàm in Deum, aut certè perinde homini ut Deo confidunt. Qui diligit Deum super omnia, Deum pro Deo habet, id est, pro summo bono. In quo peccant graviter, qui quamlibet creaturam aut præ Deo, aut æqualiter cum Deo diligunt: gravius vero qui Deum odio habent. Denique qui Deum summa cum reverentia adorat (quod virtus Religionis docet) ille Deum pro Deo habet; quia Deum principium auctoremq; rerum omnium agnoscit.

cit. In quo peccant qui Deum & res illi consecratas parvi æstimant, templa scilicet, vasa sacra Sacerdotes & similia: ac illi etiam qui homines aut plus, aut æquè ac Deum honorant.

D. Declara mihi alteram hujus præcepti partem.

M. In altera parte vetat Deus, ne ullam rem creatam Dei loco habeamus: in quo olim Gentiles deliquerunt, qui non cognoscentes verum Deum, varias creaturas, ut solem, lunam, aut defunctos homines pro veris diis habuerunt & adoraverunt. In eodem peccant venefici & veneficæ: Item præstigiatores, necromantici & divinatores, qui diabolo eum honorem deferunt, quem uni Deo deferre debuissent. Imo plerique illorum habent & adorant illum pro Deo suo, illiusq: ope de futuris certo divinare, aut absconditos thesauros invenire, aut inconcessas vol-

voluptates assequi sperant. Et quia diabolus hominum est hostis capitalis, ideo hos omnes miserè decipit, & inani spe lactatos in varia peccata impellit: ac denique animam eorum perdit: & multoties etiam corpus:

D. Declara mihi tertiam partem.

M. In tertia parte præcipit Deus, ut non modo non habeamus rem aliquam creatam pro Deo, ut dicendum est: sed neque formemus aliquid, quod pro Deo habeamus & adoremus. In quo Gentiles peccarunt, qui adeo fuere cæci, ut fabricarent sibi Idola ex auro, argento, ligno, aut lapide, sibi que persuaderent illa Deos suos esse: maxime quia infernales illi spiritus interdum ea subintrabant, & ex iisdem loqui, ea que movere videbantur: itaque eis serviebant homines, & sacrificia illis offerebant. Quod quia S. S. Martyres facere de-

F

recta-

tredebant gravissimis suppliciis ab ipsis excarnificati morte etiam muldebantur.

D. Estne aliud quippiam residuum in hoc præcepto?

M. Est plané : Deus enim prævaricatori ejus ; gravissimam pœnam intentat , observatori verò præmiam promittit. Postquam enim præceptum hoc dedisset , adjunxit. Ego sum Deus fortis , zelotes , visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem , eorum qui oderunt me : & faciens misericordiam in millia his qui diligunt me , & custodiunt præcepta mea. Ubi advertendum est Dominum dicere , se zelosum Deum esse , qui severissimè punire possit , quia Deus est , & velit, quia maximo honoris sui , justitiæ , ac æquitatis zelo ducitur : ac propterea ferre nequeat impietatem & injustitiam. Quod contra illos est ,
qui

qui tametsi continuo peccent , tamen securi ac læti vivunt , ac si nihil eos curaret Deus : verum jam vides illa Deo curæ esse , quod & suo tempore demonstrabit.

D. Quid sibi vult , quod prævaricatores dicatur Deus punire usque in quartam generationem ; observantes verò mandatorum suorum in mille ?

M. In quartam generationem usque punit Deus , quia licet homo diu vivat , non tamen nisi filiorum suorum nepotes , aut nepotum nepotes videre solet : non vult autem Deus nisi in illos posteros vindictam suam descendere , ad quos peccator vita sua pertingere potest. Contrà verò benè operantibus non modò in tertiam & quartam generationem , bonitatem suam extendit ; sed etiam in millesimam , si tam multæ darentur , se eam extensurum promittit : Quia Dominus no-

ster pronior est in præmium, quàm in pœnam : quia præmium & retributio ab illius bonitate fluit ; adeoque in ea plurimùm sibi complacet : at punitio à peccatis nostris ortum trahit & propterea invitus, & quasi peccatis nostris coactus illam facit.

D. Quare minæ illæ ac promissa divina primo dumtaxat præcepto appenduntur?

M. Quia hoc principale mandatum est, & gravissimum inter omnia : & quod de illo dicitur, id de cæteris etiam est intelligendum.

D. Scire velim, an huic divino præcepto adversetur honor ille, quem Sanctis, eorumque Reliquiis ac imaginibus exhibemus : quia apparet nos omnia illa adorare, quandoquidem genua coram illis flectimus, orationique, uti coram Deo, insistimus.

M. Ecclesia Sponsa Dei est, [a] ejusque
[a] Eph. 5. 33. &c.

que Magister est Spiritus sanctus ,
unde periculum non est ne decipia-
tur , aut quippiam faciat , aut fa-
ciendum doceat , quod Dei præ-
ceptis adversatur. (a) Ceterum ,
ut in particulari tibi respondeam ,
honoramus invocamusque Sanctos
ut amicos Dei , qui suis meritis &
orationibus nobis adjumento esse
possint : non tamen eos pro Diis
habemus , nec ut Deos adoramus.
Neque obstat quod coram illis ge-
nua flectimus , quia cultus ille non
soliis Dei proprius est , sed creatu-
ris etiam , præsertim sublimioribus
defertur , ut summo Pontifici ac
Regibus. Quin & multis locis usi-
tatum est ut Religiosi coram Sūpe-
rioribus suis genua flectant : quare
mirum non est , si Sanctis in cœlo
cum Christo regnantibus talem
cultum exhibeamus , qualis qui-
bus-

F 3

(a) Aug. 20. contra Faustum c. 12.

busdam etiam hominibus in terra degentibus exhibetur.

D. Quid ergo de Reliquiis Sanctorum dicemus, quæ etsi nullo sensu polleant, ad eas tamen genua flectimus & oramus?

M. Nequaquam preces ad Reliquias dirigimus, quas probè scimus sensus esse expertes; sed ideo illas honoramus, quia sanctarum illarum animarum instrumenta fuere, quibus tam præclara virtutum opera, vitæque æternæ meritoria ediderunt: & suo tempore viva ac gloriosa corpora existent: nunc verò pretiosa quædam pignora sunt amoris quem erga nos gesserunt ac etiamnum gerunt Sancti. Et ideo ante Reliquias Sanctorum preces fundimus, orantes ipsosmet Sanctos ut per dulcissima illa pignora quæ tenemus, nobis opitulari meminerint, uti nos honoris illis im-

impendendi meminisse ostendimus. (a)

D. Anne idem de imaginibus dici potest?

M. Sic est : quia imagines Domini nostri D. Virginis & Sanctorum nequaquam à nobis pro Diis habentur : quare neque idola vocari queunt , ut illæ Gentilium : sed solummodo imagines sunt , quæ memores nos reddant Christi , B. Virginis & Sanctorum : (b) adeoque librorum loco sunt iis qui legere nesciunt : quia ex iis multa mysteria Catholicæ Fidei addiscunt , vitam etiam ac mortem multorum Sanctorum. Neque illas propterea honoramus quod imagines sint ex charta aut quovis metallo formatæ , vel quod affabrè factæ sint : (c) sed quia Christum , B. Virginem ,

F 4

alios.

(a) Ambr. de vid. Hieron. cont. Vigil.

(b) Conc. Nicæn. 11. Damasc. Orat. de

imag. D. Greg. Ep. ad Ser. (c) Irid. s. 25.

aliosve Sanctos repræsentant. Et quia scimus imagines vitæ ac sensus expertes esse, ut quæ hominum manibus fabricatæ sunt, nihil ab eis petimus: sed ante eas orantes, auxilium imploramus eorum quos referunt, hoc est, Christi, B. Virginis aliorumque Sanctorum.

D. Si Reliquiæ & imagines Sanctorum sensus expertes sunt, quomodo ergo tot ac tanta miracula fiunt in gratiam illorum qui se illis commendant?

M. Omnia miracula à Deo fiunt: sed sæpe per intercessionem Sanctorum, & præsertim SS. Matris suæ: idque iis frequenter, qui coram hujusmodi imaginibus aut Reliquiis Sanctos invocant. Imò verò sæpe Deus ejusmodi Reliquiis atque imaginibus velut tantorum miraculorum instrumentis utitur, ut ostendat placere sibi devotionem illam Fidelium erga Sanctos, eorum-

rumque Reliquias & imagines.

D. Igitur quando dicitur aliquis se ~~vel~~ ^{vel} imagini commendasse & gratiam optatam obtinuisse, intelligendus est illi Sancto se commendasse cujus sunt Reliquiæ vel imago: & quod Deus per intercessionem illius, & mediantibus ejusdem Reliquiis vel imagine gratiam illam contulerit?

M. Ita est: & gaudeo te adeo bene quæ dicta sunt percepisse.

D. Cuperem tandem scire, quare Deus Pater in specie senis pingatur, & Spiritus sanctus in specie columbæ: Angeli verò in forma juvenis alati: cum Deus & Angeli spiritus sint, nec figuram corpoream habeant, quam pictores, ad instar hominum, depingere possint.

M. Quando Deus Pater instar senis depingitur, Spiritus sanctus instar columbæ, & Angeli instar juvenis alati: non ideo hoc fit, quod

revera tales sint, nam, ut rectè dixisti, spiritus sunt incorporei: sed ideo sic pinguntur, quia in tali specie sæpius hominibus apparuerunt. Et quidem Deus Pater instar senis; quia Danieli (a) Prophetæ in visione talis apparuit: & Spiritus sanctus in specie columbæ super Christum baptizatum (b) à S. Joanne Bapt. requiescere visus est: Angeli (c) denique multoties in forma juvenis apparuerunt. Sed & hoc advertendum est, multa depingi certa aliqua forma, non quod in se talia sint, sed ut intelligamus quales proprietates habeant, vel quales effectus soleant causare. Sic pingitur Fides specie mulieris, calicem manu gestantis: Charitas specie mulieris aliquot puerulis circumdata: cùm tamen te non lateat, eas non mulieres esse, sed virtutes.

Ad

(a) Dan' 7. 9. (b) Ioan. 1. 32.

(c) Gen. 18. Tob. 5. 5.

Ad eundem modum dici potest Deum Patrem in forma senis depingi, ut doceamur illum antiquissimum esse, id est, æternum, omnibusque rebus creatis priorem. Spiritum autem sanctum in specie columbæ, ut dona quæ in nobis operari solet, videlicet innocentia, puritas & sanctitas indicentur. Angeli denique in specie juvenis pinguntur, quia semper formosi vegetique sunt, item alati, quia quanto citius eò se conferunt, quo à Deo destinantur: ac item in vestibus albis, stolisque sacris, quia puri ac innocentes sunt, divinæque Majestatis ministri.

Explicatio secundi Præcepti.

D. Progrediamur nunc ad alterum Præceptum. Quid significat, Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum?

M. In hoc Præcepto agitur de hono-

honore & inhonoratione Dei, quæ
verbis fit: præcipitur enim honor,
& inhonoratio prohibetur. Unde
hoc Præceptum quadrifariam divi-
di potest: quia quatuor modis ho-
noratur Deus verbis, & totidem
modis inhonoratur. Primò hono-
ratur Deus verbis, cum ex affectu
charitatis nomen ejus eloquimur:
inhonoratur verò, cum illud ipsum
nomen in vanum assumitur. Secun-
dò honoratur juramento, & inho-
noratur perjurio. Tertiò honora-
tur votorum nuncupatione, & eo-
rundem violatione inhonoratur.
Quartò denique honoratur invoca-
tione ac laude, blasphemia verò &
maledictione inhonoratur,

D. Explica mihi primam partem.

M. Nomen Dei, B Virginis &
Sanctorum, simpliciter loquendo,
potest & benè & malè usurpari. Illi
enim qui impensius Deum diligunt,
Dei frequentissimè recordantur, &
de

de Deo loquuntur : quod ex magna devotione & affectu faciunt , uti ex Epistolis S. Pauli constat , in quibus identidem legitur nomen D. N. Jesu Christi ; quia illud eo modo in corde gestavit S. Paulus , quo ore ac scriptis circumtulit. Sed sunt alii qui ex prava consuetudine, quando vel irati sunt, vel jocantur, nomen Dei, aut Sancti alicujus temerè proferunt , eò quod nihil aliud eis in mentem veniat. (a) Hi admodum malè agunt , quia sanctissimum Dei nomen quodammodò pedibus corculcant. Quod ut exemplo , tamen si non per omnia simili declarem , perinde tales agant , ac si quis vestem valde pretiosam habens , eam omni tempore & loco , incuriosè admodum uteretur.

D. Nunc ad alteram partem, quæ de juramento agit , gradum fac.

M. Jurare nihil est aliud , quàm

F 7

in-

(a) Theod. q. 41. in Exod.

invocare Deum in testimonium veritatis : quod ut bene fiat, tria debent adesse, veritas scilicet, justitia, & judicium : quemadmodum Deus ipse per os Jeremiæ Propheætæ nos docuit. (a) Et sicut juramento cum debitis circumstantiis præstito honoratur Deus, dum protestamur illum omnia videre summè veracem, & acerrimum veritatis defensorem esse : sic è contrario valde inhonoratur, si quis sine veritate, justitia, aut judicio juret. Qui enim hoc facit, significat Deum vel non esse conscius sui negotii, vel certè mendacii aut iniquitatis esse patronum.

D. Declara magis in particulari, quid sit cum veritate jurare.

M. Qui volet jurare cum veritate, opus est, ut nihil aliud sub juramento asseveret, quàm quod certò sciat verum esse : nec quippiam juran-

(a) Jerem. 42.

jurando promittat , nisi quod serio cupit adimplere. Unde perjuri sunt , peccantque gravissimè , qui cum juramento affirmant id verum esse , quod sciunt esse falsum : aut certe nesciunt num verum sit. Similiter & illi , qui cum juramento promittunt , quod tamen adimplere non cogitant.

D. Quid est cum justitia jurare ?

M. Tantundem est ac promittere sub juramento se facturum quod justum est ac licitum. Et ideo peccant gravissimè qui jurant se illatas sibi injurias vindicatueros , aut facturos aliquid quod Deo displicet : neque talibus promissis standum est , aut cogitandum , se illis aliquo modo obligari : nemo enim obligatur ad faciendum malum : cum contra potius divinæ leges nos ad id non faciendum obstringant.

D. Quid est jurare cum judicio ?

M. Tantundem est ac jurare
cum

cum prudentia ac maturitate, considerando inconueniens esse, in testimonium advocare Deum, nisi ad necessaria, magnique momenti, idque magno cum timore ac reverentia. Unde hîc peccant qui in re qualibet parva, item inter jocos ac facetias juramenta effutiunt: Qui etiam ex mala consuetudine frequentius jurandi, facile perjurium incurrunt, quod unum est ex peccatis maximis, quæ committi possunt. Unde tam Christus in Evangelio, (a) quàm S. Jacobus in Epistola sua (b) prohibent ne omnino juremus, scilicet, sine necessitate. [c] Cujus rationem hanc assignant Sancti, quòd juramentum sit remedium quoddam infirmitatis humanæ fidei, eò quod homines difficillimè sibi mutuo credant: quapropter eo tanquam medicinâ utendum est

(a) Matth. 5. (b) Jac. 5. (c) Aug. l. de ser. Dom. in monte 6. 30.

est , quæ sumi solet quàm fieri potest rarissimè. [a]

D. Declara mihi tertiam partem hujus Præcepti quæ agit de Votis:

M. Votum est promissio Deo facta de re bona & divinæ Majestati grata. [b] Ubi tria consideranda sunt , primum est , quod votum sit promissio : unde ad edendum votum non sufficit solum propositum, & multò minus desiderium , sed expressa promissio necessaria est , vel ore , vel ad minimum corde facta. Alterum est , ut votum hoc Deo nuncupetur, ad quem propriissimè vota spectant. Quando ergo dicitur D. Virgini , aut alteri Sancto votum factum esse , intelligendum est , illud votum principaliter factum esse Deo , ad honorem tamen B. Virginis , aut Sanctorum , in quibus Deus modo peculiari , & longè

(a) Chrys. hom. 36. 37. 38. ad pop. Antiochen. (b) D. Thom. 2. 2. q. 88. a. 1.

longè excellentiori quàm in reli-
quis creaturis habitat. Quare vo-
tum factum alicui Sancto, nihil est
aliud, quàm promissio Deo facta ad
memoriam illius Sancti, aliquâ ob-
latione honorandam, quod est ip-
sum Deum in Sancto suo honorare.

Tertium est, quòd votum non
possit fieri, nisi de re aliqua bona ac
grata Deo, ut est virginitas, volun-
taria paupertas, & id genus alia.
Quare qui vover peccatum, vel
opus aliquod ad cultum Dei non
pertinens, vel etiam bonum ali-
quod, quod majoris boni esset im-
pedimentum, utique divinæ Maje-
stati rem gratam non faceret: ideo-
que Deum inhonoraret, & in hoc
secundum præceptum delinqueret.
Quemadmodum etiam graviter in
hoc præceptum impingit, qui vo-
tum à se factum non implet quàm
potest citissimè. Quia præcipit in
Scriptura Deus, ut voti nuncupa-

tor,

tor , non modò illud adimpleat , sed etiam ut id faciat sine mora. (a)

D. Declara partem ultimam , quæ de laude Dei & blasphemia agit.

M. In hac ultima præcepti parte mandat Deus , ne Sanctum ejus nomen blasphemetur , sed contra , laudetur & benedicatur. Et primò quantum ad laudem attinet , nulla difficultas est , quandoquidem enim , uti manifestum est , omne bonum à Deo proficiscitur , omniaque ejus opera plena sunt sapientiæ , justitiæ & misericordiæ , rationabile in primis est , ut in rebus omnibus laudetur ac benedicatur. Quantum verò ad blasphemiam spectat , scias eam nihil esse aliud , quàm injuriam verbis irrogatam Deo , vel secundum se , vel in Sanctis , (b) cujus sex sunt genera. Primum est , quando

(a) Deut. 23. 21. Eccl. 5. 2.

[b] S. Thom. 22. q. 13.

do id Deo tribuitur, quod illi non convenit: ut verbi gratia, quod cornua habeat, aut similis aliqua ineptia. Secundum, quando de Deo negatur id quod illi convenit, ut potentia, sapientia, iustitia, aut alia ejus attributa: ut si quis diceret, Deum hoc vel illud non posse facere, aut non videre, aut iustum non esse. Tertium, quando creaturæ tribuitur id quod proprium Dei est, ut illi faciunt, qui dicunt diabolum præscium esse futurorum, aut vera miracula edere posse. Quartum est, quando quis maledicit Deo, Matri ejus, aut aliis Sanctis. Quintum, quando quis aliqua membra Christi vel Sanctorum nominat ad irrogandam illis injuriam, quasi illis ignominiosa essent, ut nobis sunt. Sextum est, quando ad Christo, aut Sanctis illudendum, aliquid ad ipsos attinens nominatur: ut illi faciunt qui jurant

ant per barbam Christi , aut S. Petri , aut quid simile , quæ omnia dæmonis invidiâ & hominum per-
versitate invec̃ta sunt,

D. Dic quæso , quàm grave pec-
catum blasphemia sit.

M. Tam grave est , ut fere om-
nium sit gravissimum : quod ex pœ-
na blasphemis constituta desumi
potest. In veteri namque testa-
mento præcepit illos Deus ab uni-
verso populo illico lapidari ; [a] &
jura civilia [b] blasphemos morte
plectunt. D. Gregorius lib. 4 Dial-
c. 18. refert quinquennem puerum,
eò quod blasphemare didicisset ,
nec ideo à patre redargutus fuisset ,
in sinu patris expirasse, ejusque ani-
mam à dæmonibus visibiliter appa-
rentibus in infernum deportatam
fuisse : quod de nullo alio peccato
legitur. Quare diligentissimè ca-
vendum est , ne divinam Majesta-
tem

[a] Levit. 24. 14. [b] Inst. Novel. 77.

tem adeo graviter offendamus. Neque verò difficile est ab hoc peccato abstinere, cum ex eo neque utilitas aliqua, neque delectatio sequatur, ut ex aliis quibusdam peccatis; sed solum damnum quod secum trahit. Quamvis nunquam peccandum sit, quamcumque demum utilitatem vel delectationem ex eo quis posset nancisci.

Explicatio tertii Præcepti.

D. Priora duo præcepta intellexi, nunc tertium mihi explica.

M. Tertium præceptum quod est de sanctificando Sabbato est aliquanto ab aliis præceptis diversum. Cætera enim omnia, hoc est, duo præcedentia, & septem sequentia, sunt omnino naturalia; nec tantum Christianos, sed Judæos etiam & Gentiles obligant: At hoc tertium ex parte naturale est, & omnes obligat, ex parte naturale

turale non est, nec obligat omnes. Nam dies festos sanctificare, id est, diem aliquem pro sancto habere, eumque in bonis operibus, & præsertim in divino cultu transigere, est præceptum naturale; quia ratio naturalis id dictat, ideoque etiam in omnibus mundi partibus dies aliquis festus celebratur. At verò determinatio talis diei, ut hic potius quàm alius deligatur, naturale non est. Quare apud Judæos principale festum erat Sabbatum, sed nunc inter Christianos talis est dies Dominicus.

D. Qua de causa præcepit Deus Judæis observationem Sabbati, potius quàm cujuslibet alterius diei?

M. Duæ sunt causæ principales. Prior est, quia Deus in sabbato totius mundi fabricam complevit: in memoriam ergo tanti beneficii, videlicet creationis mundi diem illum sanctificari voluit. Quod in-
super

super ad errorem illum quorundam Philosophorum confutandum faciebat, dicentium mundum fuisse ab æterno. Nam diem creationis mundi celebrantes, manifestè profitebantur illum aliquando habuisse principium. Altera causa est, quia voluit Deus, ut postquam quis per sex hebdomadæ dies servos suos, ancillas ac jumenta ad laborem impulit ac delassavit, septimo die, id est, Sabbato omnibus quietem tribueret: dominique erga servos suos, imò & erga jumenta misericordes esse discerent, non crudeles.

D. Quare nos Christiani non etiam Sabbatum colimus ut Judæi, cum adeo rationabiles observationis ejus causæ suppetant?

M. Gravissimis sanè de causis Sabbatum nobis in Dominicam mutavit Deus, uti & Circumcisionem in Baptismum, Agnum paschalem
in

in sanctissimum Sacramentum ,
omnesque veteris Testamenti bo-
nas cæremonias in meliores ritus
Testamenti novi. Si enim Judei
Sabbatum coluerunt in memoriam
creati mundi , quòd eo die ejus
creatio completa sit : potiori certè
jure à nobis Dominica in memori-
am ejusdem creationis celebratur ,
quæ die Dominicâ inchoata est. Et
si Judæi diem ultimum septimanæ
Deo obtulerunt , quanto melius
faciunt Christiani , offerentes pri-
mum ? Præterea , in die Domini-
ca trium principalium redemption-
nis nostræ beneficiorum memoria
recolitur. Nam in Dominica
Christus natus est , in Dominica
resurrexit , & in Dominica Spiri-
tum Sanctum in Apostolos demisit.
Denique Sabbatum quietem illam
designat, quam SS. Patres habebant
in Limbo : at verò Dominica signi-
ficat gloriam , quam ani mæ beatæ

jam possident , & olim etiam earum corpora in cœlo possessura sunt. Colebant ergo Sabbatum Judæi , quia post mortem in Limbum tanquam in locum quietis descendebant. At Christianis dies Dominicus colendus est , quia post mortem ad beatam paradisi gloriam ascendunt : Intellige si bona opera fecerint , & legi ipsis à Deo datæ conformiter vixerint.

D. Estne necessarium etiam alia festa præter diem Dominicam observare ?

M. Sunt utique multa alia observanda , non modò Christi Domini sed etiam B. Virginis , & aliorum Sanctorum festa , quæ à S. Ecclesia observari jussa sunt. Sed nos præcipuè de Dominica egimus , quia festus ille dies antiquissimus est , & præ ceteris sæpissimè celebratur : quemadmodum & apud Judæos plura fuerunt festa ; sed antiquissimum ,

num, maximum, & quod præ reliquis frequentius recurrebat, fuit Sabbatum. Quare etiam in Decalogo solius Sabbati expressa mentio fit, cui, ut diximus dies Dominica successit.

D. Quænam ad debitam Festi observationem requiruntur?

M. Duo: prius est, ut ab omnibus fervilibus operibus adstineamus, illis videlicet, quæ ab operariis & servis fieri solent, corpore solo se defatigantibus. Nam opera illa, in quibus principaliter laborat intellectus, servilia vocari nequeant, tametsi ad subsidium intellectus, etiam lingua, manus, aut aliud corporis membrum concurrat. Alterum est ut sacrosancto Missæ Sacrificio personaliter intersimus. Et licet Ecclesia nos ad aliud non obliget, nihilominus admodum conveniens est, ut integer ille dies, aut potior illius pars in oratione,

tionem, lectionem spirituali, obeundis Ecclesiis, audiendis concionibus, similibusque pietatis exercitiis transfigatur. Ille enim est finis propter quem constituta sunt festa.

D. Si opera servilia in die festo non liceant, ergo neque licebit campanas pulsare, mensam apparare, aut cibos coquere; cum hæc omnia sint opera servilia?

M. Præceptum de non faciendis operibus servilibus, cum duplici conditione est intelligendum. Prior est, ut ejusmodi opera non sint ad sustentationem vitæ humanæ necessaria: quare coquere, apparare mensam, & similia, quæ pridie fieri nequeunt, permittuntur. Posterior est, ut non sint necessaria ad cultum divinum. Hinc pulsare campanas, aut alia id genus in Ecclesia peragere, quæ alio die fieri non possunt, permittitur. Permittuntur præterea diebus festis opera servi-

fervilia, quando, ut fiant, rationali de causa Prælati indulget.

Explicatio quarti Præcepti.

D. Sequitur quartum præceptum, quod de honorandis parentibus est; cupio mihi explicari, cur præcepta secundæ tabulæ ab honore patris & matris initium sumant?

M. Quemadmodum præcepta primæ tabulæ Deum, sic præcepta secundæ tabulæ proximum spectant. Et quia inter proximos nemo est nobis conjunctior, aut cui magis obstricti simus quàm pater & mater; à quibus esse & vitam habemus, quod est bonorum omnium temporalium fundamentum, ideo iustissima de causa præcepta secundæ tabulæ ab honore patris ac matris initium faciunt.

D. Quid per honorem patri ac matri debitum intelligitur?

G 3

M. Trias

M. Tria: subsidium, obedientia, & reverentia. Et primò quidem obligamur patri ac matri in necessitate subsidium præstare: quod subsidium in S. Scriptura honor appellatur. (a) Nam valde rationabile est ut filij eorum vitam conservare nitantur, à quibus, ut viverent acceperunt. Deinde etiam ad obedientiam patri ac matri præstandam obligati sumus, ut D. Paulus ait: (b) Filij obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum est in Domino, id est, in omnibus quæ voluntati divinæ sunt consentanea. Nam si pater aut mater præcipiant aliquid quod divinæ voluntati difforme sit, tunc juxta præceptum Christi, (c) pater & mater odio habendi sunt, hoc est, non est illis obediendum, nec auscultandum, perinde ac si inimici nostri forent. Deni-

(a) Jerem. 15. (b) Coloss. 3. 20.
(c) Luc. 14. 26.

Denique tenemur patri ac matri reverentiam exhibere , peculiarem illorum respectum habendo , & actibus exterioribus , uti par est honorando. Quod tanti fecit Deus in Testamento veteri , (a) ut cum , qui patri aut matri maledixisset , præceperit morte mulctari.

D. Ignoro , cur præceperit Deus in Decalogo filijs ut patri ac matri succurrant , non verò vicissim patri ac matri ut succurrant filijs : præsertim quamdiu minorennes sunt , & adiutorio egent.

M. Obligatio inter parentes ac filios indubiè reciproca est , & quæadmodum hi obligati sunt subvenire , obedire ac revereri parentes , sic & illi obligati sunt non solum de victu & vestitu filijs providere , sed etiam ad virtutem impellere , ac informare. Sed amor parentum erga filios tam est à natura insitus ,

G 4

ut

(a) Levit. 24. 9.

ut alia lege opus non sit , quæ eos obligationis hujus admoneat : è contrà verò sæpissime videre est filios amoris parentum non correspondere ; ideoque necessarium fuit legem aliquam ferri , quæ eos obligationis suæ in parentes memores redderet. Neque verò satis Deo fuit nudum præceptum ferre , sed voluit etiam mortales ad illius observantiam tum promissis provocare , tum minis.

D. Age dic quænam hæc promissa quæ minæ fuerint ?

M. Quarto præcepto appendit Deus hæc verba : Ut sis longævus super terram , quam Dominus Deus tuus dabit tibi. Ac si diceret : Qui patri ac matri honorem debitum deferunt , pro mercede vitam longam reportabunt : qui verò id non faciunt , inter alias insuper , & hac pœna plectentur , ut vita priventur longiore. Quæ pœna admodum

modum rationabilis est : iniquum enim esset illum diu vivere, qui inhonorat illos à quibus vitam accepit.

D. Anne illud quod de patre ac matre dictum est, etiam de aliis in dignitate constitutis, quos parentum loco habemus, est accipiendum ?

M. Rectissime id consideraſti : nam præceptum hoc ad Superiores omnes, tam Ecclesiasticos quàm sæculares extendi deber.

Explicatio quinti Præcepti.

D. Declara mihi nunc quintum præceptum.

M. Hoc præceptum vetat primariò homicidium, hoc est, occidere homines : alia enim animalia occidere hoc præcepto non prohibemur. Cujus ratio est, quod propter hominem creata sint : quare quando id homini utile est, occi-

cidi possunt. At homo non propter alium hominem creatus est, sed propter Deum; adeoque unus homo non est vitæ alterius hominis dominus; unde nec illi licitum est alterum occidere.

D. Videmus tamen latrones aliosque malefactores à Principibus ac Præsidibus occidi, qui revera homines sunt: neque in hoc malè, sed benè facere existimantur.

M. Principes ac Præsides publicâ authoritate præditi, malefactores occidunt, non ut vitæ illorum Domini, sed ut Dei ministri, sicut D. Paulus testatur. (a) Quia Deus vult ac mandat malefactores puniri, & si commeriti sint, etiam occidi: ut boni securè & quietè degere possint. Quapropter Principibus ac Præsidibus dedit Deus gladium in manus, ad exercendam justitiam, ut bonos defendant, malos

(a) Rom. 13. 4.

los verò puniant. Unde quando jussu hujusmodi publicæ authoritatis maleficus occiditur, non dicitur fieri homicidium, sed actus justitiæ. Quando ergo hoc præcepto caveatur ut non occidas, intelligi debet, autoritate propriâ.

D. Occurrit mihi hic dubium, num hoc præcepto etiam prohibeatur quis occidere seipsum, sicut prohibetur occidere alterum?

M. Procul dubio præcepto hoc etiam prohibetur quis occidere seipsum: quia nemo vitæ suæ dominus est: nec propter seipsum homo, sed propter Deum creatus est: ideoque nemo propria autoritate sibi ipsi vitam adimere potest. (A) Et licet quidam Sancti aut Sanctæ, ne fidei vel pudicitiae iacturam facerent, sibi metipsis mortem consciverint; existimandi sunt peculiari ac manifesto Dei instinctu

G 6

ad

(A) Aug. Civ. 6. 17. & seqq.

ad id permoti fuisse : aliàs enim eos à gravissimo crimine excusare non possemus. Nam qui seipsum occidit , hominem occidit , & consequenter homicidium facit : quod est peccatum hoc quinto præcepto principaliter prohibitum.

D. Quare dicis , principaliter ?

M. Quia non tantum prohibitum est occidere , sed etiam vulnerare , percutere alium , & quamlibet aliam injuriam vitæ aut personæ proximi irrogare. (a) Atque ita Christus Dominus noster Præceptum hoc explicans , omnem iram , odium , indignationem , rancorem , affinesque affectus malos, aut verba , quæ homicidio viam sternere solent prohibet : & è contrario vult ut mansueti ac pacifici simus , pacemque & concordiam cum omnibus foveamus.

Expli-

(a) Matth. 5. 22.

Explicatio sexti Præcepti.

D. Quid sexto præcepto continetur?

M. Hoc præcepto continetur principaliter prohibitio adulterij, hoc est cum alterius conjuge peccare. Et quia in hoc mundo post vitam corporis, nihil pluris æstimatur quàm honor, ideo post præceptum de non occidendo, convenientissimè prohibetur adulterium, quo honor deperditur.

D. Quare dicis primariò?

M. Quia decem præcepta, leges justitiæ sunt, ideo in illis primariò illa peccata prohibentur, in quibus primariò injustitia committitur: quale est adulterium. [a] Prohibentur nihilominus secundariò alia genera peccatorum carnalium; [b] ut sunt, Sacrilegium, quod cum persona Deo consecrata fit: Ince-

G 7

stus

[a] Aug. q. 71. in Exod. [b] Gen. 38.

stus, qui cum consanguineâ : Stuprum, quod cum virgine : Fornicatio, quæ cum corrupta, libera tamen, ut vidua vel meretrice committitur ; & aliæ magis abominandorum peccatorum species, quæ inter Christianos ne nominati quidem debent.

D. Credo quidem vera esse quæ à te dicta sunt : scire tamen velim, quo fundamento nitatur, fornicationem peccatum esse, cum non appareat cui damnum aut injuriam irroget, qui simplicem fornicationem committit.

M. Hujus rei fundamentum in omni lege reperitur, videlicet in lege naturæ, in lege scripta, & in lege gratiæ. In lege enim naturæ Patriarcha Judas occidi voluit mulierem. [a] Thamar vocatam, quæ ipsius nurus fuerat, eo quòd in viduitate sua gravida inventa esset. Unde

[a] Gen. 38. 24.

Unde colligere est , quòd illo tempore , priusquam lex Moyfi data fuisset , ex instinctu naturæ collegerint homines , fornicationem peccatum esse. Deinde in lege Moisaica variis locis prohibetur fornicatio : [a] & in D. Pauli Epistolis frequentissimè legimus , quod fornicatores regnum Dei ingressuri non sint. Præterea falsum est nemini fornicatione damnum inferri : quia inferitur damnum mulieri , quæ per eam infamis redditur : item proli quæ illegitima nascitur. Item fit injuria Christo ; quòd cùm omnes simus membra Christi , is qui fornicatur faciat se membrum meretricis. Fit denique injuria Spiritui sancto ; quia corpora nostra templum sunt Spiritus sancti : quare quisquis corpus suum fornicatione contaminat , templum Spiritus sancti prophanat.

D. Anne

[a] Deut. 23, 17. [b] 1. Cor. 6, 9.

D. Anne præter peccata quæ commemorasti , aliud quippiam hoc præcepto prohibetur?

M. Prohibentur etiam hoc præcepto omnia alia inhonesta opera , quæ viam ad adulterium aut fornicationem præparant , ut sunt lasciviaspectus , libidinosa oscula , & similia : sic enim nos in Evangelio Dominus docuit , (a) dum in declaratione hujus sexti præcepti ait : Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam , jam mœchatus est eam in corde suo. Quare si quis hæc peccata seriò velit effugere , necessarium est ut sensus suos , ac præsertim oculos accuratissimè custodiat , per quas velut fenestras in animam mors ingreditur.

Explicatio Præcepti septimi.

D. Quid præcepto septimo continetur ?

M. Con-

(a) Matth. 5. 28.

M. Continetur prohibitio furti , ut videlicet aliena bona invito Domino non auferantur. Et quidem convenienter prohibitio furti , homicidij atque adulterij prohibitionem subsequitur : quia inter bona mundi hujus nihil pluris post vitam honore, & post honorem bonis ac fortunis æstimatur.

D. Quot modis contra hoc præceptum peccatur ?

M. Duobus præcipuè , sub quibus reliqui omnes comprehenduntur. Primò , quando alterius bona clam auferuntur , quod propriè furtum vocatur. Secundò, quando palam bona illa rapiuntur , ut assassini seu latrones faciunt & rapina vocatur. Licet autem de priore dumtaxat modo præceptum hoc loqui videatur , dum ait; Non furaberis : nihilominus , de altero quoque modo id est accipiendum. Qui enim minus malum prohibet, etiam

etiam absque dubio prohibet majus.

D. Quænam peccata ad furtum, & rapinam reducuntur, & hoc præcepto prohibentur?

M. Hæc quæ sequuntur: Primò fraus in emptione ac venditione, similibusque contractibus admissa: & hæc ad furtum reducitur: quia qui ejusmodi fraudem facit, clam plus aufert proximo, quàm sibi debeatur. (a) Secundò, usura omnis quæ in pecunia exercetur, cum pacto, ut amplius aliquid ipsâ summâ capitali recipiatur: quæ ad rapinam reducitur: nam qui fœneratur, palam plus exigit quàm dedit. Tertiò damna omnia quæ irrogantur proximo, tametsi illator damni nihil inde lucretur: ut si quis alterius domum incendat: quod quandoque ad furtum, quandoque ad rapinam revocatur, prout dam-

(a) Aug. q. 71. in Exod.

damnum fuerit vel occultè vel manifestè illatum. Quarto qui non restituit id quod debet, etiam in hoc præceptum peccat: & tantumdem est, ac si furtum committeret, quia rem alienam detinet invito Domino. Quinto peccat in hoc præceptum & furtum committit, qui rem ab aliquo perditam inveni-ens, sibi servat. Dico, ab aliquo perditam: quia peccatum non est ea sibi servare quæ nullius fuerunt, ut sunt gemmæ, quæ subinde in littore maris reperiuntur. Sexto, ad furtum etiam ac rapinam reducitur, si quis quidpiam communibus usibus inserviens vindicet propriis: quia talis socios suos illius usu destituit, quod etiam erat illorum.

D. Scire desidero, num furtum sit grande peccatum.

M. Omnia peccata mortalia grandia vocari possunt, cum pri-
vent

vent hominem vitâ æternâ. Sed furtum hoc habet proprium, quòd in maxima mala furem inducat. Sic videmus proditorem illum Judam ex consuetudine furandi ea quæ in communem usum Christi & Apostolorum collata erant, eò tandem devenisse, ut sanctissimum suum Magistrum venderet. Videmus etiam in dies homines à latronibus mactari, tametsi nunquam eos viderint, nullum in eos odium aut inimicitiam conceperint: ex solo desiderio obrinendi exiguum illud quod penes se habent. Deus autem non permittit, ut is qui alteri sua abstulerit, eorum usu diu fruatur: quod in Juda videre est, qui laqueo se suspendit, & in plerisque latronibus, qui tandem in justitiæ ac carnificum manus cadunt.

Explicatio octavi Præcepti.

D. Quid octavo præcepto continetur?

M. Post-

M. Postquam de injuriis ipso facto proximo illatis tractatum est, sequuntur nunc illæ, quæ proximo verbis inferuntur. Ideoque octavum præceptum falsum testimoni-um prohibet, quæ una ex præcipuis injuriis est, quæ proximo ir-rogari queunt.

D. Dic amabo, an præcepto huic repugnet, si quis absque alterius detrimento falsum loquatur.

M. Tribus modis toler falsum dici. Primò sic, ut damnum proxi-mo inferatur: ut si quis coram Ju-dice de aliquo testetur, quod furtum fecerit, vel occiderit aliquem, sci-ens nihilominus falsum esse: & hoc mendacium perniciosum vocatur. Secundò, sic ut in commodum pro-ximi hoc faciat: v. g. ideo ut pro-ximum à periculo aliquo liberet: & hoc vocari solet mendacium officiosum. Tertiò, sic ut neque noceat proximo, neque commo-det:

det : & hoc mendacium otiosum est. Primus modus propriissime prohibitus est in hoc præcepto : quia testimonium illud non modo falsum est , sed etiam injustum , & peccatum gravissimum. Reliqui duo modi licet injustitiam non contineant , nec adeo gravia peccata sint , sunt tamen ad minimum peccata venialia ; quapropter mendacium dicere , ne quidem pro re summi momenti licet. (a)

D. Anne præceptum hoc alterius rei , quàm mendacii prohibitionem continet ?

M. Hoc præceptum tria insuper peccata prohibet , quæ linguâ committuntur , & ad falsum testimonium aliquo modo reduci possunt , scilicet , contumeliam , detractionem , & maledictionem.

D. Quid est contumelia ?

M. Contumelia est verbum ini-

(a) Aug. l. contra Mend.

juriosum, in contemptum proximi prolatum: ut cum quis alteri exprobrat, quod indoctus sit, contracti cerebri, vilis, infamis &c. Quod grave peccatum esse, praesertim quando fit animo injuriandi proximum, ostendit Christus in Evangelio dicens: (a) Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennae ignis. Dixi, quando fit animo injuriandi proximum: si enim joci gratia, aut ut proximus admoneatur vel corrigatur fiant, quemadmodum pater cum filiis agere solet, & praceptor cum discipulis, non verò ut contemnatur, vel injuria notetur, certè non vocabitur contumelia, neque peccatum erit, nisi fortè veniale.

D. Quid est detractio?

M. Detractio est famae proximi denigratio, loquendo malè de illo: quod fit, aut mala dicendo de
pre-

(a) Matth. 5. 22.

proximo quæ falsa sint ; aut vera quidem, sed occulta & ignota : sic enim famæ suæ jacturam facit, quam apud culpæ suæ inscios obtinebat. Quæ detractio uti malum est admodum frequens inter homines, ita quoque periculosum est ac grave: nam fama majoris est pretij quàm divitiæ : imò à quibusdam ipsi vitæ anteponitur : quare grave malum est famam alterius denigrare. Præterquam quòd aliis malis facile remedium adhiberi possit, sed famæ deperditæ admodum difficulter : & tamen is qui eam alteri abstulit ad illius restitutionem obligatur. Consilium igitur optimum est bene semper de omnibus loqui, quando id cum veritate fieri potest ; sin minus, filere.

D Quid est maledictio ?

M. Maledictio est, quando quis maledicit proximo suo, dicens : Esto maledictus, aut aliis modis male-

maledicendi utitur v. g. imprecando ut hoc vel illud malum ei eveniat. Et hæc maledictio gravissimum peccatum est, quando ex odio fit, & cum desiderio ac intentione, ut ejusmodi malum revera proximum comprehendat. At verò, si sine odio, & sine ejusmodi mala intentione, sed ex joco tantum, levitate, aut præcipiti ira inconsideratè proficiscatur, minus peccatum est. Semper tamen est malum, quia ex ore Christiani, qui per adoptionem est filius Dei, non alia quam benedictionis verba debent prodire.

Explicatio noni Præcepti.

D Quid nono præcepto continetur?

M. Prohibitio concupiscentiæ uxoris proximi. Tamen si enim in sexto præcepto adulterium prohibitum sit, voluit nihilominus Deus etiam desiderium seu concupiscentiam

tiam adulterij peculiariter prohibere, ut ostenderet hæc duo diversa esse peccata.

D. Videtur in hoc præcepto prohibitum non esse desiderium adulterij, quod uxor cum alterius marito committit; sed solum desiderium adulterij quod vir committit cum alterius uxore: quia dicit: Non concupisces uxorem proximi tui.

M. Non est ita, nam desiderium adulterij perinde mulieri ac viro prohibetur. Licet enim dicatur, Non concupisces uxorem proximi tui: tamen quod viro dicitur, etiam foeminae dictum intelligitur; quia sub viro tanquam nobiliore comprehenditur & foemina. Adhæc omnibus notum est adulterium foeminae saltem apud mundum, infamius esse quam viri: sicut etiam honestas ac verecundia in foemina magis, quam in viro laudatur. Itaque

que si prohibitum est viro alterius uxorem concupiscere, haud dubiè prohibitum etiam est foeminae appetere alterius maritum.

D. Memini te suprà dixisse, quòd ubi prohibitum est adulterium, ibidem & alia peccata carnalia prohibita sint: velim scire, an hoc ipsum etiam de desiderio accipendum sit.

M. Non est dubium quin ubi prohibetur desiderium adulterij, intelligitur etiam prohiberi desiderium fornicationis, & aliarum omnis generis libidinum; quia horum omnium peccatorum eadem est ratio,

D. Dic amabo, num omnia desideria uxoris alienae peccata sint, etsi consensus voluntatis non accedat.

M. D. Gregorius Papa docuit, (a) in ejusmodi desiderio malo tres

H 2

gra-

(a) D. Greg. in Resp. ad qq. Aug. c. ult.

gradus esse. Primus vocatur, Suggestio 2. Delectatio. 3. Consensus. Suggestio est quando diabolus animo immittit cogitationem turpem, cui se initium quoddam subiti desiderij adjungit: huic suggestioni si illico resistatur, adeo ut nulla accedat delectatio, non peccat homo, sed meritum auget apud Deum. Si verò ad suggestionem carnalis delectatio accedat, nec tamen in eam ratio vel voluntas consentiat, non est homo sine peccato veniali. Si denique cum cogitatione ac delectatione consensus rationis ac voluntatis se conjungat, adeo ut homo advertat quid cogitet ac desideret: & tamen voluntariè ejusmodi desiderio inhæreat, committit peccatum mortale. Et hoc est quod præcipuè in isto præcepto prohibetur.

Explicatio decimi Præcepti.

D. Quid continetur decimo præcepto?
M. Con-

M. Continetur prohibitio concupiscentiae bonorum alterius, tam immobilium, ut sunt domus, agri, quam mobilium, ut sunt pecuniae, animalia, fructus & similia. Et hoc modo perfecta servatur iustitia, quando nec opere, nec verbo, nec cogitatione aut desiderio ulla injuria proximo irrogatur.

D. Miror cur postquam Deus homicidium, adulterium, & furtum prohibuit, non prohibeat quoque desiderium homicidij, sicut adulterij & furti desideria prohibuit.

M. Hujus rei ratio est, quia homo id tantum praecipue desiderat, unde commodum aliquod saltem apparens illi proveniat. Ideo enim adulterari desiderat, quia delectationem affert; & furtum, quia utilitatem parit: homicidium vero nullum bonum habet conjunctum, ideoque propter se non expetitur, sed tantummodo ut per illud ad

adulterium, furtum, vel quid simile perveniri possit. Quamobrem tametsi desiderium occidendi peccatum sit gravissimum, Deus tamen illud peculiariter prohibendum non censuit, quia cum ipsum homicidium prohibitum sit, satis colligere est, etiam desiderium homicidii prohibitum esse. Deinde cum Deus inordinatis desideriis delectationum venerearum, ac furti aditum occluserit, consequenter etiam desiderium homicidii exclusit, utpote quod ordinariè non appetitur nisi ad delectationem aliquam vel utilitatem assequendam.

D. Scire velim, quare non eodem modo in humanis legibus atque in divinis desideria prohibeantur.

M. Ratio manifesta est, quia homines, etiamsi Pontifices aut Cæsares sint, corda tamen inspicere non possunt, sed exteriorem tantum

tum speciem contueri : quare cum cogitationes ac desideria dijudicare nequeant , non possunt ea etiam punire : adeoque æquum non est, ut ea prohibere attentent. At verò Deus , qui omnium hominum corda discernit , potest utique malas cogitationes ac desideria punire , & propterea etiam ea voluit in Decalogo prohibere.

CAP. VII.

Explicatio Præceptorum Ecclesiæ.

D. **A**Nne præter Decalogum alia præcepta observanda sunt ?

M. Imò verò : nimirum præcepta Ecclesiæ ; & sunt hæc.

1. Diebus Dominicis & Festis de præcepto , Missæ interesse.

2. In Quadragesima , Quatuor temporibus ac Vigiliis præceptis jejunare : ac diebus Veneris & Sabbati ab esu carnum abstinere.

H 4

3. Ad

3. Ad minimum semel in anno confiteri.

4. Semel in anno , idque circa tempus Paschæ S. Eucharistiam sumere.

5. Decimas Ecclesiæ solvere.

6. A nuptiis celebrandis abstinere temporibus vetitis : videlicet à prima Dominica Adventus usque ad Epiphaniam ; & à primo die Quadragesimæ usque ad Dominicam in Albis.

Porro de his præceptis nihil peculiare dicturus sum , tum quia facilia sunt , tum etiam quia de Missa, Confessione & Communionem , ac jejuniis in explicatione Sacramentorum acturi sumus.

C A P. VIII.

Explicatio Consiliorum Evangelicorum.

D. **V**elim edisseras , utrum præter præcepta Domini , sint etiam Consilia aliqua Evangelica ,
ad

ad perfectius vivendum accommodata.

M. Multa extant consilia sanctissima & utilissima, quorum beneficio præcepta perfectius observari queant; Sed tria sunt præcipua: Paupertas voluntaria, castitas & obedientia.

D. In quo consistit Consilium Paupertatis?

M. In eo quod quis nullam rem propriam habeat, postquam jam ante aut omnia bona sua in pauperes distribuit, aut certè in commune contulit, quod tantundem est ac si ea pauperibus distribuisset. Et hoc consilium Christus non modò verbis docuit, (a) sed etiam exemplo præivit. Idipsum Apostoli imitati sunt, (b) uti etiam primi omnes Christiani Hierosolymis tempore primitivæ Ecclesiæ habitantes. Denique omnes Religio-

H 5

(a) Matth. 19. 21. (b) Act. 4. 32.

si ad hujus consilij observationem voto se astringunt.

D. In quo situm est Consilium Castitatis ?

M. In eo quòd quis perpetuò castus esse velit , non solum ab omni genere peccati carnalis , sed & à matrimonio abstinendo. Quod consilium etiam Christus verbo docuit (a) & exemplo , quem D. Virgo , S. Joannes Baptista , omnesque Apostoli , postquam ad Apostolatatum ab illo vocati fuere , secuti sunt : uti etiam omnes Religiosi & sacris Ordinibus initiati particulare votum castitatis edunt.

D. In quo consistit Consilium Obedientiæ ?

M. In eo quod quis proprio iudicio renuntiet , ac propriæ voluntati (quod in S. Evangelio , seipsum abnegare vocatur) & in omnibus quæ Deo non repugnant , Superiori subjectus sit. Hoc consili-

(a) Matth. 27. 19.

um

um Salvator mundi docuit , non solum verbo , sed etiam exemplo , cū æterno Patri in omnibus obediuit ; (a) item matri suæ adhuc puer , & Josepho patri suo , non vero , cū ex Virgine natus sit Christus ; sed putatio , quia matris ejus sponsus erat. Et hoc est tertium consilium ad quod Religiosi omnes voto se astringunt.

D. Quare tria dumtaxat consilia principalia sunt , & nec plura nec pauciora?

M. Quia consilia illa principalia ad hoc serviunt, ut perfectionis, quæ in charitate fita est , impedimenta tollant : hæc autem impedimenta sunt tria , videlicet amor bonorum temporalium , qui per paupertatem tollitur ; amor voluptatum carnalium , qui per castitatem , & amor honoris ac potestatis, qui tollitur per obedientiam. Præterea

H 6

cum

(a) LUC. 2. 51.

cum homo tria tantum bonorum genera habeat , scilicet bona animi , bona corporis , & bona externa , tradendo Deo bona externa per paupertatem , bona corporis per castitatem , & bona animi per obedientiam , quicquid habet Deo sacrificat , & meliore modo qui in hac vita possibilis est , ad perfectionem charitatis assequendam se disponit.

C A P. IX.

Explicatio Sacramentorum Ecclesiae

D. **C**Ognitis jam satis , aspirantē Dei gratia tribus principalibus doctrinae Christianae partibus , restat , ut quartum explices , quae , si bene memini , de septem Ecclesiae Sacramentis est.

M. Quarta haec pars doctrinae Christianae utilissima est , ideoque necessarium ut eandem diligenter edis-

edifcas. Itaque scire te oportet magnum thesaurum in Ecclesia esse, septem scilicet Sacramenta, per quæ gratiam Dei impetramus, conservamus, augemus; & si eam nostrâ culpâ perdiderimus, recuperamus. (a) Quare declarare proposui, quid Sacramentum sit; quot sint numero; à quo instituta, & id genus alia: denique quodlibet Sacramentum in particulari explicabo.

D. Incipe explicare quid Sacramentum sit: id enim scire vehementer opto.

M. Sacramentum est sacrum quoddam mysterium, quo Deus nobis gratiam confert; & simul effectum invisibilem, quem gratia in anima nostra operatur, exterius repræsentat. (b) Si enim incorporei spiritus essemus, ut sunt An-

H 7

geli,

(a) Trid. præf. sess. 7. (b) Chryso-
homil. 38. in Matth.

geli, spirituali modo gratiam suam nobis conferret Deus : nunc verò cùm ex anima & corpore compositi simus , naturæ nostræ se attemperans , gratiam per actiones quasdam corporales nobis confert, quæ unà per exteriorem quandam similitudinem ut dictum est , interiorum effectum gratiæ nobis declarant. Verbi gratia , in Baptismo , qui unum est ex septem Sacramentis , corpus aqua abluitur, simulque S. S. Trinitas invocatur , & per cæremoniam illam ablutionis confert Deus gratiam , & animæ baptizati infundit ; significatque quòd quemadmodum aqua lavat corpus, sic etiam gratia lavet animam , & ab omni peccato expurget.

D. Si rectè intellexi , ut res aliqua Sacramentum sit, triplex conditio requiritur : primò cæremonia aliqua sive actio externa. 2. ut per illam Deus conferat gratiam. 3. ut illa

illa cæremonia seu actio similitudinem habeat cum effectu gratiæ, & sic eum exterius repræsentet atque significet.

M. Optimè hoc intellexisti; sed ulterius scire debes, quod hæc Sacramenta universim sint septem numero, videlicet: (a) Baptismus, Confirmatio vel Chrisma, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema Unctio, Ordo, Matrimonium. Ratio verò quare septem sint, est hæc: Quia Deus eo modo procedere voluit in danda vita spiritali, quo solet in corporali: quantum autem ad corporalem vitam spectat primò necessarium est nasci. 2. crescere. 3. nutrirî. 4. Si quo morbo vitietur homo, medicinam accipere. 5. Si fortè pugnandum est, armari. 6. Necessarium est esse aliquem qui natos & augmentatos regat ac gubernet. 7. Ut sint qui ad multiplicationem humani generis incum-

(a) *Irid, sess. 7. can. 2.* cum-

cumbant : nisi enim demortuis alij nascendo succederent , humanum genus brevi interiret.

Sic quoque quod ad spiritualem vitam attinet , primò necesse est nasci in nobis gratiam Dei , quod per Baptismum fit. 2. Ut illa gratia crescat & roboretur , quod fit per Confirmationem. 3. Ut nutriatur ac sustentetur quod S S. Eucharistia præstat. 4. Ut si quando perdita fuerit recuperetur , quod medicina Poenitentiae efficit. 5. Ut in articulo mortis contra hostem infernalem armemur , qui magis illo tempore , quàm quovis alio nos infestat , quod per Extremam-unctionem fit. 6. Ut quis sit in Ecclesia qui nos in vita illa spiritali regat ac gubernet , quod Ordinis est. 7. Ut sint in Ecclesia qui multiplicationi humani generis sanctè intendant , quò sic fidelium numerus augeatur , quod fit per Sacramentum Matrimonij.

D, Quis

D. Quis quæso res adeo mirandas invenit ac instituit?

M. Sacramenta hæc adeo admiranda à sola divina Sapientia adinveniri & à solo Deo, qui etiam solus gratiam dare potest, institui potuerunt. (a) Ideoque Christus Dominus, qui simul Deus & homo est, illorum inventor est & institutor. Præterea omnia Sacramenta sunt veluti quidam canales per quos derivatur in nos virtus Passionis Christi: certum autem est neminem posse thesaurum Passionis Christi alio modo vel per alia media dispensare, quam per ea quæ Christus instituit.

D. Scire desidero, an tempore legis veteris aliqua Sacramenta fuerint, & an adeo præstantia ac nostra.

M. In veteri Testamento Sacramenta multa fuerunt; sed in quatuor

(a) Trid. sess. 7. can. 1.

tuor à nostris discrepabant. (a) Primò erant plura numero , ideoque lex vetus difficilior erat lege nova.

2. Erant illa nostris observatu difficiliora. 3. Erant obscuriora ;

ideoque pauci , quid significarent , intelligebant : at nostra adeo clara sunt , ut quilibet ea capere possit.

4. illa non conferebant gratiam , uti nostra conferunt , sed solùm illam præfigurabant & promitte-

bant. Quare Sacramenta nostra multò excellentiora sunt utpote pauciora , facilia , clariora & efficaciora.

D. Dic ulterius quodnam inter hæc septem Sacramenta sit præstantissimum.

M. Omnia præstantia sunt & magna , & quodlibet excellentiam aliquam habet sibi propriam. Omnium maximum est S S. Eucharistia, quia continet authorem gratiæ

ac

(a) Trid. sess. 7. can. 1. Aug. Ep. 116.

ac omnis boni , qui Christus Dominus noster est. Si tamen necessitatem spectes , Pœnitentia & Baptismus sunt omnium maximè necessaria. Si dignitatem eorum qui Sacramentorum ministri sunt, consideres , digniora sunt reliquis Confirmatio & Ordo , quia hæc ordinariè non nisi ab Episcopis conferri possunt. Si spectes facilitatem , facillima est Extrema. unctio, quippe in qua peccata sine labore pœnitentiæ remittuntur. Si denique significationem urgeas , maximum est Matrimonium , quòd unionem Christi cum Ecclesia significet.

De Baptismo.

D. Nunc ergo si ita placet ad explicationem primi Sacramenti progredere : & primò dic quare illud vocetur Baptismus.

M. Vox Baptismus Græca est, & tantum valet ac Latine , ablutio.

Vox

Voluit autem Ecclesia hoc nomen Græcum retinere, quia verbum, ablutio nimis commune est, ejusque usus, etiam in rebus vilissimis. Quare ut hoc Sacramentum proprium suum nomen haberet, & per illud melius cognosceretur, & magis honoraretur, vocatum est Baptismus.

D. Quænam requiruntur ad conferendum Baptismum.

M. Requiruntur ad minimum tria, bene tibi ediscenda: quia uti postea dicemus, in certis casibus quilibet baptizare potest: unde necessarium est quemlibet scire quomodo id faciendum sit. Primo requiritur aqua vera & naturalis, quæ baptizandus perfundatur. 2. requiritur ut eo tempore quo is aqua tingitur, hæc verba pronuntientur: Ego te baptizo, in nomine Patris; & Filij, & Spiritus sancti. 3. ut baptizans intentionem habeat verè,

re baptizandi, id est, conferendi hoc Sacramentum quod Christus instituit, & quod S. Ecclesia, quando baptizat, conferre solet. Unde si quis intentionem jocandi tantum habeat, aut aliquas dumtaxat corporis sordes abluendi, gravissimum peccatummitteret, & infelix illa persona revera Sacramentum Baptismi non acciperet.

D. Quos effectus operatur Baptismus?

M. Tres sequentes: primus est, quod perfecte renover hominem, conferendo illi gratiam Dei, per quam ex filio diaboli in filium Dei, & ex peccatore in justum transit. Neque solum animam ab omni macula culpæ expurgat, sed eandem etiam à pœna inferni ac purgatorij liberat: adeo ut si quis statim à suscepto Baptismo moriatur, illico ad coelos ascendat, non secus ac si nunquam peccato obnoxius

xius fuisset. Secundus est, quòd certum quoddam spirituale signum seu characterem in anima relinquat, qui nunquam deleri potest, & per quem semper cognoscitur fuisse baptizatus: & de numero ovium Christi, etiam is qui ad inferni poenas damnatus est: sicut in hoc mundo ex stigmate seu cauterio noscunt homines, cujusnam sint quælibet mancipia, vel animalia. Quæ etiam causa est, quare Baptismus iterari non possit: quia nunquam deperditur, cùm effectus ipsius semper animæ impressus remaneat. Tertius est, quod homo per Baptismum Ecclesiam ingreditur, omniumque ejus bonorum tanquam verus illius filius particeps fiat, faciatque professionem quod Christianus esse velit, iisque omnibus obedire, qui Christi vice Ecclesiam gubernant.

D. Ad quem propriè spectat Baptismum conferre? M.

M. Hoc spectat ad Sacerdotem ex officio , & præfertim ad illum cui cura animarum incumbit. At si Sacerdos præsens non sit, ad Diaconum pertinet : & in casu necessitatis , quando subest periculum ne infans sine Baptismo decedat, cui-libet incumbit, ut Sacerdoti sic laico , ut viro , sic fœminæ. In quo tamen semper hic ordo servandus est, ut non baptizet fœmina, si vir adsit; nec laicus, si adsit Ecclesiasticus : & ex Ecclesiasticis , ille baptizet qui gradu superior est.

D. Miror Baptismum infantibus primum natis conferri , utpote qui nesciunt quid accipiant.

M. Tanta est Baptismi necessitas, ut si quis sine illo , aut saltem ejus voto vel desiderio moriatur , coelum intrare nullo modo possit. Quia ergo infantes facillimè mori possunt , & solent, neque capaces sunt ut Baptismum desiderent, ideo
ne-

neceſſe eſt illos quantocius bapti-
zari. Et quamvis non cognoſcant
id quod recipiunt, hoc tamen ſup-
plet Eccleſia, quæ mediantibus
compatre & commatre reſpondet,
ſpondetque pro illis, quod ſufficit.
Quemadmodum enim per Ada-
mum in peccatum prolapſi ſumus,
Deique gratia excidimus, tametiſi
id neſciremus: ſic quoque Deo pla-
cuit ut mediante Baptiſmo & Eccle-
ſia à peccato liberemur, & in ejus
gratiam, etiam minime id intel-
ligentes, reſtituamur.

D. Quid per compatrem & com-
matrem intelligis, quorum jam-
iam feciſti mentionem, & quod eſt
eorum officium?

M. In collatione Baptiſmi, ex
veteri laudataque Eccleſiæ conſue-
tudine ſemper aſſiſtit vir, qui Com-
pater vocatur, id eſt, alter pater;
& mulier, quæ vocatur Comma-
ter, hoc eſt, altera mater: & illi
duo,

duo , sive alter illorum tenent infantulum baptizandum , respondentque pro illo , dum Sacerdos sciscitatur ex infantulo , num baptizari velit , num credat articulos fidei , & similia. Postmodum verò ubi jam infans adoleverit , compater & commater tenentur curam illius gerere , fideique præcipua capita , & bonos mores docere , si in eo parentes ejus fuerint negligentes. Præterea observandum etiam est , quod in Baptismo compater & commater, uti & ille qui baptizat, cum baptizato ejusque patre ac matre spirituales cognationem contrahant.

De Confirmatione.

D. Satis de Baptismo egimus : dic nunc quid sit Confirmatio, quod est secundum Sacramentum.

M. Secundum Sacramentum Confirmatio vocatur , quia effectus illius est hominem confirmare in fide,

ut paulo post dicemus. Vocatur etiam Chrisma, quod Græcum nomen est, & unctiōnem significat: quia in hoc Sacramento frons inungitur. Nam sicut in Baptismo, baptizandus aqua abluitur, ad significandum quod in eo Dei gratia animam à peccati maculis abluat: sic in Confirmatione frons inungitur, ut significetur Dei gratiam in hoc Sacramento animam quoque inungere, hujusque unctiōnis virtute illam confirmare, ut bellum cū dæmone gerere, fidemque Christianam audacter, citra ullum tormentorum aut mortis metum profiteri possit.

D. Quo tempore recipiendum est hoc Sacramentum?

M. Quando ad usum rationis homo pervenit: tunc enim fidem profiteri incipit, & ut confirmetur ac stabiliatur in gratia Dei, opus habet.

D. Aliud.

D. Aliudne aliquid hoc Sacramentum in anima operatur, præterquam quod suscipientem roborat?

M. Relinquit etiam fixum impressumque in anima signum seu characterem, qui in æternum eradi nequit: ideoque non nisi semel recipi hoc Sacramentum potest.

D. Quid opus est alio signo impresso in anima? an non sufficit character Baptismi?

M. Non sine causa imprimitur secundum hoc signum: quia per primum solum cognoscitur homo Christianus esse, & de Christi familia: at verò per secundum hoc signum miles Christi esse cognoscitur: quodque ideo signum Imperatoris sui in anima portet, quemadmodum milites in vestibus solent. Et hi qui suscepto hoc Sacramento, ad inferos descendunt, maxime confundentur, eò quòd
I 2 qui.

quilibet visurus sit, tales professione ac Sacramento milites Christi fuisse, & postea perduelles factos tam foedè rebellasse.

De sanctissima Eucharistia.

D. Explica nunc tertium Sacramentum. Et primum dic mihi, quid significet Eucharistia.

M. Eucharistia vox Græca est, & significat gratam memoriam, aut gratiarum actionem: quia in illo mysterio memoria fit, & gratiarum actio de excellentissimo beneficio sanctissimæ Passionis Salvatoris nostri, & simul verum Corpus & Sanguis Domini nobis datur, pro quo perpetuas Deo gratias agere obligamur.

D. Explica mihi plenius, quid in hoc sanctissimo Sacramento contineatur: ut cognita ejus excellentia tanto magis id venerari possim.

M. Hostia quam in Altari vides,
ante

ante consecrationem nihil est aliud, quàm medica panis particula, ex subtili materia in rotunditatem formata. Sed quamprimum Sacerdos consecrationis verba protulit, in hostia verum Corpus Christi invenitur. Et quia Corpus Christi vivum est, & Divinitati in Persona Filij Dei unitum; ideo simul in corpore sanguis, anima, & ipsa Divinitas invenitur; adeoque totus Christus Deus & homo in ea existit. Pari modo in calice ante consecrationem nihil aliud est, quam paululum vini, modicâ aquâ permixtum: at verò factâ consecratione, invenitur in calice verus Sanguis Christi. Et quia hic Sanguis extra corpus non est, ideo simul in calice cum sanguine est corpus, & anima, ipsaque Christi Divinitas, & sic totus Christus Deus & homo similiter in ea reperitur.

D. Video tamen hostiam post

consecrationem speciem panis retinere, uti prius, & quod in calice est, speciem vini.

M. Ita est: remanet enim in hostia figura, color, & sapor panis, ut prius: sed nequaquam ibi est ipsius panis substantia quæ erat prius: ideoque sub specie panis, panis non est; sed verum Corpus Christi. Illustrabo rem similitudine, ut eam intelligas. Audisti haud dubiè uxorem Loth in statuam salis conversam esse: quisquis hanc statuam intuebatur, speciem, figuramque uxoris Loth videbat, quæ tamen uxor Loth amplius non erat, sed sal sub specie mulieris. Quemadmodum ergo in hac conversione, substantia intrinsecus mutata fuit, & species mulieris extrinsecus servata; sic quoque in hoc mysterio accidit. Mutatur enim interior substantia panis in corpus Christi; & simul exterior panis

panis species eadem permanet quæ ante fuit. Idem de calice intelligendum est, scilicet figuram, saporem, odorem vini adesse, non tamen vini substantiam, sed sub vini specie, sanguinem Christi.

D. Res magna videtur & admiranda, quod magnum corpus, quale est corpus Christi, sub exigua specie hostiæ consecratæ possit consistere.

M. Res magna est, fateor: sed major est Dei potentia, quæ utique majora potest præstare, quam nos possimus intelligere. Unde Christus quando in Evangelio affirmat Deum efficere posse, ut camelus, quod est animal majus equo, per foramen acus transeat, adjungit: Apud homines hoc impossibile est; apud Deum autem omniaabilia sunt. (a)

D. Explica precor aliquo exemplo,

I 4

plo,

(a) Matth. 19. 26.

plo, quo modo possibile sit Christi corpus in tot hostijs esse, quot in adeo diversis per totum mundum Altaribus reperiuntur.

M. Non est necessarium ut mira Dei opera intelligamus, sed sufficit illa credere: quandoquidem certum sumus quod Deus nos decipere non possit. Nihilominus exemplum ad tuam consolationem producam. Anima nostra indubiè unica est, quæ tamen tota est in omnibus membris corporis; tota in capite, tota in pedibus, & tota etiam in quavis minima corporis parte. Quid ergo mirum est Deum facere posse, ut corpus Filij sui in multis hostijs existat, quando per eandem ejus potentiam una eademque anima, tota & indivisa, in tam diversis longeque distitis à se mutuo corporis membris esse potest. Legitur in vita S. Antonij de Padua, illum cum aliquando in quadam civitate

Ita-

Italiae concionaretur, simul in Portugallia per Dei potentiam fuisse, ut aliquod bonum opus ibi perageret. Si ergo Deus potuit efficere ut S. Antonius in propria sua forma simul esset in tam dissitis locis, quare non posset efficere, ut Christus simul sit in multis hostiis.

D. Dic mihi si placet, an Christus descendat de cœlo quando venit in hostiam, an vero nihilominus etiam in cœlo remaneat.

M. Quando Christus in S. Hostia esse incipit, non descendit de cœlo, sed per divinam potentiam simul in cœlo & in hostia existit. Sume exemplum ab anima humana. Infans paucorum dierum minimus est, ut scis, & vix unius palmi mensuram excedens: postea excrescit, & duos palmos excedit. Nunc peto, utrum anima quæ prius in uno palmo residebat, illum deseruerit, ut ad secundum palmum pervene-

rit, an non? Certum est quòd illud non deseruerit, neque ad secundum se extenderit, cum sit indivisibilis. Igitur retinendo primum palmum acquisivit secundum. Sic etiam Christus non relinquit cœlum, ut ad hostiam veniat; nec unam hostiam deserit, ut in alia esse possit, sed simul invenitur in cœlo & in omnibus illis hostiis.

D. Jam satis intellexi quid in **SS.** hoc Sacramento contineatur: nunc scire desidero, quid ad dignam ejus sumptionem requiratur.

M. Requîruntur tria. Primum est, ut suscipiens confessus sit, & in gratia Dei esse studeat, quando ad hujus Sacramenti susceptionem se parat. Quia inter cæteras causas, quare hoc Sacramentum detur sub specie panis, una est, ut intelligamus illud non mortuis dari, sed viventibus, ad gratiam Dei in homi-

ne nutriendam, augendamque. Secundum est, ut omnino sobrius simus: videlicet ut à medio noctis ab omni cibo & potu, etiam aquæ modicæ abstinuerimus. Tertium est, ut intelligamus id quod agimus, & devotio-rem erga tantum Sacramentum habeamus. Propterea enim illud non datur pueris, nec ulu rationis destitutis.

D. Quoties ad hujus Sacramenti perceptionem obligamur?

M. Ecclesia ad minimum semel in anno, idque circa festum Paschæ ad hujus SS. Sacramenti susceptionem nos obligat: (a) expedit tamen illud sæpius, iuxta consilium Confessarij sumere.

D. Explica mihi fructum, qui ex hoc Sacramento capitur: & finem propter quem est institutum.

M. Propter tres causas instituit

I 6

Chri-

(a) Cap. Omnis utriusque, de poenitent. & remiss.

Christus hoc Sacramentum. Prima est ut sit cibus animæ. Altera ut sit Sacrificium novæ legis. Tertia ut sit perpetuum memoriale, & sui erga nos amoris pignus charissimū.

D. Quem effectum operatur, in quantum est cibus animæ?

M. Illum operatur effectum, quem cibus corporalis in corpore: quare etiam sub specie panis datur. Nam sicut panis conservat calorem naturalem, in quo vita corporis est sita, sic quoque SS. hoc Sacramentum, quando dignè recipitur, conservat augetque charitatem, in qua consistit sanitas, vita animæ.

D. Quem effectum operatur in quantum est Sacrificium?

M. Mundum Deo reconciliat, multaque beneficia, non pro vivis tantum, sed etiam pro defunctis in Purgatorio degentib⁹ obtinet. (a) In
vete-

(a) Chrys. in Ps. 95. Aug. l. 9. advers. leg. c. 20.

veteri Testamento offerebantur Deo varia sacrificia animalium , in quorum locum in novo Testamento successit Sacrificium Missæ , in quo , per manus Sacerdotum offertur Deo Sacrificium acceptissimum Corporis & Sanguinis Filij sui, qui per omnia illa veteris legis Sacrificia præfigurabatur.

D. Quem effectum operatur , quatenus memoriale est ac pignus divini erga nos amoris ?

M. Reddit nos memores tanti beneficii , & ad redamandum tantopere nos amantem accendit. Et ideo quemadmodum in veteri Testamento voluit Deus , ut Hebræi non solum manducarent manna , quod eis de cœlo pluerat , sed etiam ut illud in vase aliquo conservarent ad perpetuam omnium beneficiorum memoriam , quæ ab eo in e-
ductione ex Ægypto acceperant.

I 7

Sic

(a) *Exod. 16. 33.*

Sic etiam voluit Christus, ut Sacramentum hoc sanctissimum non solum à nobis sumatur, sed etiam ut asserveretur in Altari, & interdum in Processionibus circumferatur, ut quoties illud aspexerimus, infiniti ejus erga nos amoris recordemur.

At verò in particulari loquendo, Missa est universale quoddam compendium totius vitæ Christi, ne illa nobis unquam è memoria elabatur.

D. Scire aveo, quomodo Missa compendium sit totius vitæ Christi, sic enim majori cum devotione & attentione illi assistam.

M. Dicam brevissimè. Introitus Missæ significat desiderium S S. Patrum de adventu Christi. Kyrie eleyson significat voces eorundem Patriarcharum & Prophetarum, adventum Messiae tamdiu desideratum à Deo petentium. Gloria in Excelsis, significat Nativitatem Christi.

Christi. Oratio verò seu collecta proximè subsequens, significat præsentationem & oblationem ejus in templo. Epistola ad sinistrum cornu Altaris dici solita, prædicationem S. Joannis Baptistæ, invitantis homines ad Christum. Graduale, conversionem significat quorundam per prædicationem D. Joannis. Evangelium in dextero cornu Altaris legi solitum, prædicationem Christi denotat, qua nos à sinistris ad dextram, hoc est, à temporalibus ad æterna, & à peccato ad gratiam traduxit. Ad illud etiam adferuntur luminaria, & thus, ut significetur S. Evangelium mundum illuminasse universum, illumque bono odore gloriæ Dei replevisse. Credo, conversionem Apostolorum, aliorumque Christi Discipulorum significat. Secretæ orationes, quæ immediatè post Credo sequuntur, occultas machinationes.

nationes Judæorum contra Christum significant. Præfatio quæ solet alta voce cantari, & finiri per Osanna in excelsis, significat solemnem ingressum Christi in Jerusalem ipso die Palmarum. Secreta illa quæ proximè excipiunt Præfationem, Passionem Domini repræsentant. Elevatio hostiæ docet, quomodo Christus in Crucem sublatus sit. Pater noster, orationem ipsius in Cruce pendentis. Hostiæ fractio, vulnerationem Christi per lanceam factam. Agnus Dei significat planctum sanctarum Mulierum in depositione Christi de Cruce. Communio Sacerdotis, Christi sepulturam denotat. Cantus ille qui communionem magno cum gaudio sequitur, Resurrectionem Domini designat. Ite Missa est, Ascensionem. Benedictio Sacerdotis adventum Spiritus sancti refert. Evangelium quod in fine

Missæ

Missæ legitur, significat prædicationem Apostolorum, quando repleti Spiritu sancto cœperunt prædicare Evangelium per totum mundum, atque ita conversioni Gentium initium dederunt.

De Pœnitentia.

D. Sequitur quartum Sacramentum, quod vocatur Pœnitentia. Dic mihi quid Sacramentum hoc sit?

M. Pœnitentia tria significat : primò certam quandam virtutem, per quam homo dolet de peccatis suis : & contrarium vitium, impœnitentia dicitur, cùm de peccato dolere non vult. Pœnitentia significat pœnam & afflictionem illam, quam homo in se suscipit, ut Deo pro peccatis suis faciat satis. Et sic dicimus illum magnam pœnitentiam facere, qui multis jejunijs & asperitatibus se exercet. 3. Pœnitentia significat Sacramentum à Chri-

Christo institutum, per quod eorum peccata remittuntur, qui post Baptismum gratiam Dei perdiderunt, de iis tamen dolent, & ad gratiam redire desiderant.

D. In quonam hoc Sacramentum principaliter consistit?

M. In duobus, videlicet Confessione peccatoris, & absolutione Sacerdotis. Christus enim super peccata à suscepto Baptismo commissa iudices constituit Sacerdotes, (*) vultque eos suo loco auctoritatem ea remittendi habere, hac tamen conditione, ut peccator rite dispositus illa confiteatur. Hoc ergo Sacramentum in eo consistit, quòd quemadmodum homo peccata sua exterius confitetur, & Sacerdos exterius absolutionem pronuntiat; sic quoque Deus median-
tibus verbis Sacerdotis, animam à nodo peccati quo erat ligata, interius

(*) Ioan. 20. 23.

rius solvat , eique gratiam suam infundat , & à reatu poenæ infernalis , cui erat obnoxia , liberet.

D. Quænam requiruntur, ut hoc Sacramentum debite recipiatur?

M. Tria , nimirum Contritio , Confessio , & Satisfactio , quæ sunt tres partes poenitentiae.

D. Quid significat Contritio ?

M. Significat quod durum peccatoris cor emolliatur , & veluti rumpatur præ dolore offensæ in Deum factæ. Verum contritio specialiter duo complectitur , quorum neutrum sine altero sufficit : primum est, ut peccator de peccatis omnibus post Baptismum admissis revera doleat. Quare necesse est conscientiam suam , omnesque actiones suas diligenter examinare , & dolere quod illas ad regulam divinæ legis non conformaverit. Alterum , ut firmum propositum faciat non peccandi de cætero.

D. Quid

D. Quid sibi vult Confessio ?

M. Quod peccatori satis esse non debeat contritionem habere , sed insuper se debeat ad Sacerdotis pedes abjicere , sicut Magdaléna se ad pedes Christi abjecit ; (a) & confiteri peccata sua veraciter , nihil addendo nec minuendo , nec mendacium aliquod immiscendo. Deinde cum simplicitate , neque se excusando neque culpam in alium rejiciendo , nec verba superflue multiplicando. Tertiò cum integritate , omnia scilicet dicendo , nec præ pudore ullum omittendo : item numerum cujusque peccati , & graves circumstantias , quantum quidem recordari poterit explicando. Denique cum verecundia ac humilitate : non perinde ac si historiam aliquam narraret peccata sua narrando , sed ea velut abominanda quædam , & homine Christiano indigna facta recen-

(a) *LUC. 7. 38.*

confendo, humiliterque indulgentiam eorum postulando.

D. Quid sibi vult Satisfactio?

M. Quod peccator accedere debeat cum animo poenitentiam faciendi, voluntarieque acceptandi poenam illam, quam Confessarius imposuerit, eamque quantocius adimplendi considerans magnam sibi gratiam à Deo fieri, quod æternam Inferni poenam indulgear, poenaeque temporali contentus sit, multo utique quam peccata mereantur minore.

D. Dic quaeso, quem fructum afferat hoc Sacramentum.

M. Quatuor fructus maximos ex hoc Sacramento percipimus. Primus est ille de quo jam diximus, quòd Deus peccata post Baptismum commissa nobis remittat, mutetque poenam æternam in Inferno tolerandam, cum temporali in hac vita vel Purgatorio luenda. Alter est,

est , quod bona opera à nobis in gratiæ statu facta , & per peccatum deperdita, mediante hoc Sacramen- to nobis restituantur. Tertius , quod absolvamur ab Excommuni- catione si forte in eam inciderimus. Nam scire debes , Excommunica- tionem poenam esse gravissimã , ut- pote quæ nos orationibus Eccle- siæ priveret , & Sacramentorum u- su , & conversatione fidelium , ac denique Ecclesiastica sepultura. Ab hac adeo formidabili poena , per Sacramentum Pœnitentiæ libera- mur , vigore auctoritatis , quam Confessarij ab Episcopo aut Sum- mo Pontifice acceperunt. Quamvis absolutionem illam ab Excommu- nicatione , etiam extra Sacramen- tum , & à Præfato etiam non Sa- cerdote habere possimus. Quar- tus & ultimus fructus est, quod per hoc Sacramentum capaces fiamus thesauri Indulgentiarum , quem fre-

frequenter Pontifices Summi dispensant.

D. Quid est Indulgentia?

M. Indulgentia est liberalitas quædam, qua Deus, mediante Vicario suo, erga Fideles utitur, dum temporalem illis pœnam remittit, aut totam, aut ex parte, ad quam sive in hoc mundo, sive in Purgatorio tolerandam erant obligati.

D. Quid requiritur ut quis Indulgentiis gaudere possit?

M. Ut homo sit in statu gratiæ; quòd si se peccato novit obnoxium, ut confiteatur. Item ut adimpleat omnia quæ Summus Pontifex in concessione Indulgentiarum requirit.

D. Quoties ad Sacramenti Pœnitentiæ receptionem obligamur?

M. Ecclesia cuilibet ad minimum semel in anno Confessionem præci-

cipit. (a) Sed & præterea toties necessarium est confiteri, quoties quis S. Eucharistiam sumere proponit, qui conscientiam habet peccati mortalis. Similiter in mortis articulo, aut quando quis aliquid aggreditur cui periculum mortis subest. Præter istas obligationes, bonum est frequenti Confessione conscientiam expurgare, præsertim quum illi qui rarò confitentur, maxima cum difficultate id bene facere possint.

D. Unum superest quod rogem, quæ nimirum illa bona, Deoque grata opera sint, quibus satisfaciamus pro peccatis.

M. Omnia illa ad tria præcipua reducuntur, quæ sunt Oratio, jejunium, & eleëmofyna: sic enim Angelus Raphaël Tobiam docuit. (b) Et ratio est, quia cum homo habe-

(a) Cap. Omnis uir, de pæn. & remiss. (b) Tob. 12. 8.

habeat animam, corpus, bonaque externa; oratione Deo offert bona animæ, jejunio bona corporis, eleëmofynâ verò bona externa. Orationis nomine etiam intelligitur, audire Missam, dicere septem Psalmos pœnitentiales, Officium Defunctorum & similia. Per jejunium, accipiuntur etiam omnes aliæ asperitates corporales, ut cilicia, disciplinæ, humi-cubationes, peregrinationes & his similia. Per eleëmofynam denique, quodlibet charitatis officium intelligitur, quod quis proximo propter amorem Dei exhibet.

D. Quid ad jejunium benè instituendum requiritur?

M. Tria, nimirum semel in die cibum sumere, idque circa meridiem, & quidem quo tardiùs eo meliùs: denique abstinere à carnibus: ac item ovis & lacticiiniis in Quadragesima.

K

D. Est.

D. Estne melius his operibus pro seipso satisfacere , an verò indulgentiarum se participem red-
dere ?

M. Melius est operibus istis pro se satisfacere , quia per Indulgentiam satisfacit quis solum pro obligatione poenae aeternae ; at verò istis operibus & Deo satisfacit , & aeternam simul vitam meretur. Sed omnium optimum est utrumque adhibere : hoc est , & quoad possibile fuerit pro seipso satisfacere , & nihilominus de Indulgentiis lucrandis studere

De Extrema-unctione.

D. Quid est Extrema-unctio ?

M. Extrema - unctio est Sacramentum , quod ad infirmorum usum Christus instituit. Dicitur unctio , quia in eo consistit, ut oleo sancto ungatur infirmus , & certae preces super eo dicantur. Quod autem
tem

tem unctio extrema dicatur , inde est , quòd inter omnes unctiones in Sacramentis adhiberi solitas ultima sit. Nam prima in Baptismo fit , altera in Confirmatione , tertia in Sacerdotio , ultima denique in infirmitate. Potest etiam dici extrema , quia in extremo vitæ confertur.

D. Qui sunt hujus Sacramenti Effectus?

M. Tres : Primus est , peccata remittere , quæ à susceptione aliorum Sacramentorum quandoque remanent : hoc est , ea quæ ignoravit , aut quorum memoriam non habuit : quæ si sciret ac meminisset , ex animo detestaretur ac confiteretur. Secundus est recreare infirmum illoque tempore confortare quo ab infirmitate opprimitur , & dæmonum tentationibus infestatur. Tertius est sanitatem corporis restituere , si ita ad æternam in-

firmi salutem expediat. Et hi tres effectus in oleo demorantur cujus in hoc Sacramento usus est : oleum enim confortat , refrigerat & sanat.

D Quo tempore suscipiendum est hoc Sacramentum ?

M. Multi hîc graviter errant , dum nolunt hoc Sacramentum suscipere priusquàm jam cùm morte luctentur : cùm tamen verum tempus illud suscipiendi sit , quando medici judicant infirmitatem periculosam esse , nec humana remedia , quæ ad manum sunt , sufficiant : tunc enim ad divina recurrendum est. Unde frequenter accidit ut infirmus Olei sancti beneficio confanescat. Quare etiam non debet hoc Sacramentum peti , si mortis periculum non appareat : multò autem minus tam diu debet expectari , quoad omnis spes convalescentiæ evanescat. Et hæc est ratio quare Oleum sanctum non
detur

detur iis qui per sententiam Judicis ad mortem damnati sunt : tum quia non ægrotant , tum quia nullam longioris vitæ spem habent.

De Sacramento Ordinis.

D. Quid est Sacramentum Ordinis ?

M Est Sacramentum, quo potestas confertur consecrandi S S. Eucharistiam , & reliqua Sacramenta populo administrandi ; aut saltem ex officio iis ministrandi , qui ejusmodi potestatem receperunt. Vocatur Ordo , quia in hoc Sacramento multi sunt gradus , alter alteri subordinatus , ut Ordo Sacerdorum , Diaconorum , Subdiaconorum & aliorum , qui his sunt inferiores. Sed nihil opus est nos hæc fusiùs explicare , quia hoc Sacramentum non est omnium , sed illorum tantùm , qui maturæ ætatis sint , tantæque eruditionis , ut

in Christiana doctrina ulterius instrui non debeant , sed ad illos potius spectet alios in his ipsis erudire.

De Sacramento Matrimonij.

D. Quid est Sacramentum Matrimonij ?

M. Sacramentum Matrimonij . est conjunctio maris & foeminae , conjunctionem Christi cum Ecclesia in Incarnatione , & Dei cum anima per gratiam repræsentans & significans.

D. Qui sunt effectus hujus Sacramenti ?

M. Primò confert gratiam , ut vir & mulier bene sibi convivant , & mutuò se ac spiritualiter ament , sicut Christus amat Ecclesiam , & Deus animam fidelem ac justam. 2. Confert gratiam , ut filios in timore Domini educare possint & velint. 3. Adeo firmum vinculum statuit inter virum ac mulierem, ut
nullo

nullo modo solvi possit : sicut nec
vinculum quod intercedit inter
Christum & Ecclesiam. Unde se-
quitur neminem dispensare posse ,
ut maritus , relictâ priore conjugē ,
aliam sibi societ : neque ut uxor
priore marito relicto alteri nubat.

D. Quid requiritur ad constitu-
endum Matrimonium ?

M. Tria. Primum est , ut utra-
que persona sit habilis ad conjunc-
tionem , ejusque capax : videlicet
ut ætatem legitimam habeant , nec
se mutuò ad quartum usque con-
sanguinitatis gradum attingant ,
nec solennē votum castitatis edi-
derint , & similia. Secundum , ut
in contractu Matrimonij testes ad-
hibeant , & præsertim proprium
Parochum , seu Pastorem curam
animarum gerentem. Tertium ,
ut consensus utriusque partis liber
sit , nec gravi metu coactus , sitque
verbis certis , aut simili signo æ-

qui valente expressus. Quod si vel unum ex his tribus desit, Matrimonium erit invalidum.

D. Utrum melius est, Matrimonium inire, an servare Virginitatem?

M. D. Paulus hoc dubium explicavit, dicens: (a) Qui Matrimonio jungit virginem suam, bene facit: & qui non jungit melius facit: scilicet virginitatem conservando. Et ratio est: quia Matrimonium est res humana: (b) Virginitas verò Angelica: Matrimonium secundum naturam, & virginitas supra naturam. (c) Nec solum virginitas, sed viduitas Matrimonium præcellit. Unde quod Salvator noster in quadam parabola dixit, Semen in terram bonam jactum, attulisse in uno agro fructum trigesimum, in alio sexagesimum, in tertio

(a) I. Cor. 7. 38. (b) Amb. l. 2. de Virg. (c) Matth. 13. 8.

tertio verò centesimum, S S. Doctores (a) sic explicant, ut fructum trigesimum tribuant Matrimonio, sexagesimum viduitati, virginitati verò centesimum.

C A P. X.

De Virtutibus in genere.

D. **E**Xplicatis jam quatuor præcipuis doctrinæ Christianæ partibus scire cupio; num aliud præterea discendum restet?

M. Quatuor partes à me hætenus explicatæ scitu necessariae sunt: præter quas & alia sunt scitu admodum utilia, & ad finem quo tendimus adipiscendum, scilicet ad beatitudinem, maximè conducentia. Ut sunt virtutes & vitia: Item bona opera & peccata. Tamen si enim inter Symbolum Apostolorum ac Decalogum explicandum etiam de

K 5

his,

(a) Cypr. de hab. Virg. Hieron. l. in Iovin. Aug. ser. de Virg. c. 24.

his, saltem in confuso, egerimus :
valde tamen conducet de iis distin-
gère & in particulari differere.

D. Dic ergo quid sit Virtus.

M. Virtus est qualitas quæ in ani-
mam recipitur, & habentem bo-
num facit. Et sicut scientia Philo-
sophica bonum Philosophum effi-
cit, & ars bonum artificem : ita
quoque virtus facit ut quis bonus
homo evadat : & faciliter, promptè
ac perfectè bene operetur. Contrà,
qui virtute caret, tametsi interdum
bonum operetur, non tamen nisi
cum difficultate magna & imper-
fectione operabitur. Sume exem-
plum. Virtus similis est arti, ejus-
que usui : vides aliquem pulsandæ
cytharæ aut testudinis peritum ? is
elegantissimè, magnaque cum fa-
cilitate ludet, tametsi chordas non
videat : quod si quis alius artis ig-
narus id attenter, poterit quidem
fides pulsare & ludere, non tamen
ex-

expeditè nec benè. Sic quoque qui habet virtutem, v.g. temperantiæ, magna cum facilitate ac gaudio, ubi opus fuerit horam convenientem expectans perfectè jejunabit: neque aliis quàm concessis cibis, idque semel dumtaxat in die vescetur: sed qui hanc virtutem non habet, aut è contrario gulosus est, illi jejunium durissimum videbitur: & licet jejunet, non poterit tamen debitam prandendi horam expectare: vesperi autem cum tantum semel ei bibendum esset, tantam collationem faciet, ut parum distet à cœnâ.

D. Quot sunt Virtutes?

M. Multæ: principales tamen, & ad quas reliquæ omnes reducuntur, sunt septem: nimirum tres Theologicæ, Fides, Spes, Charitas: (a) & quatuor Cardinales, (b) Prudentia, Justitia, Fortitudo,

K 6

ritu-

(a) 1. Cor. 13. 13. (b) Sap. 8. 7.

titudo, & Temperantia: Totidem sunt Dona Spiritus sancti, (a) atque Evangelicæ beatitudines, (b) quæ omnem Christianæ vitæ beatitudinem complectuntur. Sunt etiam septem opera misericordiæ corporalia, (c) & totidem spiritualia, quæ omnia te breviter edocebo.

CAP. XI.

De Virtutibus Theologicis.

D. Quid est Fides?

M. Fides prima est virtutum Theologicarum, hoc est, earum quæ Deum respiciunt. Hujus proprium officium est illustrare intellectum, eumque erigere ad credendum quidquid Deus per Ecclesiam nobis revelat, quantumvis difficile sit, & omni ratione naturali sublimius.

D. Quæ

(a) Isa. 11. 2.

(b) Matth. 5. 3.

(c) Matth. 25. 35.

D. Quæ est ratio , quòd res fidei adeo firmiter credere teneamur ?

M. Ratio est , quòd fides infallibili veritate nitatur ; quandoquidem quidquid nobis proponit fides , à Deo revelatum est : Deus autem est ipsa veritas : unde impossibile est ut id , quod Deus dixit sit falsum. Quare cùm fides aliquid proponit , quod rationi videtur contrarium , ut v. g. Virginem peperisse , cogitandum est , rationem humanam imbecillem esse : at verò Deum nec fallere nec falli posse.

D. Quidnam hac fide credendum est ?

M. Inprimis necessarium est credere ac distinctè omnes articulos Symboli , quos suprà explicavimus : præsertim illos , de quibus Ecclesia per anni circulum festa instituit , ut sunt. Incarnatio Domini, Nativitas, Passio, Resurrec-

tio , Ascensio , Missio Spiritus sancti , & S S. Trinitas. Deinde paratum esse oportet , credere quicquid S. Mater Ecclesia credendum esse declarabit. Denique exterius sibi cavere ab iis, quæ signa sunt Infidelium , ut v. g. Turcicas , aut Judæicas vestes gestare , velci carnibus in die Veneris , ut hæretici faciunt, & similia. Quia necesse est , non ore tantum & corde , sed etiam opere exteriori fidem ingenuè profiteri , seque ab omni secta Ecclesiæ contraria alienum ostendere.

D. Quid est Spes ?

M. Spes est secunda virtus Theologica ; sic dicta quod in Deum feratur. Sicut enim fide in Deum credimus , ita Spe in Deum speramus.

D. Quod est officium Spei ?

M. Erigere voluntatem nostram, & excitare ad æternam felicitatem sperandam. Quia enim hoc bonum
adeo

adeo sublime est , ut eò aspirare humanis viribus fit impossibile , ideo supernaturalem illam virtutem largitur Deus , cuius ope confidamus fore ut aliquando bonum illud consequamur.

D. Cuinam fundamento innitur hæc Spes ?

M. Innuitur infinitæ bonitati & misericordiæ Dei : Cujus hoc est argumentum certissimum , quòd nobis proprium dederit filium, nosque per illum in filios adoptarit, regniq̃ue cœlestis hæreditatem promiserit , si opera dignitati receptæ conformia faciamus , ad quæ ille nobis gratiam auxiliumq̃ue sufficiens subministrat.

D. Quid est Charitas ?

M. Est tertia virtus Theologica ; hoc est , quæ in Deum fertur : quoniam per illam animus noster ad amandum Deum super omnia impellitur , non solùm ut creatorem ,
aucto-

auctoremque bonorum naturalium, sed etiam ut datorem gratiæ ac gloriæ, quæ sunt bona supernaturalia.

D. Velim scire, an in creaturas quoque Charitas feratur.

M. Charitas fertur primariò in Deum, & deinde in omnia illa quæ à Deo facta sunt: cum hoc tamen discrimine, ut Deus diligatur propter seipsum, quia bonum quoddam infinitum est: alia verò omnia diligantur propter Deum. Et proximus quidem debet amari, eò quod ad imaginem Dei factus sit, uti & nos. Ubi per proximum non solum consanguineos & amicos, sed quoslibet homines accipimus, etiamsi inimici nostri sint: quia quilibet imago Dei est, & hoc titulo amandus.

D. Estne Charitas magna virtus?

M. Est omnium maxima, tantumque bonum, ut si quis illam habeat

habeat, salutem æternam non possit amittere, nisi prius illam amittat: qui verò eam non habet, nullo modo salvari potest, etsi cæteras virtutes omnes possideat.

C a p. XII.

De Virtutibus Cardinalibus.

D. Quid est prudentia?

M. Est prima quatuor virtutum Cardinalium: quæ ideo sic vocantur, quod sint quatuor virtutes principales, & omnium aliarum virtutum moralium & humanarum veluti fontes. Prudentia enim intellectum, Justitia voluntatem, Temperantia appetitum concupiscibilem, Fortitudo verò irascibilem gubernat.

D. Quod est officium Prudentiæ?

M. Est monstrare in omni actione debitum finem, & convenientia media, omnesque circumstantias, videlicet tempus, locum, mo-

modum & similes , ut in omnibus
& p̄r omnia bene fiat : unde reli-
quarum virtutum magistra voca-
tur : & se habet instar oculi in cor-
pore , instar salis in cibo , & solis
in mundo.

D. Quæ sunt vitia Prudentiæ
contraria ?

M. Virtus semper in medio con-
sistit , ideoque duo vitia contraria
habet, quæ sunt ejus extrema. Pru-
dentiæ primò contraria est impru-
dentia , id est , inconsideratio &
temeritas , estque illorum qui res
agendas non perpendunt ; quapro-
pter neque verum finem respici-
unt , neque vera media capeſſunt.
Secundò Prudentiæ contraria est
astutia , sive prudentia carnis , est-
que illorum qui summa cum indu-
stria expendunt faciem ac media ,
sed in omnibus utilitatem propri-
am spectant , ut bonum aliquod
temporale obtineant. Quapropter
astu-

astutè proximum decipere conantur ; ut ad suum beneplacitum universa succedant. In fine tamen videbitur tales homines imprudentissimos fuisse ; quòd propter amorem boni tam exilis summi boni jacturam fecerint.

D. Quid est Justitia , & quod ejus officium ?

M. Justitia est virtus , dans unicuique quod suum est. Itaque officium ejus est, in omnibus quod æquum ac justum est facere , & in humanis contractibus æqualitatem adhibere : quod est pacis ac quietis fundamentum. Nam si quisque suo contentus viveret , nec quod alterius est , appeteret , nullum unquam bellum , neque discordia existeret.

D. Quæ sunt vitia Justitiæ contraria ?

M. Duo sequentia ; videlicet , Injustitia , quando quis quod alterius
rius

rius est, accipit, aut in contradi-
bus minus dare vult quàm debet,
aut plus recipere quam ei debetur.
Et nimia Justitia: quando quis ni-
mis rigorosus est, & nimis subti-
liter omnia, contra dictamen ra-
tionis ad regulam justitiæ, vult
exigere. Nam in multis casibus
justitia cum misericordia miscenda
est: ut v. g. si quis pauper non pos-
sit absque gravi damno, tam cito
solvere, rationabile ac justum erit,
aliquid illi temporis indulgere:
quod qui non facit, peccat per ni-
miam rigorem.

D. Quid est Fortitudo, & quod
ejus officium?

M. Fortitudo est virtus, quæ
promptum hominem facit, ad om-
nes difficultates superandas quæ
bonum opus impediunt: etiam ad
ipsam mortem subeundam, quando
vel ad gloriam Dei, vel ad offici-
um nostrum præstandum sic fuerit

necesse. Hujus enim virtutis beneficio, Martyres omnes de persecutoribus triumpharunt, omnesque similiter generosi milites, qui in justis bellis se strenuè gessere, per eandem virtutē facti sunt gloriosi.

D. Quæ sunt vitia Fortitudini contraria?

M. Duo, Timor & Audacia. Timor facit ut quis facillimè animum abjiciat, quod utique ex defectu fortitudinis nascitur. Audacia verò facit, ut præsentissimis periculis se quis objiciat sine necessitate: quæ, ut sic dicam, nimia fortitudo est, nec laude digna, sed vituperio, adeoque non virtus, sed vitium est.

D. Quid est Temperantia, & quod ejus officium?

M. Temperantia est virtus quæ sensualibus delectationibus frænum iniicit; facitque ut quis hujusmodi voluptatibus ex præscripto rationis utatur.

D. Quæ

D. Quæ sunt vitia Temperantiæ contraria?

M. Hæc duo, Intemperantia, & Insensibilitas. Intemperantia est, quando quis nimium delectationibus se dedit; ideoque in cibo, potu, & similibus excedit; quod tam animæ quam corpori est nocivum. Insensibilitas est, quando quis ad alterum extremum progreditur; & adeo voluptates omnes fugit, ut etiam necessariis cibis ad sanitatem conservandam uti nolit, ne modicam illam delectationem, sentiat, quam cibus conveniens naturaliter affert. Communius tamen inter homines est vitium Intemperantiæ, quàm Insensibilitatis: quare etiam omnes Sancti, & verbis & operibus nos maximè ad jejunia carnisque mortificationem sunt exhortati.

De septem Donis Spiritus sancti.

D. **Q**uæ sunt Dona Spiritus sancti ?

M. Sunt illa quæ Jsaïas Propheta recenset : (a) nempe, Sapientia, Intellectus, Consilium, Fortitudo, Scientia, Pietas, ac Timor Domini.

D. Quid utilitatis hæc Dona nobis afferunt ?

M. Per illa perfectionem vitæ Christianæ consequimur ; habent enim se instar scalæ, per quam à statu peccati, per diversos gradus ad summam sanctitatem progredimur. Advertendum tamen est, Prophetam in horum graduum enumeratione deorsum tendere, quia scalam illam è cœlo descendentem aspexit: at nos eam invertemus, & ab inferioribus gradibus sursum feremur, ac de terra quodammodo in cœlum conscendemus.

Quare

(a) Isa. 11. 2.

Quare primus gradus est , **Timor Domini** , terrens peccatorem , quando Deum inimicum suum esse considerat. Secundus est **Pietas** : quia qui poenas peccatoribus à Deo intentatas timeret , pius fieri incipit , & Deo servire desiderat , ac in omnibus rebus voluntati ejus parere. Tertius est **Scientia** : qui enim desiderat facere Dei voluntatem , petit ut se de praeceptis ac legibus suis erudiat. Deus verò partim per Prædicatores , partim per libros , partim per inspirationem internam docet ea omnia , quæ scitu sunt necessaria. Quartus gradus est **Fortitudo** : quia qui scit voluntatem Dei , illique in omnibus servire proponit , multas offendit difficultates à mundo , carne & diabolo : ideo dat illi Deus hoc donum Fortitudinis , quo omnes difficultates perfringat. Quintus gradus est **Consilium**. Diabolus enim, quando

do

do hominem vi vincere non potest, ad fraudes convertitur, & sub prætextu alicujus boni, homini justo casum adornat. Deus verò illū non deferens, consilii donum communicat, quo adversus fraudes inimici prævalere possit. Sextus gradus est Intellectus. Quia ubi jam homo satis exercitatus est in vita activa, multasque à dæmone retulit victorias, trahit eum impellitque ad vitam contemplativam, & per donum Intellectus facit, ut divina mysteria intelligat ac penetret. Septimus gradus est Sapientia, estque perfectionis complementum: Ille enim qui sapiens est, primam causam cognoscit, & actiones suas omnes ad illam ordinat, quod ille solus facere potest, qui huic dono Intellectus perfectam Charitatem adjungit. Nam intellectu primam causam cognoscit, & Charitate omnia ad eam velut ad

L

ulti-

ultimum finem ordinat ac disponit. Et quia Sapientia affectum intellectui jungit, ideo sapientia vocatur, id est sapida scientia, ut docet D. Bernardus.

C A P. XIV.

De octo Beatitudinibus.

D. **Q**uid sunt octo illæ beatitudines, quas Christus nos docuit in Evangelio?

M. Sunt altera scala per quam ad perfectiōnis apicem ascendamus, similis illi quam de donjs Spiritus sancti construximus. Nam in septem sententijs illis continentur septem gradus, quibus beatitudinem adipiscimur: Octava verò signum indicat ex quo sciamus an quis scalā illam ascenderit nec ne.

D. Hanc scalam mihi breviter explica.

M. In tribus prioribus gradibus docet

docet nos Christus removeere impedimenta perfectionis, per quam beatitudinem consequimur. Generalia & ordinaria impedimenta tria sunt, nempe desiderium bonorum temporalium, honorum, & voluptatum. Quapropter in primo gradu dicit Christus beatos esse pauperes spiritu, id est, illos qui voluntariè bona sua contemnunt. In secundo dicit beatos esse mites, qui cedunt omnibus, neque resistunt iis qui se illis volunt præponere. In tertio dicit beatos esse illos qui lugent, id est, qui mundi lætitiā, & voluptates non quærunt, sed attendunt quomodo pœnitentiam faciant, & peccata sua deplorent.

Porro in duobus gradibus sequentibus vitæ activæ perfectionem docet, quæ in eo sira est, ut quis ea omnia expleat, ad quæ ex iustitia & charitate tenetur. Id-

circo in quarto gradu dicit beatos qui famem sitimque habent iustitiæ : & in quinto, beatos esse misericordes.

In duobus postremis ad perfectionem vitæ contemplativæ nos trahit : & propterea in sexto dicit beatos illos qui corde mundo sunt, quia Deum videbunt, videlicet in altera vita per gloriam, & in hac per gratiam contemplationis. In septimo beatos dicit pacificos, eò quòd filij Dei vocabuntur : id est beati sunt qui contemplationi perfectam charitatem agjungentes, omnia in Deum direxerint, ac universum animæ regnum pacatum reddiderint : hi enim filij Dei evadent, similes Patri, sancti ac perfecti. Octava sententia novum gradum perfectionis non continet, ut rectè D. Augustinus observat, sed manifestum signum prodit ex quo cognoscere possimus, num quis

quis perfectionem adeptus sit. Hoc autem signum est, persecutiones libenter tolerare. Quemadmodum enim aurum in fornace probatur: sic quoque homo justus & perfectus, tribulationibus.

CAP. XV.

De septem operibus Misericordiae corporalibus, & septem spiritualibus.

D. **S**UPEREST ut explices mihi opera misericordiae tam corporalia, quàm spiritualia.

M. Opera misericordiae septem sunt, quorum sex in Evangelio recensentur; (a) videlicet. Esurientes pascere, dare potum sitientibus, operire nudos, hospitio peregrinos suscipere, aegros visitare, redimere captivos. Septimum quod est, mortuos sepelire, S. Tobias & Angelus Raphaël nos docuere. (b)

L 3

Ope-

(a) Matth. 25. (b) Tob. 12.

Opera misericordiae spiritualia sunt totidem, scilicet, Ignorantes docere, dubitantibus rectè consu- lere, solari mœstos, errantes corri- gere, offensam remittere, ferre patienter injurias, pro vivis & de- functis Deum rogare.

D. Daturne aliqua causa, pèr quam ab horum operum exercitio excusemur?

M. Tres causæ excusare nos pos- sunt. Prima est, si quis debitis mediis careat. Unde Lazarus men- dicus ille, de quo legimus in Evan- gelio, nullum exercuit opus mise- ricordiae corporalis, quoniam ipse pænè omnibus misericordiae cor- poralis operibus indigebat; & sic propter patientiam coronatus est. Talis enim est Dei dispositio, ut divites per opera misericordiae, pauperes verò per patientiam salvi fiant. Pari modo nec ille docere alios, aut consilio juvare tenetur, qui

qui ne pro se quidem sat habet scientiæ vel prudentiæ. Secunda causa est, quando quis Deo servit in statu altiore, quàm sit status vitæ activæ, ac propterea non habet occasionem, corporalia misericordiæ opera exercendi: ut in Eremitis videre est, qui solitudinibus, aut cellis suis conclusi, cœlestia contemplantur. Illi enim non tenentur sancta sua exercitia deferre, ut quærant quibus misericordiæ opera impendant. Tertia est, quando quis neminem invenit, qui ejus ope notabiliter iudigeat: quia illis solis succurrere tenemur, qui neque seipsum juvare possunt, neque alios habent, qui illis opem ferre & possint & velint. Perfecta tamē misericordia obligationis tempus non expectat, sed parata est promptè succurrere omnibus quibus potest.

D. Videtur mihi, ultimum opus

miseriordiæ quod est, precari Deum pro proximo, ab omnibus præstari posse.

M. Sic est: & ob id etiam Eremitæ misericordiæ opera præstant, Deum enim rogant pro omnibus qui ejus gratiâ habent opus.

C A P. XVI.

De Vitiis & Peccatis.

D. ¶ Am tempus est, ut quemadmodum me docuisti virtutes & bona opera, ut iis acquirendis incumbam, sic etiam doceas quid sit vitium & peccatum ut ea fugiam.

M. Peccatum nihil est aliud, quàm commissio vel ommissio voluntaria, contra legem Dei. Ubi nota tria ad peccatum requiri. Primum est ut sit commissio aliqua vel ommissio, id est, ut quis faciat aliquid quod prohibitum est, aut omittat aliquid quod est præceptum. Sic blasphemare est peccatum

tum

tum commissionis : non audire
Missam , omissionis. Secundum
est , ut commissio illa sive omissio
sit contra legem Dei : lex enim
Dei est generalis regula benè ope-
randi ; sicut ars fabrilis est regula
rectè fabricandi. Et ideo sicut ille
non est bonus Architectus , nec re-
ctè fabricat , qui ex artis præscrip-
to non operatur , sic etiam ille non
sequitur legem Dei. Ubi per le-
gem Dei non illam tantum intel-
ligimus , quam per semetipsum tu-
lit , videlicet decem Præcepta ; sed
etiam illam , quam per Summos
Pontifices , aliosque Superiores ,
tam spirituales , quam temporales
proponit : quia hi omnes Ministri
Dei sunt , suamque ab eo authori-
tatem acceperunt. Tertium est ,
ut commissio illa vel omissio sit vo-
luntaria ; quod enim quis sine as-
sensu voluntatis facit , peccatum
non est : ut si quis blasphemet dor-
miens

miens , aut nondum rationis usum adeptus : non peccat , quia abest consensus voluntatis.

D. Intellexi quid sit peccatum : Dic mihi jam quid sit vitium ?

M. Vitium est malus habitus, vel consuetudo peccandi , frequentius peccando acquisita : per quam fit ut quis facilius , magis temerè , & majore cum gaudio peccet. Sic exempli gratia dicimus quempiam blasphemum esse, aut nugacem , si blasphemare solet , aut nugari ex consuetudine : adeo ut blasphemare , sit peccatum ; & blasphemum esse sit vitium. Idem de cæteris omnibus vitiis dici debet.

D. Estne peccatum ingens malum ?

M. Est utique tale , quo nullum majus invenitur : imò illud solum est absolutè malum Deoque magis, quam ulla res alia invisum. Quod inde colligitur , quia Deus mavult etiam

etiam nobilissimas creaturas suas perdere , quàm peccatum impun-
 rum relinquere. Si quis Princeps haberet vas aliquod pulcherri-
 mum , ex argento vel auro mun-
 diffimo fabrefactum , in eoque gra-
 veolentem aliquem liquorem de-
 prehensens , tantopere indignare-
 tur , ut vas illud confringi juberet ,
 & in profundum maris demergi ;
 diceres indubiè Principem illum
 gravissimè dictum liquorem abo-
 minari. Sic Deus duo pretiosissi-
 ma fabricavit vasa , unum ex ar-
 gento , qui est homo , alterum ex
 auro , scilicet Angelum : & quia in
 utroque putidissimum illum liquo-
 rem , nempe peccatum invenit ,
 ideo omnes quidem Angelos pec-
 cato obnoxios in profundum in-
 ferni , perpetuamque miseriam
 præcipitavit ac demersit : & quoti-
 die in eundem perditionis locum
 præcipitat homines illos qui in

peccatis decedunt. Denique propter peccata, mundum universum [solo Noë cum familia sua excepto, eo quod iustitiam coluisset] quondam suffocavit.

D. Quot sunt peccatorum genera?

M. Duo, Originale, & Actuale. Actuale etiam bifariam dividitur, in mortale & veniale.

C A P. XVII.

De Peccato originali.

D. Quid est peccatum originale;

M. Peccatum originale est illud cum quo nascimur, quodque à primo parente in nos descendit. Quod ut melius intelligas, scito, Deum ubi primum virum primamque mulierem (qui Adam & Eva dicebantur) condiderat, septem illis dona largitum esse: Primo gratiam qua iusti erant, & amici Dei, filiique eius adoptivi &c. Scie-

Scientiam magnam, ut nossent bonum facere, & à malo declinare.

3. Obedientiam talem illis attribuit, qua caro spiritui obsequeretur, ne illicitis desideriis adversus rationem insurgeret. 4. Promptitudinem maximam ac facilitatem dedit ad bonum faciendum, & declinandum malum: & unicum, idque facillimum præceptum illis præscripsit. 5. Illos omnis molestiæ ac timoris securos fecit: quoniam terra sponte suâ, fructus sufficientes ad humanæ Vitæ sustentationem proferebat; nec erat quod homini nocere posset. 6. Immortales condidit, hoc est nunquam morituros, si non peccarent. 7. Volebat post aliquam temporalis vitæ moram, illos ad cælum, vitamque æternam & gloriosam, quâ Angeli fruuntur, transferre.

Verum primus vir & prima mulier, à diabolo decepti, non

observarunt præceptum illud, atque adeo in Deum peccarunt, & septem iam commemorata dona perdiderunt. Dum autem Deus illis hæc dona, non pro se tantum, sed etiam pro omnibus ab illis descendentibus contulerit, ideo non solum sibi, sed etiam posteris suis ea amiserunt: eosque non solum peccati sui, sed etiam miseriarum omnium fecere participes, quemadmodum gratiæ, cæterorumque bonorum participes fuissent, si non peccassent. Hoc ergo est peccatum originale: inimicitia quædam cum Deo, divinæque gratiæ privatio, quacum nascimur. Et ab hoc procedit ignorantia, & prava inclinatio; difficultas faciendi bonum, & faciendi mali facilitas: poena ac labor in providendis vitæ necessariis: timor ac pericula quibus circumdamur: mors corporis certissima, & mors inferni

ferni æterna , si ante articulum mortis nostræ à peccato non liberemur , & ad statum gratiæ non redeamus.

D. Quodnam adversus peccatum originale remedium est ?

M. Suprà diximus ejus remedium esse Passionem & mortem Christi. Voluit enim Deus , ut qui pro peccato Adami satisfaceret , expers esset peccati , eique infinite acceptus , ac proinde Deus & homo foret : illique obediret non in re adeo facili , qualis Adamo præcepta fuerat ; sed in re longè difficillima , hoc est in morte crucis ignominiosissima. Hoc remedium per Baptismum nobis applicatur , ut supra diximus. Et quamvis non sit visum Deo , omnia illa septem dona statim nobis restituere ; voluit tamen nobis reddere præcipuum , quod est gratia , per quam justī , & amici ac filii Dei , hære-

des.

desquē regni cœlestis constituimur. Porro reliqua dona magno cum fœnore in altera vita restituentur, si in præsenti nos rectē gesserimus.

CAP. XVIII.

De Peccato mortali & veniali.

D. **E**Xplica nunc, quid si peccatum actuale, & quomodo unum sit mortale, aliud veniale.

M. Peccatum actuale est, quod jam ratione urentes, propria voluntate committimus: ut sunt furari, occidere, pejerare, & similia quæ legi divinæ contraria sunt. Et hoc peccatum mortale est, quando nos gratiā Dei privat quæ vita est animæ, æternâque inferni morte dignos facit. Tunc autem est veniale, quando quidem displicet Deo, non tamen adeo, ut illius privet gratiā: & pœnam quidem temporalem, non tamen æternam meretur.

D. Q.

D. Quomodo peccatum veniale à mortali dignoscam?

M. Ut scias quandonam peccatum sit mortale, duas regulas observes necesse est. Prima, Peccatum mortale debet esse contra charitatem, Dei aut proximi. Secunda. Debet etiam ex pleno voluntatis consensu proficisci, quarum altera si desit, non erit peccatum mortale, sed veniale. Tunc autem dicitur peccatum esse contra Charitatem, quando in materia gravi, legi divinæ adversatur: adeo ut offensa ad tollendam amicitiam sufficiat. At si in levi materia committatur, nec ad dissolvendam amicitiam sufficiat, tunc quidem non est contra charitatem, sed dicitur non esse secundum charitatem. Et sic de priore peccato dicitur quòd sit contra legem, quia est contra charitatem, quæ est finis legis: de posteriore verò dicitur quod

quòd non sit contra legem, sed non secundum legem, quia non est contra charitatem: sed dicitur non esse secundum charitatem: verbi gratia, magnam pecuniæ summam furari, est peccatum mortale, quia est contra legem Dei, & in materia gravi versatur, omniumque iudicio sufficit ad dissolvendam amicitiam: atque ita est contra charitatem. At verò furari obolum aut aciculam, similemve rem levem non est peccatum mortale, sed veniale; quia in materia levi versatur, & licet non sit secundum charitatem, non tamen est contra charitatem: quia non est res talis, quæ rationabiliter amicitiam possit dissolvere.

Eodem modo de altera conditione dicemus, quæ est ut sit voluntarium. Si enim peccatum est contra legem, & in materia gravi versatur, & est perfectè voluntarium

riam , est peccatum mortale. Si verò non fuerit perfectè voluntarium , ut si quis habeat cogitationem aut desiderium repentinum furandi , occidendi , aut blasphemandi , illudque retractet : priusquam plenarius voluntatis consensus accesserit , erit solummodò veniale. Quapropter vigilanter agendum est, ut quamprimum quis malam cogitationem aut desiderium intus adverterit , illud excutiat priusquam voluntas consentiat.

CAP. XIX.

De septem Peccatis capitalibus

D. Nunc scire desidero , quæ sint peccata præcipua , ut ea majore cum diligentia possim evitare.

M. Quædam ideo præcipua sunt, quia sunt veluti fontes ac radices multorum aliorum , & hæc vocantur capitalia : & sunt septem.
Alia

Alia verò ideo sunt præcipua, quia difficulter remittuntur, vocantur-
que peccata in Spiritum sanctum,
& hæc sunt sex. Denique alia sunt
præcipua, quia sunt manifestius
enormia, & contra omnem ratio-
nem: ideoque vindictam in cælum
clamare dicuntur: & sunt quatuor.

D. Quænam sunt peccata capi-
talia?

M. Sunt hæc: Superbia, Avari-
tia, Luxuria, Invidia, Gula, Ira,
Acedia. (a)

D. Quamobrem capitalia dicun-
tur?

M. Non vocantur Capitalia, eò
quod mortalia sint, multa enim
sunt mortalia, quæ tamen non
sunt capitalia, ut blasphemia, &
homicidium: & multa capitalia
non sunt semper mortalia, ut est
gula, ira, acedia. Vocantur ergo
capitalia, quia capita sunt multo-
rum

(a) D. Greg. 31. Mor. c. 17. aliàs 31.

rum aliorum, quæ ab illis, tanquam rami à radice, aut rivuli à fonte procedunt.

D. Quid est Superbia, & quænam peccata progignit; & quod est illius remedium;

M. Superbia est peccatum, per quod homo se majorem putat esse, quàm sit, ideoque vult aliis anteponi; & nec superiorem, æqualem ferre potest. Peccata quæ producit sunt, jactare se, vaneque gloriari, cum aliis contendere, discordia, inobedientia, aliaque similia. Ejus remedium est, cum omni diligentia sanctæ humilitati incumbere, id est, agnoscere se nihil esse ex seipso, & quidquid habet esse donum Dei, considerare etiam alios esse meliores se, ac proinde minorem se omnibus æst mare. Interiùs omnibus se subjicere, exteriùs verò quemlibet pro gradu suo honorare. Juvat etiam

etiam in primis considerare, quod superbia hominem diabolo similem reddat, maximeque Deo displiceat. Unde scriptum est, Quod Deus superbis resistat, humilibus verò det (a) gratiam: illos confundat, hos exaltet.

D. Quid est Avaritia, & quænam peccata ex ea nascuntur, & quodnam est illius remedium;

M. Avaritia, est appetitus inordinatus divitiarum, & consistit in tribus: primum est quod quis alterius bona appetat, nec suis contentus sit. Secundum, quod plus desideret quàm sit necessarium; nec superflua velis pauperibus elargiri. Tertium est, quod ea quæ possidet, nimium amet, licet non sint superflua. Quod tunc facile cognoscitur, quando quis paratus non est bonorum suorum jacturam facere in casu quo id ad Dei honorem

(a) 1. Reg. 5. Jac. 4.

rem fuerit necessarium. Unde Paulus dicit, (a) Avaritiam esse Idololatricam : quia avarus anteponit bona sua Deo, mavultque perdere Deum, quàm bona sua.

Multra peccata ab avaritia nascuntur, ut est furtum, rapina, fraus in emptione & venditione, crudelitas in pauperes, aliaque similia. Remedium ejus est, in virtute liberalitatis se exercere, considerando nos in hac vita viatores & peregrinos esse, ac propterea utilissimum non onerari bonis istis, sed in viæ socios dividere, ut secum illa in cœlestem patriam deferant : nosque deonerati, tanto expeditius viam nostram conficiamus.

D. Quid est Luxuria, & quæ peccata gignit, & quod ejus remedium?

M. Luxuria est appetitus inordinatus.

(a) Eph. 5. 5.

dinatus voluptatum & delectationum carnalium. Peccata ab ea prodeuntia sunt, Cæcitas mentis, temeritas, inconstantia : item adulterium, fornicatio, obscœna verba, & omnis alia immunditia. Remedium est, exercere se jejuniis & orationibus, malamque societatem declinare ; illa enim media sunt ad castitatem servandam necessaria, & præcipuè sibi metipsi non fidere, nec virtuti aut sanctitati suæ : sed à periculis procul abstinere, sensusque suos custodire : considerando Samsonem fortissimum, Davidem sanctissimum, & Salomonem sapientissimum ab hoc vitio deceptos esse, grandemque mentis cæcitatem incurrisse, præsertim Salomonem, quem concubinæ ad omnium Idolorum suorum cultum pertraxere.

D. Quid est Invidia, & quæ ab illa peccata proveniunt, quodque ejus remedium ?

M.

M. Invidia est peccatum per quod homini bonum alterius displicet, quia apprehendit propriam excellentiam per illud diminui. Ubi nota, quod quando tibi bonum alterius ideo tantum displicet, quia non est dignus, aut quia eo abutitur, id non esse peccatum. Similiter quando tibi displicet, non habere te bona, quæ alii habent, præcipuè virtutem, devotionem, bonaque similia, non est peccatum: sed potius sancta & laudabilis Invidia. At verò quando tibi displicet, alium aliquem bona quædam habere, quæ tibi videntur obfuscare gloriam tuam, vellesque eum talibus carere, ne sic vel æqualis tibi, vel superior evaderet, tunc Invidiæ peccatum committis. Ex quo alia multa procedunt, ut iudicium temerarium, gaudium de malo alterius, murmuratio, detractio. Invidus enim bonam fa-

nam proximi minuere quærit. Imo ad homicidium subinde excitatur, quemadmodum Cain fecit, qui ex invida fratrem occidit & Judæi, qui ex invidia Christo Domino mortem procuravere.

Remedium illius est exercere se in charitate fratrena, & ferio perpendere, invidiam magis invidenti quàm invidendo nocere. Affligit enim se invidus, seque intus exedit: & sæpe Deus eadem via invidendum exaltat, per quam illum dejicere ac humiliare invidus moliebatur. Sic videmus diabolum quidem per invidiam primum hominem de paradiso terrestri depulisse; Deum verò illa occasione arrepta, Christum in mundum misisse, cujus meritis coelestem illi paradisum donavit. Joseph Patriarcha à fratribus per Invidiam est venditus; at Deus illà occasione effecit, ut Dominus suorum fratrum

trum evaserit. Saül rex Davidem ex Invidia est persecutus; at Deus ideo Saüli regnum ademir, & in Davidem transtulit.

D. Quid est Gula, & quæ peccata gignit, & quòd ejus remedium?

M. Gula est appetitus inordinatus cibi & potûs. Quæ inordinatio consistit in sumptione cibi affluentioris quàm conveniat, aut in eo quòd quis nimis pretiosos cibos requirat, aut prohibitos, verbi gratia carnes in die Veneris vel Sabbati: aut quando quis statam vescendi horam non observat, præsertim in die jejunii: aut denique dum quis nimiam cum aviditate & ingluvie comedit. Peccata quæ ex Gula nascuntur sunt, obscuritas mentis, vanum gaudium, multiloquium. Sæpe etiam ex Cula luxuria procedit; quæ omnes quoque filias suas se-

cum affert. Remedium ejus est temperantiam & abstinentiam colere, animæ juxta ac corpori apprimè fructuosam. In quem finem præcipuè proderit bene expendere, quod delectatio Gulæ brevissima sit, & sæpe diutinum stomachi capitisque dolorem post se relinquat.

D. Quid est Ira, & quæ peccata parturit: & quod ejus remedium?

M. Ira est inordinatus appetitus vindictæ. Sed sceindum est Iram moderatam recteque ordinatam bonam esse. Quare in Psalmo dicitur: (a) Irascimini & nolite peccare. Et S. Basilius ait: (b) Iram instar canis esse, qui bonus est cum inimicos aggreditur, malus quando amicos. Deordinatio illa Iræ in tribus sita est: primum, quòd quis vindictam velit sumere de eo qui castigari non meruit, nec offendit. Secundum, quòd quis velit vindictam sumere autoritaté

[a] Psal. 4. 5. [b] Basil. Or. de Ira. Pro-

propria: quia de malefactore vindictam sumere, eumque punire, solum ad Superiores spectat: quales sunt Principes & Magistratus. Et quia supremus Princeps est Deus ideo dicitur quod ad ipsum principaliter spectet vindictam sumere. Tertium, quod quis vindictam ex odio instituat, non autem ex zelo iustitiæ, & in modo aliisque circumstantiis excedat.

Peccata quæ ex Ira inordinata nascuntur sunt; Contentio, injuriosa verba, verbera, actus inconvenientes, ac si quis mentis inops foret; quoniam ira inordinata amentia est simillima. Remedium ejus est in Mansuetudinis virtute se exercere, & in poenitentia: considerando exempla Sanctorum, & ipsius Christi, qui per patientiam ac tolerantiam multò gloriosius triumpharunt, quàm ulli mundani quando de inimicis suis se vindicare.

M 3

D. Quid

D. Quid est Acedia, quæ peccata producit, & quod ejus remedium?

M. Acedia vox Græca est, & significat tædium, fastidium, ac negligentiam. Et tunc peccatum capitale est, quando quempiam tædet boni operis, ac displicet quòd ad observantiam divinorum Præceptorum, tenendamque virtutum semitam obligetur. Peccata ex Acedia pullulantia sunt: Contemptus præceptorum, & quòd quis se vitiis in prædam objiciat: & bene agere posse desperet: Odium denique & rancor in illos susceptus, qui hominem ad declinandum à malo, & ad viam virtutis capeffendam compellunt. Remedium ejus est, nunquam esse otiosum, libros pios legere, cogitare quantum præmium Deus diligentibus præceptorum suorum observatoribus promiserit, & poenam æter-

æternam ac intolerabilem, quam negligentibus præparavit.

C A P. XX.

De Peccatis in Spiritum S.

D. Q Uot & quæ sunt peccata in Spiritum sanctum?

M. Sex, videlicet, Desperatio de salute, Præsumptio citra meritum salutatem consequendi, Agnitæ veritatis impugnatio, Gratiæ alteri datæ invidentia, Obstinatio in peccatis, & Finalis impœnitentia.

D. Quare ista vocantur peccata in Spiritum sanctum?

M. Quia ex mera malitia committuntur, & maximè tertium, quod præ cæteris magis propriè peccatum in Spiritum sanctum est, quando nimirum quis veritatem cognoscens, nihilominus vult obstinatè manutenere ac probare id verum non esse. Peccatum porro

ex malitia , in Spiritum sanctum committi dicitur , quia Spiritui sancto bonitas tribuitur, cui contrariatur malitia : quemadmodum peccatum ex ignorantia dicitur esse contra Filium , cui tribuitur Sapientia : & peccatum ex fragilitate , dicitur esse contra Patrem , cui potentia defertur.

D. Quidnam habent proprii hæc peccata?

M. Hoc nimirum , quòd neque in hoc sæculo , neque in altero remittantur, sicut Christus in Evangelio docuit. (a) Quod tamen sic intelligendum est, quòd earum remissio difficulter obtineatur : eò quòd rarum sit & difficile , ut hisce peccatis obnoxij ad veram poenitentiam perveniant . quemadmodum cum dicimus morbum aliquem incurabilem esse , non intendimus dicere eum nullo modo curari

(a) Matth. 22.

rari posse, sed quòd rarò curetur, ordinariè verò omnia remedia superet.

CAP. XXI.

De Peccatis in cœlum clamantibus.

D. Quot & quæ sunt peccata in cœlum clamantia?

M. Sunt quatuor, videlicet: Homicidium voluntarium (*a*), Peccatum carnis contra naturam (*b*), quod Sodomiticum vocari solet: Oppressio pauperum (*c*), & præsertim orphanorum & viduarum: & Marces operariorum defraudata. (*d*)

D. Quare ista in cœlum clamare dicuntur?

M. Eò quòd tam manifesta sit illorum peccatorum injustitia, ut nullo modo cooperiri aut abicondi queant.

M §

CAP.

(*a*) Gen. 4. 10. (*b*) Gen. 18. 20.

(*c*) Exod. 22. 25. (*d*) Iac. 5. 4.

De quatuor Novissimis.

D. **V**elim generale quoddam documentum ad fugiendum peccata.

M. Sapiens ait, ⁽¹⁾ Recordare novissima tua, & in æternum non peccabis. Hæc novissima sunt quatuor : Mors, Generale iudicium, Infernus, ac Cœlestis gloria.

D. Quare illa quatuor Novissima vocantur ?

M. Quia mors est finis vitæ, extremumque omnium, quæ nobis in hoc mundo occurrere possunt Iudicium illud generale, ultimum iudiciorum omnium est, quæ instituentur, à quo ad aliud tribunal nulla dabitur appellatio. Infernus ultimum malum est quod peccatoribus irrogabitur, in quo sine ulla relaxatione in æternum permanet.

(1) Eccl. 7.

manebunt. Cœlestis gloria denique ultimum bonum est, bonis conferendum, quod nunquam sunt amitturi.

D. Age dic, quid circa hæc quatuor consideratione dignum occurrat: ut ea sæpe memoria repetens non peccem, quemadmodum Sapiens à te allegatus dicit.

M. Circa mortem hæc quatuor puncta consideranda occurrunt. Primum est, quòd mors sit certissima, nec ullus eam effugere queat. 2. Quòd hora mortis incerta sit, multiq̃ue moriantur quando id minime expectant. 3. Quòd per mortem in hoc mundo abrumpantur & terminentur omnia: & tunc demum mundi vanitas agnoscat. 4. Quòd tempore mortis quilibet hominum super commisso malo, & bono omisso doleat: quare magna stultitia est, hoc facere de quo certus sis fore ut te poeniteat.

Circa

Circa extremum Judicium hæc puncta perpende. 1. Quòd hoc Judicium instituendum sit de rebus gravissimis, videlicet de summo bono, & summo malo. 2. Quòd hoc fiet per supremum Judicem, qui scit omnia, & cui nemo potest resistere. 3. Quòd in præsentia totius orbis, à qua mortalium nemo se poterit subducere. 4. Quòd ne minima quidem spes sit affutura, extremam illam sententiam, aut executionem divinæ Justitiæ effugiendi.

Circa Infernū considerandum occurrit quòd sit latus, longus, altus & profundus. Latus, eò quòd omnes pœnas etiam imaginabiles complectatur. Longus, eò quòd pœna illæ omnes sint æternæ. Altus, quòd sint acerbissimæ in summo gradu. Profundus, quòd sint meræ pœnæ, & nullo penitus consolationis genere permixtæ.

Circa

Circa cœlestem gloriam similiter considerandum est , illam amplam ac latam esse , eò quòd omne bonum imaginabile contineat , imò plus quàm nos imaginari aut desiderare possimus. Longa , quia omnia illa bona æterna sunt. Alta , quia bona omnia summa sunt ac nobilissima. Profunda , quia vera puraque sunt bona , nullius mali admixtione violata. Ubi insuper & hoc advertendum bona hujus mundi nullam ex quatuor hisce conditionibus habere : quandoquidem brevia exiguaque & semper doloribus angustiisque sunt temperata : uti è contrario mala hujus mundi , pauca , brevia , & exigua sunt , semperque aliquali consolatione perfusa. Unde concludes , omnes illos revera desipere,
re,

re, qui præ amore hujus vitæ, vel præ timore tribulationum præsentium aut futura bona perdunt, aut in futura mala labuntur.

FINIS.

Impressio ista Casparis Roll, desumpta est abs Exemplari ANTVERPIAE Typis ENGELPERTI GYMNICI. Año. M, DC, LXIII. impresso.

INDEX.

I N D E X

C A P I T U M.

CAP. I. <i>Quæ sit doctrina Christiana?</i> <i>et quæ illius partes principales.</i>	pag. 3.
II. <i>Explicatio signi SS. Crucis.</i>	5
III. <i>Declaratio XII. Articulorum Sym-</i> <i>boli.</i>	13
IV. <i>Explicatio Orationis Dominica.</i>	76
V. <i>Explicatio Salutationis Angelica.</i>	102
VI. <i>Explicatio Decalogi seu decem Pra-</i> <i>ceptorum Dei.</i>	111
<i>Explicatio primi Præcepti.</i>	118
<i>Secundi.</i>	131
<i>Tertii.</i>	142
<i>Quarti.</i>	149
<i>Quinti.</i>	153
<i>Sexti.</i>	157
<i>Septimi.</i>	160
<i>Octavi.</i>	164
<i>Noni.</i>	169
<i>Decimi.</i>	172
CAP. VII. <i>Explicatio Præceptorum Ec-</i> <i>clesiæ.</i>	175
VIII. <i>Explicatio Consiliorum Evangeli-</i> <i>corum.</i>	176
IX. <i>Explicatio Sacramentorum Eccle-</i> <i>sia.</i>	180
<i>De Baptismo.</i>	187
<i>De Confirmatione.</i>	193
	De

<i>De SS. Eucharistia.</i>	196
<i>De Pœnitentia.</i>	209
<i>De Extrema unctione.</i>	216
<i>De Sacramento Ordinis.</i>	221
<i>De Sacramento Matrimonii.</i>	222
CAP. X. <i>De Virtutibus in genere.</i>	225
XI. <i>De Virtutibus Theologicis.</i>	228
XII. <i>De Virtutibus Cardinalibus.</i>	233
XIII. <i>De septem Donis Spiritus sancti.</i>	239
XIV. <i>De Octo Beatitudinibus.</i>	242
XV. <i>De septem Operibus misericordie corporalibus, & septem spiritualibus.</i>	245
XVI. <i>De Vitiis & Peccatis.</i>	248
XVII. <i>De Peccato originali.</i>	252
XVIII. <i>De Peccato mortali & veniali.</i>	256
XIX. <i>De septem Peccatis capitalibus.</i>	259
XX. <i>De Peccatis in Spiritum sanctum.</i>	271
XXI. <i>De Peccatis in cœlum clamantibus.</i>	273
XXII. <i>De quatuor Novissimis.</i>	274

Th 5

Bellarmin

Stadtbibliothek
Augsburg

Bellarmino, Roberto Francesco Romolo

Roberti Bellarmini Politani ... Christianae Doctrinae Latior Explicatio

[Kempten] 1711

Augsburg, Staats- und Stadtbibliothek -- Th S 112

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11294475-1

VD18 12189685-001